

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΑΡΧΑΙΑ ΚΑΙ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ»
(ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ)

"Επιχειρηματολογία-Πίστεις- στις Τετραλογίες του Αντιφώντα"

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Της

Εριέτας Παυλίδου

Πτυχιούχου Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης

2008

Επιβλέπων Καθηγητής: Βολονάκη Ελένη, Επίκουρη καθηγήτρια, Πανεπιστήμιο
Πελοποννήσου.

Συνεπιβλέποντες: Κωνσταντινόπουλος Βασίλειος, Πρόεδρος Σχολής Πανεπιστήμιο
Πελοποννήσου.

Ευσταθίου Αθανάσιος, Αναπληρωτής καθηγητής, Ιόνιο Πανεπιστήμιο.

Καλαμάτα, Απρίλιος, 2017

Περιεχόμενα

Περιεχόμενα.....	2
1. Πρόλογος.....	4
2. Η ζωή και το έργο του Αντιφώντα.....	5
3. Οι Τετραλογίες.....	8
3.1. Μορφολογία των Τετραλογιών.....	9
3.2. Σοφιστές και Τετραλογίες.....	12
3.3. Νόμοι και Τετραλογίες.....	13
3.4. Ρητορικοί στόχοι Τετραλογιών.....	16
3.5. Συγκριτική διάθεση Τετραλογιών με τη δομή άλλων λόγων.....	18
3.6. Αναγνωστικό κοινό Τετραλογιών.....	20
3.7. Θεματολογία Τετραλογιών.....	22
3.8. Συμπέρασμα.....	24
3.9. Η αυθεντικότητα των Τετραλογιών.....	25
3.10. Το θέμα του μιάσματος στον κόσμο των Τετραλογιών.....	36
3.11. Ιστορικό πλαίσιο Τετραλογιών.....	41
3.12. Πολιτικό πλαίσιο Τετραλογιών.....	42
4. Τετραλογία Α'.....	43
4.1. Υπόθεση λόγου.....	43
4.2. Ρητορικό σχέδιασμα.....	43
4.3. Νομικό πλαίσιο.....	44
4.4. Μορφολογική σύνθεση πρώτης τετραλογίας.....	48
4.5. Ανάλυση της πρώτης τετραλογίας.....	50
4.5.1. Λόγος κατηγορούμενου.....	51
α) Πρόλογος (1-3).....	51
β) Αποδείξεις (4-9).....	52
γ) Επίλογος (9-11).....	53
4.5.2. Λόγος του κατηγορούμενου.....	54
α) Πρόλογος (1-4).....	54
β) Αποδείξεις (5-10).....	56
γ) Επίλογος (11-13).....	57
Λόγος κατηγορούμενου.....	59
α) Πρόλογος (1).....	59
β) Αποδείξεις (2-8).....	59
γ) Επίλογος (9-11).....	60
Λόγος κατηγορούμενου.....	61
α) Πρόλογος (1-4).....	61
β) Αποδείξεις (4-10).....	61
γ) Επίλογος (10-12).....	65
4.6. Η διαδικασία της βασάνου.....	67
5. Τετραλογία Β'.....	71
5.1. Υπόθεση λόγου.....	71
5.2. Ρητορικό σχέδιασμα.....	72

5.3. Νομικό πλαίσιο.....	76
5.4. Ανάλυση της δεύτερης τετραλογίας.....	79
5.4.1 Λόγος κατηγορούμενου.....	79
5.4.2.Λόγος κατηγορούμενου.....	79
α) Πρόλογος (1-2).....	79
β) Αποδείξεις (3-9).....	80
γ) Επίλογος (10-12).....	83
5.4.3. Λόγος κατηγορούμενου.....	83
α) Πρόλογος (1-4).....	83
β) Αποδείξεις (5-10).....	84
γ) Επίλογος (11-12).....	86
5.4.4. Λόγος κατηγορούμενου.....	86
α) Πρόλογος (1-2).....	86
β) Αποδείξεις(3-8).....	87
γ) Επίλογος (9-10).....	88
6. Τετραλογία Γ'.....	93
6.1. Υπόθεση λόγου.....	93
6.2. Ρητορικό σχέδιασμα.....	94
6.3. Νομικό πλαίσιο.....	98
6.4. Ανάλυση της τρίτης τετραλογίας.....	101
6.4.1. Λόγος κατηγορούμενου.....	101
α) Πρόλογος (1-5).....	101
β) Αποδείξεις(6).....	102
γ) Επίλογος (7).....	102
α) Πρόλογος (1).....	103
β) Αποδείξεις (2-6).....	104
γ) Επίλογος (7-9).....	105
6.4.3. Λόγος κατηγορούμενου.....	106
α) Πρόλογος (1).....	106
β) Αποδείξεις(2-5).....	106
γ) Επίλογος (6-7).....	108
6.4.4.Λόγος κατηγορούμενου.....	108
α) Πρόλογος (1).....	108
β) Αποδείξεις(2-9).....	109
γ) Επίλογος (10-11).....	111
7. Συμπέρασμα.....	114
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	119

1. Πρόλογος

Βασικός σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να εξεταστεί ενδελεχώς το περιεχόμενο των Τετραλογιών, ειδικότερα η επιχειρηματολογία και οι πίστεις. Οι Τετραλογίες του Αντιφώντα αξίζουν περαιτέρω ανάλυση και διερεύνηση λόγω του ιδιαίτερου σκοπού και περιεχομένου τους που παρουσιάζουν. Αναδεικνύουν μια διαφορετική οπτική στον κόσμο της ρητορικής τέχνης αλλά και της δικανικής ρητορείας. Η προσφορά των Τετραλογιών στην φιλολογική μελέτη είναι μεγάλη λόγω της μοναδικότητας της. Αυτός είναι κι ο λόγος που αποτελεί αντικείμενο μελέτης από πολλούς και σημαντικούς μελετητές στον κόσμο της φιλολογίας. Η δομή, το περιεχόμενο, ο ρητορικός σχεδιασμός, οι σκοποί, οι στόχοι, τα θέματα που ανακύπτουν, η ακρίβεια και η τελειότητα που παρουσιάζει στις πρακτικές της υφαίνουν την μοναδικότητα της σε σχέση με οποιονδήποτε άλλο λόγο της δικανικής ρητορείας αλλά και με οποιαδήποτε άλλη υπόθεση ανθρωποκτονίας.

Η σύλληψη της συγκεκριμένης ιδέας από την πλευρά του Αντιφώντα που διανθίζει όλη την έκταση των Τετραλογιών είναι μοναδική και υψίστης σημασίας. Ο Αντιφών θεώρησε ότι ο καλύτερος τρόπος για να μεταλαμπαδεύσει τις γνώσεις του όσον αφορά την τέχνη της δικανικής ρητορείας είναι όχι να δημιουργήσει ένα συνηθισμένο και απρόσωπο διδακτικό εγχειρίδιο, αλλά να συνθέσει ένα έργο όπου θα παρουσιάζει τρεις διαφορετικές υποθέσεις ανθρωποκτονίας που με κάποιους συγκεκριμένους ρητορικούς τρόπους(κοινοί τόποι) συνδέονται μεταξύ τους. Η διαλεκτική αντίθεση που κυριαρχεί, διανθίζεται σ' όλο το εύρος των Τετραλογιών και επιδεικνύει την τέχνη του Αντιφώντα να δομεί τόσο ωραία τον λόγο του ώστε να καταφέρνει πάντα να παρουσιάζει το ζεύγος επιχείρημα- αντεπιχείρημα από την πλευρά του κατηγορούμενου και του κατηγορούμενου με μεγάλη ευκολία. Γι αυτό το λόγο καθίσταται απαραίτητη η ουσιαστική και στοχευμένη μελέτη και των τριών Τετραλογιών απ' όλες τις πλευρές, ανακαλύπτοντας παράλληλα εκείνους τους ρητορικούς τρόπους και τεχνικές που εμμέσως προσπαθεί να επισημάνει ο ίδιος ο Αντιφών. Αξιοπρόσεκτο είναι το γεγονός ότι και οι τρεις Τετραλογίες άπτον του γενικού ενδιαφέροντος ως συνηθισμένες υποθέσεις ανθρωποκτονίας αλλά ασυνήθιστες ως προς τον τρόπο που εξελίσσεται η πλοκή της κάθε υπόθεσης.

Τέλος το πιο σημαντικό κι αυτό κυρίως είναι που προκαλεί το ενδιαφέρον του κάθε

αναγνώστη είναι ότι δίνει μεγάλη βαρύτητα στις ρητορικές τεχνικές παρά στην ίδια την υπόθεση, στην εξέλιξη της αλλά ακόμα και στην έκβαση της. Παρόλο όμως που έχει τον σκοπό του διδακτικού εγχειριδίου κι όχι την πραγματική εκδίκηση της υπόθεσης, σ' όλο το εύρος των Τετραλογιών διαχέεται το κλίμα της δίκης αλλά και του δικαστηρίου.

Βασική πεποίθησή μου είναι ότι οι Τετραλογίες απασχόλησαν σε μεγάλο βαθμό την επιστημονική κοινότητα της φιλολογίας και θα συνεχίσουν να την απασχολούν και στο μέλλον ως βασικό διδακτικό εγχειρίδιο της δικανικής ρητορείας αλλά και ως ένα έργο που υποκρύπτει βασικά αναπάντητα ερωτήματα τα οποία δεν έχουν απαντηθεί ακόμα κι είναι επιτακτική ανάγκη να απαντηθούν στο μέλλον.

2. Η ζωή και το έργο του Αντιφώντα

Ο Αντιφών θεωρείται ο αρχαιότερος από τους δέκα ρήτορες του Αττικού κανόνα και ο πρώτος εκπρόσωπος της έντεχνης ρητορείας στην αρχαία Αθήνα(480-411 π.χ.).¹ Καταγόταν από αριστοκρατική οικογένεια,ήταν γιός του Σόφилου από τον Ραμνούντα² της Αιαντίδας φυλής και γι' αυτό το λόγο ονομάστηκε και Ραμνούσιος. Ήταν λογογράφος με ειδίκευση στις φονικές δίκες³. Υπήρξε οπαδός των ολιγαρχικών και συμμετείχε στην ολιγαρχική στάση των Τετρακοσίων στην Αθήνα. Γι' αυτόν τον λόγο,μόλις επήλθε η αποκατάσταση της δημοκρατίας το 411, καταδικάστηκε σε θάνατο με την κατηγορία της έσχατης προδοσίας. Το πτώμα του πετάχτηκε έξω από την Αττική, η περιουσία του δημεύτηκε και το γένος του κηρύχτηκε **ἄτιμον**.⁴ Ο Θουκυδίδης ήταν εκείνος ο οποίος αναφέρθηκε εκτενώς στον Αντιφώντα με πολύ καλά λόγια, ιδιαίτερα για τον λόγο υπεράσπισης του για την επικείμενη θανατική καταδίκη του(**Περί μεταστάσεως**). Επίσης ο Θουκυδίδης επισημαίνει πως ο Αντιφών πρίν την θανατική καταδίκη του παρέμενε εκτός δημόσιας ζωής επειδή ο δήμος δεν του είχε εμπιστοσύνη λόγω της εξυπνάδας για την οποία διακρινόταν αλλά και επειδή είχε μια αριστοτεχνία στο να δίνει συμβουλές σε άλλους ανθρώπους οι οποίοι είτε εμπλέκονταν σε δίκες είτε ήθελαν να

1 Θεοδωρακόπουλος, 2005, 25.

2 Edwards, 2002, 21.

3 Θεοδωρακόπουλος, 2005, 25

4 ο.π.

απευθυνθούν στην συνέλευση.⁵ Διακρινόταν για τρία χαρακτηριστικά, για την αρετή του, την πολιτική του οξυδέρκεια αλλά και τη δύναμη του λόγου του. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι και ο Πλάτωνας τον επαινεί για την ρητορική του δεινότητα, παραβάλλοντας τον με τον Νέστορα.⁶

Ο Αντιφών με την ιδιότητα του λογογράφου, παραπέμπει περισσότερο στο γεγονός ότι καθιέρωσε την δημοσίευση λόγων που είχαν ανατεθεί παρά την ίδια την συγγραφή. Το πιο πιθανό ήταν να προσέφερε τη βοήθεια του σε άτομα τα οποία είχαν τις ίδιες πολιτικές πεποιθήσεις με τον ίδιο αλλά και που συμμετείχαν στις λεγόμενες *εταιρείαι* όπου πολύ συχνά αυτά τα πρόσωπα δέχονταν τις επιθέσεις των δημοκρατικών. Ο Αντιφών προβληματιζόταν κυρίως για τις καταπιεστικές εκδηλώσεις απέναντι στους συμμάχους της Αθήνας από τους δημοκρατικούς, όπως γίνεται φανερό στον λόγο 5 (*Περί του Ηρώδου φόνου*). Λόγω των πολιτικών του πεποιθήσεων διακωμωδήθηκε από τον κωμικό ποιητή Πλάτωνα ως <<πεινασμένο για χρήματα>>. Επίσης φημιζόταν και για την καλοζωία του, γεγονός το οποίο αναφέρεται από τον Αριστοφάνη στην κωμωδία του *Σφήκες*(422). Αυταπόδεικτο είναι το γεγονός ότι ο Αντιφών λειτούργησε σ'ένα πνευματικό κλίμα όπου κυριαρχούσε η πολιτική και ρητορική εκπαίδευση και η οποία παρέσερνε στους κόλπους της κυρίως τους νέους Αθηναίους αριστοκράτες οι οποίοι ολοένα στρέφονταν προς τους σοφιστές για την διδασκαλία τους⁷.

Όσον αφορά την τέχνη του Αντιφώντα ήταν το υψηλό ύφος που εισήγαγε μαζί με τον Θουκυδίδη. Το υψηλό ύφος διακρίνεται για την επισιμότητα και τη σοβαρότητα κάτι το οποίο επιτυγχάνεται με ποικίλους τρόπους όπως με φράσεις σύντομες, με ουσιαστικά και επίθετα που έχουν ρηματική ρίζα, με απρόσωπες εκφράσεις και ρήματα, με ουσιαστικά σε-ις, με επίθετα ή επιρρήματα σε -ιμος, -ιτος, με το πολυσύνδετο σχήμα, με τις αντιθέσεις, με τη χρήση αρχαϊκών λέξεων, με τη χρήση της ειρωνείας ή των ρητορικών ερωτήσεων και με την κυριαρχία του περιοδικού ύφους έναντι του παρατακτικού.⁸

Τέλος, όσον αφορά το έργο του, υπάρχει ένα σωζόμενο corpus το οποίο περιέχει τα έργα του που είναι κυρίως δικανικοί λόγοι. Εκτός από τις Τετραλογίες οι οποίες θεωρούνται λόγοι-υποδείγματα, μόνο τρεις δικανικοί λόγοι και κάποια υποδείγματα σώζονται από μια συλλογή η οποία βρέθηκε την εποχή του Αυγούστου και η οποία

5 Edwards, 2002, 21

6 Θεοδωρακόπουλος, 2005, 25.

7 Edwards, 2002, 22.

8 Θεοδωρακόπουλος, 2005, 25-26.

εμπεριείχε εξήντα αυθεντικούς και πλαστούς λόγους. Οι τρεις δικανικοί λόγοι έχουν ως αντικείμενο υποθέσεις ανθρωποκτονίας οι οποίοι πιθανότα χρονολογούνται από το 420 έως το 413.⁹ Πιο αναλυτικά οι έξι σωζόμενοι λόγοι είναι:

- α) Κατηγορία φαρμακείας κατά της μητρυιάς
- β) Τετραλογία Α'
- γ) Τετραλογία Β'
- δ) Τετραλογία Γ'
- ε) Περί του Ηρώδου φόνου(428-415 π.χ.)
- ζ) Περί του χορευτού(419 π.χ.)

Επίσης υπάρχουν 24 αποσπάσματα λόγων, από τα οποία τα δύο είναι δημηγορικοί λόγοι, τα δώδεκα είναι δικανικοί λόγοι, τέσσερις είναι επιδεικτικοί και πέντε ανήκουν σε άλλα είδη λόγων.¹⁰

Πιθανό είναι με το έργο του ο Αντιφών να συνέβαλε στην σύνθεση της δομής ενός ρητορικού λόγου. Κάθε ρητορικός λόγος ξεκινάει με έναν πρόλογο, το λεγόμενο *προοίμιο* όπου διατυπώνονται γενικές παρατηρήσεις με κύριο στόχο την εύνοια του δικαστηρίου(*captatio benevolentiae*). Κατα γενική ομολογία, τα προοίμια του Αντιφώντα είναι επί το πλείστον αρκετά εκτενή για τον λόγο ότι περιλαμβάνουν πολλά στοιχεία και κοινούς τόπους. Κύριο μέλημα του ήταν η αρχική εντύπωση που θα σχημάτιζε το ακροατήριο για τον πελάτη του να είναι πολύ καλή. Στη συνέχεια, ο Αντιφών διατυπώνει μια *προκατασκευή* όπου οι ομιλητές του επιτίθενται στα κίνητρα των αντιπάλων τους(διαβολή). Ύστερα ακολουθεί η αφήγηση(*διήγησις*) των γεγονότων που προκάλεσαν την δίκη. Μετά από την αφήγηση ακολουθεί η επιχειρηματολογία ή αποδείξεις(άτεχνες και έντεχνες). Γενικότερα, ο Αντιφών βασίζεται στις έντεχνες πίστεις και ειδικότερα στην μέθοδο της πιθανολογίας όπου επεξεργάζεται ενδελεχώς μια πλευρά της υπόθεσης κι όχι όλα τα ζητήματα που ανακύπτουν. Τέλος ολοκληρώνει τους λόγους του μ' έναν επίλογο, όμως αξίζει να σημειωθεί ότι στον λόγο *Κατά της μητρυιάς*, ο επίλογος είναι σύντομος και στον λόγο *Περί του χορευτού* δεν μας έχει διασωθεί.¹¹

9 Edwards, 2002, 23

10 Θεοδωρακόπουλος, 2005, 26-27.

11 Edwards, 2002, 23-26.

3. Οι Τετραλογίες

Με τον όρο τετραλογίες εννοούμε την ένωση τεσσάρων δραμάτων σε ένα όπως ακριβώς ονομάστηκε από τους αρχαίους Έλληνες. Από τα τέσσερα αυτά δράματα τα τρία πρώτα ήταν τραγωδίες και το τέταρτο ήταν σατυρικό δράμα. Επίσης σε τετραλογίες χώρισαν οι γραμματικοί και πεζά κείμενα σύμφωνα με τη λειτουργία των δραματικών αγώνων. Ένα από αυτά είναι και τα έργα του Αντιφώντα που αναφέρονται σε υποθέσεις ανθρωποκτονίας. Οι τρεις τετραλογίες στηρίζονται στην επιχειρηματολογία και στη συζήτηση. Θεωρούνται απόδειξη της ρητορικής δεινότητας του Αντιφώντα.¹² Μέσα από τις τετραλογίες αναδεικνύονται επί το πλείστον, οι τεχνικές της συζήτησης σε μια δικανική υπόθεση αλλά και τα προβλήματα που ανακύπτουν από τον Αθηναϊκό δικανικό νόμο.¹³ Καμιά από τις τρεις τετραλογίες δεν είναι προορισμένες για να εκφωνηθούν στον χώρο του δικαστηρίου. Σε κάθε τετραλογία, ο Αντιφών διαπραγματεύεται μια υποτιθέμενη περίπτωση φόνου, ίσως να πρόκειται όμως και για πραγματική υπόθεση. Το πιο σημαντικό στην δομή και των τριών τετραλογιών είναι ότι πρόκειται για τρεις διαφορετικούς τύπους υποθέσεων, με διαφορετικό είδος κατηγορίας η καθεμία.¹⁴ Οι συγκεκριμένοι καταφέρνουν να διαφοροποιηθούν από πολλές πλευρές σε σχέση με τους υπόλοιπους δικαστικούς λόγους. Πρωτίστως, χαρακτηρίζονται για την πολυπλοκότητα τους, ιδιαίτερα στο σημείο όπου επιχειρηματολογεί ο κατηγορός και ο κατηγορούμενος προσπαθεί να αντικρούσει την προηγουμένη επιχειρηματολογία με ανάλογα επιχειρήματα. Ο Αντιφών εξετάζει πολύπλοκα σενάρια μέσα από τις τετραλογίες του με στόχο να οδηγηθεί σε πολύπλοκες νομικές ερωτήσεις.¹⁵ Επιπρόσθετα, ο πρόλογος και ο επίλογος σε κάθε τετραλογία δεν περιλαμβάνει ουσιώδη και απαραίτητα στοιχεία για την υπόθεση, γεγονός που δεν συνάδει με τη συνήθη δομή ενός δικαστικού λόγου.¹⁶ Επίσης ο ρόλος του αφηγητή είναι αρκετά περιορισμένος, περιττές πληροφορίες δεν δίδονται ώστε

12 Edwards, 1998, 85.

13 Edwards, 1986, 213.

14 Gagarin, 1997, 121.

15 Wohl, 2010, 38.

16 Gagarin, 1997, 122.

να μην αποπροσανατολιστεί ο ίδιος ο συγγραφέας και να επικεντρωθεί στη συγγραφή του βασικού μέρους των τετραλογιών που είναι η συζήτηση του έναγοντος με τον εναγόμενο. Ακόμα γίνεται εκτενής αναφορά στο θέμα της δολοφονικής ρύπανσης αλλά και στον νόμο που απαγορεύει τόσο *τον έκούσιο ή τον άκούσιο φόνο*. Σύμφωνα με τον Gagarin, οι τετραλογίες είναι αρκετά οργανωμένες, ο κόσμος των τετραλογιών είναι μια *σοφιστόπολις* όπου όλα είναι προσεκτικά δομημένα με περιορισμένο αριθμό υποθέσεων, με αναλυτική παρουσίαση των δύο πλευρών της υπόθεσης κάτι το οποίο δεν είναι εφικτό να συμβεί τόσο στην πραγματικότητα όσο κι σ' ένα χώρο δικαστηρίου.

3.1. Μορφολογία των Τετραλογιών

Η δομή των τετραλογιών αναπόφευκτα μας οδηγεί σε πολύπλοκες σκέψεις και συλλογισμούς.¹⁷ Μοιάζει πολύ με την δομή των λόγων του Γοργία αλλά και των λόγων της Θουκυδίδειας ιστορίας.¹⁸ Αξίζει να σημειωθεί ότι βασικός στόχος του Αντιφώντα , έχοντας μια τέτοια δομή στους συγκεκριμένους λόγους είναι αυτοί οι λόγοι να είναι από τη μια, ένα σημαντικό παράδειγμα δικανικής επιχειρηματολογίας αλλά και από την άλλη να λειτουργήσει και ως εξάσκηση(τεχνητές ρητορικές ασκήσεις¹⁹) για οποιονδήποτε εμπλέκεται σε δικαστικό αγώνα, είτε κατηγορο είτε κατηγορούμενο σε οποιοδήποτε είδος υπόθεσης.²⁰ Είναι λόγοι υποθετικοί αλλά όσα γίνονται και οι κατηγορίες που διατυπώνονται θα μπορούσαν να ειπωθούν σε μια πραγματική δίκη και σ' ένα πραγματικό δικαστήριο αφού η δομή αλλά και η γλώσσα που χρησιμοποιείται, ταιριάζει μ' αυτή του δικαστηρίου. Αντικατοπτρίζονται στα μάτια μας ως λόγοι που μιμούνται την δικαστική πράξη χωρίς θεατρνισμούς αλλά προσηλωμένοι σε δικαστικές ιδέες και προβλήματα.²¹ Επίσης πέραν από τους πρακτικούς σκοπούς για τους οποίους ο Αντιφών προχώρησε στη συγγραφή των Τετραλογιών, τις συνέγραψε και για προσωπική ευχαρίστηση. Το ευτύχημα είναι ότι οι Τετραλογίες αποδείχτηκαν τα μεγαλοπρεπέστατα κείμενα του.²²

Όσον αφορά το είδος των επιχειρημάτων που ο Αντιφών επιθυμεί να χρησιμοποιεί στις

17 Gagarin, 2002, 104.

18 Carawan, 1998, 169.

19 Cairns, 2015, 653.

20 Gagarin, 1997, 122.

21 Wohl, 2010, 39-40

22 Jebb, 2008, 18.

Τετραλογίες του είναι οι *άτεχνες* και οι *έντεχνες* πίστεις. Οι *άτεχνες* πίστεις περιλαμβάνουν νόμους, μάρτυρες, συμβόλαια, αποδεικτικά στοιχεία τα οποία τις περισσότερες φορές προκύπτουν με την *μέθοδο της βασάνου* και όρκους. Από την άλλη μεριά, οι *έντεχνες* πίστεις περιλαμβάνουν την πιθανή επιχειρηματολογία με στόχο την απόδειξη μιας θέσης. Στην πλειονότητα, ο Αντιφών χρησιμοποιεί στις Τετραλογίες του, τις *έντεχνες* πίστεις. Η επιλογή της επιχειρηματολογίας απο τον Αντιφώντα πραγματοποιήθηκε σε τρία στάδια. Αρχικά στηρίχθηκε στις *έντεχνες* πίστεις, ύστερα στις *άτεχνες* πίστεις και στο τέλος κατέληξε στις *έντεχνες* πίστεις.²³ Εκείνος ο οποίος εισήγαγε αυτά τα είδη επιχειρημάτων ήταν ο Αριστοτέλης στην *Ρητορική* του ο οποίος ως ρητορική τέχνη όρισε την προσπάθεια πειθούς για οποιοδήποτε θέμα.²⁴ Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι ο Αντιφών δεν παραλείπει να χρησιμοποιήσει στους συγκεκριμένους λόγους και την πιθανή επιχειρηματολογία, την επονομαζόμενη ως *εϊκός*.²⁵ Η συγκεκριμένη επιχειρηματολογία εξελίχθηκε σε μεγάλο βαθμό από τον Κόρακα και τον Τεισία δημιουργώντας καινούργιους τύπους αυτής της επιχειρηματολογίας. Εμφανές παράδειγμα του *εϊκός* σημειώνεται στην υπόθεση της πρώτης τετραλογίας, απο την μεριά του κατηγορούμενου. Αυτή η συγκεκριμένη επιχειρηματολογία περιλαμβάνει δύο σημασίες, την αντικειμενική υπόσταση της πιθανότητας και την υποκειμενική έννοια της αληθοφάνειας.²⁶ Επιτακτική είναι η ανάγκη χρήσης της συγκεκριμένης επιχειρηματολογίας όταν δεν υπάρχει άλλος τρόπος για να αποδειχθεί και να επιτευχθεί η αλήθεια²⁷ ή όταν η αλήθεια παρουσιάζεται μη ολοκληρωμένη.²⁸ Η έννοια του *εϊκός* είναι τόσο σημαντική λόγω των πολλών ερμηνειών που περιλαμβάνει και γι' αυτό το λόγο είχε κυρίαρχο ρόλο στα Αθηναϊκά δικαστήρια.²⁹ Σύμφωνα με την Συνοδικού το *εϊκός* έχει δύο βασικές σημασίες, την *φαινομενική* και την *δεοντολογική*. Η πρώτη αναφέρεται στο τι πραγματικά ισχύει εξωτερικά ενώ η δεύτερη αναφέρεται στο τί είναι ηθικά σωστό. Επιπρόσθετα μπορεί να αναφέρεται στο αν είναι κάτι εμφανές, αν είναι υπολογίσιμο ακόμα και αν είναι κατάλληλο. Η έννοια του *εϊκός* ήταν πάντα πολύ κοντά με την έννοια της δικαιοσύνης γι αυτό κι οι εκάστοτε συγγραφείς ρητορικών λόγων καλούνταν να

23 Sealey, 1984, 73.

24 Gagarin, 1990, 23-24.

25 ο.π., 30

26 . Schmitz, 2000, 47.

27 . ο.π., 56.

28 Gagarin, 1994, 56.

29 . ο.π., 68.

διαχωρίσουν και να αποσαφηνίσουν τα όρια ανάμεσα στο *εἰκός* και στο *δίκαιον*.³⁰

Η υποθετική επιχειρηματολογία κυριαρχούσε στον κόσμο της πρώιμης ελληνικής ρητορείας. Πολλοί μελετητές είχαν ως αντικείμενο μελέτης την υποθετική επιχειρηματολογία λόγω της ευρείας χρήσης της από τους συγγραφείς ρητορικών λόγων. Σύμφωνα με τον Guthrie, η υποθετική επιχειρηματολογία έχει τις απαρχές της στον Τεισία και στον Γοργία οι οποίοι απέδειξαν ότι μέσω αυτού του είδους επιχειρηματολογίας, το μικρό γίνεται μεγάλο και τα μεγάλα πράγματα γίνονται μικρά. Πρεσβεύει η υπόθεση και πολλές φορές μπορεί να τιμάται περισσότερο από την προβολή της αλήθειας.³¹ Η μνεία στην υποθετική επιχειρηματολογία γίνεται στα μέσα του πέμπτου αιώνα από τον Κόρακα και τον Τεισία όπως μνημονεύεται από τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη.³² Επιπρόσθετα, ο Κόρακας και ο Τεισίας δημιούργησαν μια νέα μορφή λόγου, την αντίστροφη υποθετική επιχειρηματολογία η οποία αποτελεί χαρακτηριστικό της σοφιστικής κίνησης του δεύτερου μισού του πέμπτου αιώνα. Ήταν μια έξυπνη τακτική στην ανάπτυξη επιχειρηματολογίας αφού μ' αυτόν τον τρόπο κάποιος προσέελκε το ενδιαφέρον του ακροατηρίου και έκανε την επιχειρηματολογία του ακόμα πιο εντυπωσιακή. Σημαντικό παράδειγμα της αντίστροφης υποθετικής επιχειρηματολογίας αποτελεί η πρώτη Τετραλογία του Αντιφώντα όπου ο κατηγορος θέτει την επιχειρηματολογία του κατηγορώντας ευθέως τον κατηγορούμενο και η οποία αντικρούεται στη συνέχεια από τον κατηγορούμενο, θέτοντας κι αυτός με τη σειρά του, τα δικά του επιχειρήματα, αρνούμενος τα κίνητρα φόνου και προσθέτοντας τις δικές του πιθανές εκδοχές για τον φόνο.³³ Βασικός σκοπός της πρώτης Τετραλογίας είναι να ανακαλύψει τρόπους διερεύνησης της αλήθειας και ταυτόχρονα να γνωστοποιήσει την χρήση της υποθετικής επιχειρηματολογίας στην εκδίκαση ενός φόνου.³⁴ Σε γενικό πλαίσιο, η υποθετική επιχειρηματολογία υποστήριζε υποθέσεις οι οποίες ήταν κατα κοινή ομολογία αληθινές αλλά και σε πολλές άλλες περιπτώσεις δεν αποτελούσε μέρος μιας λεκτικής σύγκρουσης ή διαφωνίας.³⁵

Οι Τετραλογίες βρίσκονται στην κατηγορία της Ανθολογίας ή των αντίπαλων λόγων

30 Schmitz, 2000, 69.

31 Gagarin, 1994, 49.

32 ο.π., 50.

33 ο.π., 51-53.

34 ο.π., 53.

35 ο.π., 54.

αλλά είναι τα μοναδικά παραδείγματα λόγου που έχουμε σ' αυτό το είδος.³⁶ Οι τρεις τετραλογίες παρουσιάζουν η κάθε μια ξεχωριστά μια διαφορετική περίπτωση φόνου, η πρώτη τετραλογία παρουσιάζει έναν φόνο από πρόθεση, η δεύτερη παρουσιάζει έναν φόνο ο οποίος συνέβη λόγω κακοτυχίας και η τελευταία τετραλογία παρουσιάζει έναν φόνο ο οποίος έγινε όντας σε θέση αυτοάμυνας ο κατηγορούμενος. Κάθε λόγος αποτελείται από δύο λόγους του κατηγορούμενου και δύο λόγους του κατηγορούμενου. Ο Αντιφών και στις τρεις περιπτώσεις λόγου, αυτό που προσπαθεί να πετύχει είναι να καταδείξει πόση έκταση μπορεί να πάρει η ενοχή ή η αθωότητα ενός κατηγορούμενου μέσα από την ανάπτυξη λογικών και τεκμηριωμένων επιχειρημάτων. Όμως δεν προβαίνει στην ανάδειξη των μαρτύρων ή στην αναφορά σε συγκεκριμένους νόμους αν και θα μπορούσε να το κάνει αφού είναι δύο παράγοντες από τους οποίους εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό οι υποθέσεις του, προτιμάει αντί αυτού να κρατήσει χαμηλούς τόνους και να μην εναποθέσει τόσο τους μάρτυρες όσο και τις επιταγές του νόμου στο προσκήνιο της υπόθεσης αλλά να τους υποκρύψει και να δώσει μεγαλύτερη βαρύτητα στα λογικά επιχειρήματα και στα πρωτεύοντα συμπεράσματα.³⁷

3.2. Σοφιστές και Τετραλογίες

Η τεχνική της πειθούς δημιουργήθηκε τον πέμπτο αιώνα, από τους σοφιστές υποκινούμενοι από την επιθυμία τους για παραγωγή πνευματικής δραστηριότητας αλλά και πολιτικής εγρήγορσης. Ο στόχος των σοφιστών ήταν καθαρά εκπαιδευτικός, προσπαθούσαν να προσφέρουν τα κατάλληλα εφόδια αλλά και τη γνώση στους πολίτες ώστε να γίνουν φωτισμένα και αποδοτικά μέλη στους κόλπους της κοινωνίας. Ως αποδοτικότητα όριζαν την ικανότητα να παρουσιάζουν μια άποψη στον χώρο του δικαστηρίου ή σε μια γενικότερη συζήτηση. Από τον Πρωταγόρα μέχρι τον Θρασύμαχο, αυτός ο σκοπός προσπαθούσαν να επιτευχθεί, να δομηθούν και να παρουσιαστούν οι βασικές αρχές του λόγου - αντιλόγου ως την πιο αποτελεσματική μορφή παρουσίασης μιας υπόθεσης ιδιαίτερα ανθρωποκτονίας. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο δομούνται κι οι Τετραλογίες, έχοντας ως βασική μέθοδο την ανάπτυξη λόγου - αντιλόγου και την

36 Gagarin, 2002, 103.

37 Page, Capps, Rouse, Post, Warmington, 1960, 34.

διαφωνία μεταξύ των δύο μερών.³⁸ Ο Αντιφών ως ρήτορας έχει γράψει πολλούς λόγους δομημένους μ' αυτόν τον τρόπο ώστε να διδαχθούν οι μαθητές του, την έννοια της ρητορικής, ακριβώς το ίδιο συμβαίνει και με τις Τετραλογίες. Αξίζει να αναφερθεί ότι οι Τετραλογίες εκτός ότι ήταν από τα πιο άρτια δομημένα έργα του Αντιφώντα, ήταν κι από τα πιο αγαπημένα των σοφιστών του πέμπτου αιώνα. Η διαφωνία ανάμεσα στους μεγάλους σοφιστές του πέμπτου αιώνα, Περικλή και Πρωταγόρα ήταν σχετικά με την υπόθεση της δεύτερης τετραλογίας όπου ένα αγόρι ατυχέστατα σκοτώνεται από ένα ακόντιο στον χώρο του γυμναστηρίου.³⁹ Το ίδιο παρατηρείται και στον *Φαίδρο* του Πλάτωνα όπου ο Σωκράτης μιλάει για τις μεθόδους της διαφωνίας, στηριζόμενος στα λόγια του Τεισία ο οποίος ήταν προκάτοχος του Αντιφώντα. Αναφέρεται επακριβώς με τα λόγια του στην μέθοδο διαφωνίας που υιοθετεί ο Αντιφών στην πρώτη τετραλογία.⁴⁰

3.3. Νόμοι και Τετραλογίες

Όσον αφορά την πρωτογενή ύλη των τετραλογιών του Αντιφώντα, είναι οι νόμοι οι οποίοι είναι άρρηκτα συνδεδεμένοι με τον Αθηναϊκό κώδικα δηλαδή με τον *φόνος*. Η ανθρωποκτονία σ' όλες τις μορφές της εμφανίστηκε τον έβδομο αιώνα υπό μορφή νόμων από τον Δράκοντα αλλά φυσικά η εμφάνιση της σημειώθηκε πολύ νωρίτερα, σ' ένα μακρινό παρελθόν. Ισχύουν δύο βασικές αρχές στις υποθέσεις σχετικές με την ανθρωποκτονία. Η πρώτη η οποία ενυπάρχει και στον κόσμο των τετραλογιών είναι ότι η ύπαρξη αίματος στην ανθρωποκτονία αποτελεί μόλυνση η οποία μπορεί να αποβληθεί μόνο θέτοντας αποζημίωση στο νεκρό. Η δεύτερη αρχή η οποία δεν περιλαμβάνεται στις τετραλογίες είναι ότι υπάρχουν διαβαθμίσεις στις ανθρωποκτονίες και ότι η αποζημίωση σε μια περίπτωση φόνου θα πρέπει να εξαρτάται από την ίδια τη φύση της υπόθεσης. Σύμφωνα με τον Δράκοντα, οι φόνοι μπορεί να έχουν δύο μορφές, *φόνος έκούσιος* και *φόνος άκούσιος*. Και στις δύο περιπτώσεις, είτε ο παραβάτης δεχόταν ως τιμωρία τον θάνατο είτε εξοριζόταν για όλη του τη ζωή ή για ένα μικρό χρονικό διάστημα όχι παραπάνω από έναν χρόνο. Υπήρχε όμως κι ένα τρίτο είδος φόνου, ο *φόνος δίκαιος* ο οποίος μπορεί να είναι και *άκούσιος* και *έκούσιος*.⁴¹

38 ο.π. , 35.

39 ο.π.

40 ο.π., 36.

41 Page, Capps, Rouse, Post, Warmington, 1960, 41.

Επιπρόσθετα, όταν υπάρχει μια υπόθεση φόνου, απαραίτητη προϋπόθεση λύσης της υπόθεσης ήταν η εκδίκαση του η οποία γινόταν σε πέντε διαφορετικά δικαστήρια ανάλογα με την περίπτωση φόνου. Το πιο παλιό δικαστήριο ήταν ο Άρειος Πάγος όπου εκδικάζονταν υποθέσεις , *φόνου έκουσίου*, το δεύτερο δικαστήριο ήταν το Παλλάδιο, όπου εκδικάζονταν υποθέσεις *φόνου άκούσιου*, όπου δεν υπήρχε η πρόθεση να διαπραχθεί δολοφονία. Το τρίτο δικαστήριο βρισκόταν γύρω από τον ναό του Δελφίνιου Απόλλωνα κι ήταν το Δελφίνιο όπου εκδικάζονταν υποθέσεις *φόνου δικαίου*, όπου ο κατηγορούμενος ζητάει επιτακτικά και άμεσα την απόδοση δικαιοσύνης. Το τέταρτο δικαστήριο είναι το Πρυτανείο όπου εκδικάζονται υποθέσεις όπου ο φονιάς ήταν άγνωστος ή ο φόνος διαπράχθηκε από άψυχο αντικείμενο. Το πέμπτο δικαστήριο ήταν το Φρεάτιο όπου εκδικάζονταν υποθέσεις όταν ένα πρόσωπο ήταν ήδη στην εξορία για *φόνου άκούσιο* και κατηγορείται ότι διέπραξε φόνου για δεύτερη φορά πριν φύγει από την πόλη. Επιπρόσθετα, στην περίπτωση των δύο από τα πέντε δικαστήρια πρέπει να αναφερθεί ότι στις περιπτώσεις φόνου είτε είναι άκούσιος είτε έκουσιος πρέπει να γίνει διαχωρισμός ανάμεσα στα γεγονότα και στις υποθέσεις. Κάποιος σχεδιάζει μια πράξη και κάποιος άλλος την πραγματοποιεί μετά από εντολή του πρώτου χωρίς βέβαια να έχει επίγνωση των συνεπειών που ο ίδιος θα προκαλέσει. Σ' αυτό το σημείο εμπλέκονται τόσο η *βούλευσις* όσο και η *πράξις*. Ακόμα κι η ευθύνη για την πράξη θα πρέπει να διαιρεθεί και στις δύο περιπτώσεις φόνου. Ο ένας πραγματοποιεί την πράξη κι ο άλλος την σχεδιάζει αλλά συνυπεύθυνοι στον φόνου είναι κι οι δύο. Ο πρώτος κατηγορείται για *βούλευσις φόνου άκούσιου* διότι δεν πραγματοποίησε τον φόνου ενώ ο δεύτερος που τον πραγματοποίησε κατηγορείται για *βούλευσις φόνου έκουσίου*. Η *βούλευσις φόνου άκούσιου* δικάζεται στο Παλλάδιο δικαστήριο ενώ η *βούλευσις φόνου έκουσίου*, δικάζεται στον Άρειο Πάγο.⁴² Οποιαδήποτε υπόθεση ήταν συνυφασμένη με φόνου, δικαζόταν σ' ένα από τα πέντε δικαστήρια ανάλογα με την περίπτωση φόνου.⁴³ Στις τετραλογίες ενυπάρχουν τρεις διαφορετικές περιπτώσεις φόνων με σκοπό να γίνει εμφανές το γεγονός ότι τα τρία δικαστήρια που δικάζονται οι περιπτώσεις φόνου έχει το καθένα διαφορετική δικαιοδοσία (*Άρειος Πάγος*, *Παλλάδιο* και *Δελφίνιο*). Αυτό διαφαίνεται έντονα στην πρώτη και τρίτη τετραλογία.⁴⁴

Στο πλαίσιο των Τετραλογιών, οι υποθέσεις ανθρωποκτονίας λειτουργούσαν ως

42 Page, Capps, Rouse, Post, Warmington, 1960, 42-44.

43 ο.π., 44.

44 Carawan, 1998, 176.

ἀσέβημα κι όχι ως *ἀδίκημα*, ήταν μια πράξη ασέβειας κι όχι ένα έγκλημα το οποίο διαπράχθηκε εναντίον της κοινωνίας. Ο Αντιφών προχώρησε στην διερεύνηση υποθετικών φόνων οι οποίοι ήταν άριστα προσαρμοσμένοι στον Αθηναϊκό νόμο άλλα διέφεραν σε μεγάλο βαθμό από εκείνες τις υποθέσεις οι οποίες στηρίζονταν στον κώδικα του Δράκοντα. Ένα από τα χαρακτηριστικά αυτών των νόμων ήταν ότι ο *φόνος ἀκούσιος* δεν μπορεί να θεωρηθεί και *φόνος ἐκούσιος*. Επιπρόσθετα ο *φόνος ἀκούσιος*, τις περισσότερες φορές δεν θεωρούνταν έγκλημα. Στην περίπτωση της δεύτερης τετραλογίας, αυτό δεν ισχύει διότι εφαρμόζεται κάτι το οποίο καθίσταται παρεμφερές του νόμου το οποίο συνιστούσε ότι οποιεσδήποτε κι αν ήταν οι συνθήκες που διαπράχθηκε ο φόνος, η τιμωρία είναι ο θάνατος. Ωστόσο στον κώδικα του Δράκοντα θεωρούνταν ότι η υπόθεση ανθρωποκτονίας όταν τελείται υπό κατάσταση αυτοάμυνας, τότε κάποιες φορές δικαιολογείται. Στην περίπτωση της τρίτης τετραλογίας, θα μπορούσε να εφαρμοστεί η συγκεκριμένη αρχή αλλά οι διαστάσεις που παίρνει η συγκεκριμένη υπόθεση είναι πολύ διαφορετικές. Συμπεραίνουμε ότι οι τετραλογίες του Αντιφώντα είναι εκ διαμέτρου αντίθετες με τον κώδικα του Δράκοντα γι' αυτό κι η κάθε μια υπόθεση αναφέρεται σε διαφορετικό είδος κατηγορίας. Η υπόθεση της πρώτης τετραλογίας είναι *φόνος ἐκούσιος*, η υπόθεση της δεύτερης τετραλογίας είναι *φόνος ἀκούσιος* και η υπόθεση της τρίτης τετραλογίας είναι *φόνος δίκαιος*.⁴⁵ Όμως αξίζει να σημειωθεί ότι μέσα από τη δομή των τετραλογιών διαφαίνεται ότι ο Αντιφών είχε γνώση του Αθηναϊκού νόμου, όπως *ἡ κλοπή ἱερῶν χρημάτων* που τιμωρούνταν με πρόστιμο ή ότι οι δούλοι ομολογούσαν μόνο μέσα από τη διαδικασία της *βασάνου* ή ότι σε περίπτωση ψευδομαρτυρίας, ο πολίτης τιμωρούνταν με πρόστιμο και με στέρηση των δικαιωμάτων του στα πλαίσια της πόλης. Καθ' όλη τη διάρκεια συγγραφής των τετραλογιών, ο Αντιφών είχε στη σκέψη του ότι δεν θα παρουσιάζονταν σε Αθηναϊκό δικαστήριο, γεγονός το οποίο επηρέασε σε μεγάλο βαθμό την συγγραφή του. Άρα πιθανότερο είναι να αγνόησε τον κώδικα του Δράκοντα παρά ότι δεν είχε γνώση σχετικά μ' αυτόν.⁴⁶

Οι Τετραλογίες κατέχουν μια ξεχωριστή θέση στην Αθηναϊκή λογοτεχνία αλλά βρίσκονται ανάμεσα στην δικανική πρακτική και στην νομική θεωρία. Παρουσιάζοντας υποθέσεις οι οποίες θα μπορούσαν να σταθούν σε μια πραγματική δίκη, καταδεικνύουν τις πιθανότητες που υπάρχουν σε τέτοιου είδους υποθέσεις αλλά και τους περιορισμούς.

45 Page, Capps, Rouse, Post, Warmington, 1960, 44-46.

46 ο.π., 46.

Μέσα απ' αυτό το πρίσμα, δεν θα μπορούσαν να παρουσιαστούν στην πραγματικότητα. Η σχέση που έχουν με τον νόμο είναι θεωρητική και αρκετά αναλυτική. Αυτή η ανάλυση επιτυγχάνεται χρησιμοποιώντας νομική γλώσσα αλλά και νομικές στρατηγικές δηλαδή μιμούμενοι την νομική πρακτική. Δεν είναι πραγματικές υποθέσεις αλλά μιμούνται την μορφή και την νομική σκέψη. Δεν έχουν πραγματικά θύματα ή δράστες κι οι λόγοι του κατηγορου ή του κατηγορούμενου δεν είναι έτσι διαμορφωμένοι ώστε να αναδείξουν τις θέσεις του θύτη και του θύματος. Δεν μαθαίνουμε τίποτα για τους χαρακτήρες τους, ούτε για τη θέση που κατέχουν στην κοινωνία, δεν μαθαίνουμε ούτε καν τα ονόματά τους. Λειτουργούν ως μυθοπλαστικά στοιχεία, μονοδιάστατα, τα οποία εμφανίζονται ως προέκταση της νομικής διαφωνίας. Δεν παρουσιάζουν καμία υποκειμενικότητα ως χαρακτήρες αλλά διαφαίνεται η υποκειμενικότητα του Αθηναϊκού νόμου η οποία περιλαμβάνει κίνητρα και επιθυμίες, ανησυχίες και σκέψεις.⁴⁷

3.4. Ρητορικοί στόχοι Τετραλογιών

Ο Αντιφών γράφοντας τις Τετραλογίες δεν έχει σκοπό να πείσει το κοινό για την αλήθεια σε κάθε υπόθεση αλλά να καταδείξει το ταλέντο του ως συγγραφέας αλλά και τις τεχνικές πειθούς που χρησιμοποιεί αλλά και την ρητορική του ικανότητα, όπως πειστικές αφηγήσεις και τεχνικές χαρακτηρισμού.⁴⁸ Η ικανότητα συγγραφής του Αντιφώντα είναι εμφανής σε κάθε υπόθεση ξεχωριστά αφού καταφέρνει να παρουσιάσει την υπόθεση και από τις δύο μεριές. Αυτό συμβαίνει στις τετραλογίες του Αντιφώντα και στους *Δισσούς λόγους*.⁴⁹ Το γεγονός ότι είναι υποθετικές υποθέσεις προκαλούν τον Αντιφώντα και γίνεται ιδιαίτερος ευρηματικός.⁵⁰ Καταφέρνει με τις εκάστοτε τεχνικές που χρησιμοποιεί να μετατρέπει την χειρότερη διαφωνία στην καλύτερη.⁵¹ Μέσα από τις τρεις τετραλογίες διαφαίνονται οι διδακτικές μέθοδοι του Αντιφώντα. Προβάλλει ποικιλία θεμάτων σε κάθε τετραλογία και καταφέρνει να παρουσιάσει τη διαφωνία κι από τις δύο μεριές μ'έναν αξιοθαύμαστο τρόπο αφού ο κατηγορος κι ο κατηγορούμενος δίνουν διαφορετική

47 Wohl, 2010, 119-120.

48 Porter, 2007, 83.

49 Carey, 1996, 36.

50 Carey, 2007, 246.

51 Humphreys, 1988, 474.

ερμηνεία στην υπόθεση.⁵² Δημιουργείται πλήθος ερωτημάτων διαβάζοντας κανείς τις υποθέσεις του. Ο κατηγορούμενος έκανε τελικά αυτό για το οποίο κατηγορείται; Οι νομικές συνέπειες της συγκεκριμένης πράξης όπως διατυπώνονται από την πλευρά της δίωξης είναι οι σωστές; Ήταν δικαιολογημένα ο κατηγορούμενος σε αυτοάμυνα όπως υποστηρίζει ή όχι;⁵³

Κάθε τετραλογία αποτελείται από τρία στοιχεία(ταυτότητα, αιτία και ευθύνη). Ο Αντιφών επέλεξε να ασχοληθεί με τις υποθέσεις ανθρωποκτονίας για να διερευνήσει εκείνη την αντιπαράθεση η οποία είναι κράμα πραγματικών και νομικών ζητημάτων⁵⁴ Οι συγκεκριμένες υποθέσεις είναι προσανατολισμένες στην φήμη αλλά και στις πρακτικές που ακολουθούν τα δικαστήρια που μελετάνε ανθρωποκτονίες παρά στα δικαστήρια τα οποία είναι φημισμένα.⁵⁵

Σε κάθε τετραλογία, είτε ο κατηγορος , είτε ο κατηγορούμενος, εκφέρει δύο λόγους. Το ιδιαίτερο σ' αυτούς τους λόγους εκτός ότι πρόκειται για διαφορετικές υποθέσεις ανθρωποκτονίας, υπάρχει και μια διαφορετική προσέγγιση στην αναζήτηση της αλήθειας. Στην πρώτη τετραλογία τα γεγονότα είναι υπό ενδελεχή διερεύνηση(ο κατηγορούμενος έκανε την συγκεκριμένη πράξη για την οποία κατηγορείται;). Στην δεύτερη τετραλογία, τα γεγονότα είναι πασιφανή, αλλά οι νομικές συνέπειες των γεγονότων είναι υπό αμφιβολία(θα έπρεπε ο κατηγορούμενος να καθίσταται υπεύθυνος νομικά για τον θάνατο του αγοριού;). Στην τρίτη και τελευταία τετραλογία τα ζητήματα που ανακύπτουν είναι πολλά αλλά η βασική διαμάχη των δύο πλευρών έχει ως επίκεντρο το θέμα της αιτιολόγησης των εκάστοτε πράξεων(η ομολογία του κατηγορουμένου ότι βρισκόταν σε κατάσταση αυτοάμυνας δικαιολογεί τις πράξεις του;). Όπως προλέχθηκε, οι συγκεκριμένες υποθέσεις προορίζονταν για εκπαίδευση σε ποικιλία υποθέσεων που ένας διάδικος μπορεί να καλεστεί να αντιμετωπίσει, όχι μόνο υποθέσεις ανθρωποκτονιών. Γι αυτό το λόγο τα χαρακτηριστικά αυτών των υποθέσεων είναι πολύ συγκεκριμένα. Πρώτον, οι αφηγήσεις, παραλείπονται ή μειώνονται στο ελάχιστο σε σημείο που να είναι κατανοητό το αντικείμενο της υπόθεσης. Δεύτερον, δεν παρουσιάζονται μάρτυρες ώστε να καταθέσουν για την υπόθεση, υπέρ ή κατά του κατηγορούμενου. Τρίτον, όπως προείπαμε, ο Αντιφών επικεντρώνεται στο ζήτημα της

52 Harris, 2004 ,249.

53 Morgan, 2007, 307.

54 Lanni, 2006, 90.

55 ο.π.

διαφωνίας ανάμεσα στις αντιμαχόμενες μεριές. Εκφέρει λόγο ο κατηγορος και αντιπαραβάλλει λόγο ο κατηγορούμενος κι ύστερα απαντάει ξανά ο κατηγορος. Σ'όλο το εύρος των τετραλογιών (κυρίως στον πρόλογο και στον επίλογο), κυριαρχεί το ζήτημα της μόλυνσης στο πλαίσιο της ανθρωποκτονίας. Οι δύο αντιμαχόμενες μεριές λογομαχούν ότι ο δολοφόνος είναι μολυσμένος κι ως αποτέλεσμα της δικής του μόλυνσης είναι η μόλυνση όλης της πόλης. Ομόφωνα και οι δύο μεριές υποστηρίζουν ότι είναι καθήκον τους να δοκιμαστεί ο κατηγορούμενος και να καταδικαστεί. Στην περίπτωση όμως που καταδικαστεί ένας αθώος άνθρωπος ή δεν καταδικαστεί ο πραγματικά υπαίτιος τότε αυτό θα φέρει μόλυνση στην πόλη, στον κατηγορο και στον κατηγορούμενο αλλά ακόμα και στους δικαστές που θα εκδικάσουν την υπόθεση. Αν ο δολοφόνος απαλλαγεί από τις κατηγορίες και δεν τιμωρηθεί τότε όλη η πόλη στο σύνολο της, θα υποφέρει.⁵⁶

3.5. Συγκριτική διάθεση Τετραλογιών με τη δομή άλλων λόγων

Επιπρόσθετα, η μοναδικότητα των τετραλογιών(δύο ζευγάρια λόγων σε κάθε τετραλογία) προβάλλει σημαντικές συνέπειες όταν αποπειραθούμε να τις συγκρίνουμε με την δομή άλλων έργων όπως τα ζεύγη λόγων του Αντισθένη , *Αίας* και *Οδυσσέας* και τους αυθύπαρκτους λόγους του Γοργία, *Ελένη* και *Παλαμήδης*. Μέσα από τους δύο λόγους του Γοργία γίνεται φανερή η αγωνιστική διάθεση αλλά ο αντίθετος λόγος δεν φανερώνεται με σαφήνεια. Όμως το θέμα της δίωξης αν είναι φανερό στην *Ελένη* ή κρυφό στον Παλαμήδη αυτό σηματοδοτείται απο την ποιητική ή την μυθολογική παράδοση. Αυτή η παράδοση ήταν κοινός τόπος ανάμεσα στον Γοργία και στο κοινό του αλλά η φιλοσοφική αντιλογία βρίσκεται στο κατεξοχήν περιεχόμενο του λόγου η οποία λείπει από τον αντίθετο λόγο. Σε περίπτωση που ο Γοργίας είχε συγγράψει ο ίδιος τον αντίθετο λόγο θα αναγκαζόταν να επισέλθει σ' αυτές τις λεπτομέρειες, να τις καταγράψει και να τις διευκρινίσει, ποιά ευθύνη βαραίνει την Ελένη και γιατί ο Παλαμήδης αναγκάστηκε να συνομωτήσει με τους Τρώες. Όμως αυτή η καταγραφή λεπτομερειών δεν θα ήταν ιδίον του χαρακτήρα και περισσότερο της συγγραφικής του δεινότητας. Συγκριτικά, ο Αντισθένης δημιουργεί ένα ζευγάρι λόγων όπου διερευνά και καταγράφει τις απόψεις

⁵⁶ Gagarin, 1998, 17.

των δύο πρωταγωνιστών των λόγων του σχετικά με το θέμα της πανοπλίας του Αχιλλέα και της κριτικής απέναντι στον διάδοχο του κι άλλα πιο γενικά αλλά εξίσου σημαντικά θέματα, όπως η πραγματική φύση του κουράγιου αλλά και της δειλίας, η αξία των παραδοσιακών αρετών σε αντίθεση με μια πιο ελαφριά ηθική, η σημασία της εμφάνισης αλλά και η δυναμική των λόγων να καταγράφουν από την αρχή και να ξαναερμηνεύουν το παρελθόν. Ο Αντισθένης θέτοντας αντίθετους λόγους και δημιουργώντας ένα κλίμα λογομαχίας και αντιμαχίας μέσα από αυτά τα λόγια, εισχωρεί πιο βαθιά στην λεκτική σύγκρουση αλλά και στην καταγραφή λεπτομερειών απ'ότι πράττει ο Γοργίας. Με ακριβώς τον ίδιο τρόπο λειτουργεί κι ο Αντιφών μέσα από τις Τετραλογίες διερευνώντας ακόμα πιο βαθύτερα και αποκαλύπτοντας σημαντικές λεπτομέρειες για τις υποθέσεις ανθρωποκτονιών που εξετάζει. Πέρα από το γεγονός ότι οι Τετραλογίες διαφέρουν σε πολλά σημεία σε σχέση με τις πραγματικές δίκες τα οποία αναφέρθηκαν, ακόμα ένα σημείο στο οποίο διαφέρουν επίσης είναι η εκτενής αναφορά του Αντιφώντα μέσα από τις Τετραλογίες του στο θέμα της μόλυνσης αλλά και στον διαχωρισμό των περιπτώσεων φόνου, δίκαιου και άδικου, κάτι το οποίο δεν συμβαίνει στις πραγματικές δίκες ανθρωποκτονίας. Ο Αντιφών επιδιώκοντας την πολυπλοκότητα στον λόγο του αλλά και την ενδελεχή εξέταση διαφορετικών περιπτώσεων φόνου, καταφέρνει να αποδώσει εκείνες τις λεπτομέρειες που κάνουν ξεχωριστό το έργο του αλλά και μεγαλοπρεπές. Επίσης η καινοτομία που καταφέρνει να κάνει ο Αντιφών σε σχέση με τους πραγματικούς δικανικούς του λόγους είναι ότι τα θέματα στους πραγματικούς λόγους βρίσκονται σε αταξία, σε οποιαδήποτε σειρά, φτάνει να αποδίδουν το αποτέλεσμα που επιθυμεί ο ίδιος ενώ στις Τετραλογίες διαπραγματεύεται ένα θέμα και δουλεύει απρόσκοπτα πάνω σ' αυτό χωρίς να αποσπάται από οτιδήποτε. Στην πρώτη τετραλογία, στηρίζεται στην πιθανότητα ότι ο κατηγορούμενος μπορεί να είναι ο δολοφόνος και δομείται ο λόγος του έχοντας αυτή την πιθανότητα ως κεντρικό άξονα του λόγου του. Στην δεύτερη τετραλογία, κυριαρχεί η άποψη ότι διαπραγματεύομαστε ένα θάνατο ο οποίος έγινε τυχαία χωρίς να επιφέρει κάποιος την ευθύνη ξεκάθαρα. Στην τρίτη τετραλογία, ο Αντιφών δομεί τον λόγο του σύμφωνα με τις αρχές του *ἀκούσιου φόνου*. Παρόλο όμως που και οι τρεις περιπτώσεις φόνου είναι προορισμένες για δικαστική αίθουσα δεν επιφέρουν καταδική αλλά κανένας ούτε ο κατηγορος αλλά ούτε κι ο κατηγορούμενος κερδίζουν. Οι διαφωνίες οι οποίες ταιριάζουν σε μια δίκη και παίρνουν χώρα σε μια δικαστική αίθουσα δεν τις βλέπουμε στους συγκεκριμένους λόγους, όπως επιθέσεις ανθρώπων σε πράξεις και

κίνητρα των αντιπάλων του ομιλητή. Στις Τετραλογίες τα σχόλια επικεντρώνονται στην ομιλία του αντιπάλου κι όχι για ποιόν λόγο ή ποιά ήταν τα κίνητρα του κι έφερε την συγκεκριμένη υπόθεση στο προσκήνιο.⁵⁷

Οι Τετραλογίες ήταν προορισμένες για διερεύνηση απ' αυτούς που τους ενδιαφέρει η μελέτη αντίθετων λόγων κι όχι για παρουσίαση τους στις δικαστικές αίθουσες, αυτό μπορεί αβίαστα να αποδειχθεί αν προβούμε σε μια σύγκριση του πρώτου λόγου της δεύτερης Τετραλογίας με την *Ελένη* του Γοργία. Ο Γοργίας παρουσιάζει τις αντίθετες απόψεις με ακριβή σειρά, πρώτα τη μία και μετά την άλλη, παρουσιάζοντας από τη μία το οικείο και το πειστικό(υπάιτιοι γι' αυτή την κατάσταση είναι οι θεοί και οι δυνάμεις της φύσης κι όχι η Ελένη) και από την άλλη παρουσιάζει το ξένο και το πιο ύποπτο (υπάιτιοι είναι ο λόγος ή ο έρωτας). Η τακτική κι ο τρόπος που αιτιολογεί τις καταστάσεις ο Γοργίας είναι αλληλένδετη. Εάν η πρώτη διαφωνία είναι έγκυρη και στηρίζεται σε πραγματικά στοιχεία τότε κι η δεύτερη κι η τρίτη κι η τέταρτη οι οποίες θα ταιριάζουν στη δομή, θα είναι εξίσου έγκυρες. Ωστόσο, στον Αντιφώντα και ειδικότερα στις Τετραλογίες τα πράγματα είναι λίγο διαφορετικά. Λειτουργεί αναλυτικά σ' όλα τα σημεία της υπόθεσης, δημιουργεί ένα σύνθετο οικοδόμημα λόγου χρησιμοποιώντας λογικές μορφές αντιπαράθεσης, κυρίως την υποθετική αντίθεση. Αυτή η πολυπλοκότητα κάθε στιγμή, σε κάθε σημείο του λόγου των τετραλογιών μας υπενθυμίζει ότι προορίζονται για αναγνωστικό κοινό αν και σε κάποιες περιπτώσεις μπορεί και να παρουσιάζονται.⁵⁸

3.6. Αναγνωστικό κοινό Τετραλογιών

Όσον αφορά το αναγνωστικό κοινό των Τετραλογιών πρόκειται για διανοούμενους ή για ανθρώπους που είναι εν δυνάμει διανοούμενοι. Μεταξύ αυτών κι αυτοί οι οποίοι αποκαλούνται *μαθητές* του Αντιφώντα, οι οποίοι μάλλον δεν θα αναζητούσαν να εκπαιδευτούν σε δικανικές και λογογραφικές τεχνικές. Αυτοί όμως που αναζητούσαν κάτι τέτοιο δεν θα το έβρισκαν στις Τετραλογίες του Αντιφώντα, διότι οι Τετραλογίες παρουσιάζουν κάτι διαφορετικό, η κατάσταση η οποία παρουσιάζεται είναι τεχνητή και

57 Gagarin, 2002, 103-104.

58 Gagarin, 2002, 105.

δεν απασχολεί ως θεματολογία τους περισσότερους Αθηναίους και οι διαφωνίες που προκύπτουν στα πλαίσια των υποθέσεων και των τριών Τετραλογιών δεν είναι αυτές που θα μπορούσαν να σταθούν και να είχαν αποτέλεσμα σ'ένα Αθηναϊκό δικαστήριο. Στην περίπτωση ενός νεαρού άντρα ο οποίος θα διάβαζε το περιεχόμενο και των τριών Τετραλογιών, πιθανότα θα ανέπτυξε την ικανότητα του στην αιτιολόγηση και στην διαφωνία αλλά μάλλον είναι πιο εφικτό να διάβαζε τις Τετραλογίες απο απλό ενδιαφέρον, για τον ανταγωνισμό που προβάλλουν ή απλά για ψυχαγωγία και ευχαρίστηση. Αδιαμφισβήτητα, ο αναγνώστης των Τετραλογιών δεν βρισκόταν στη θέση του δικαστή ή του ενόρκου για να ορίσει την καταδίκη αν και διαβάζοντας και τις τρεις Τετραλογίες, θα μπορούσε κάποιος να σκεφτεί και να αξιολογήσει και τις δύο μεριές ή ακόμα ποιιά θα μπορούσε να είναι η πιθανή καταδίκη για τον κατηγορούμενο ή ακόμα και ποιός είναι ο κατηγορούμενος, αυτός ο οποίος υποστηρίζει η μια μερία ή κάποιος άλλος.⁵⁹

Όταν πρόκειται για μια πολύ καλή παρουσίαση αντίθετων απόψεων οι οποίες διακρίνονται για το μυθοπλαστικό τους περιεχόμενο αλλά και για την εξυπνάδα τους, τότε απο τη μια σίγουρα δεν θα μπορούσαν να σταθούν σ'ένα Αθηναϊκό δικαστήριο αλλά θα φαίνονταν ενδιαφέρον σ'εκείνους που μελετάνε σύνθετα θέματα. Οι άνδρες οι οποίοι ενδιαφέρονται να συμμετέχουν στα κοινά της πόλης αλλά και σε δημόσιες συζητήσεις, θα τους προκαλούσε και θα τους διέγειρε το ενδιαφέρον μια τέτοια θεματολογία όπως αυτή των Τετραλογιών. Επίσης υπάρχει η πιθανότητα να συζητούσαν την διαφωνία η οποία αναπτυσσόταν σε κάθε Τετραλογία και να δημιουργούσαν και καινούργιες διαφωνίες και να τις συζητούσαν. Παρόμοια πνευματική συγγραφή μ'αυτή των Τετραλογιών συντέθηκε και από άλλους μεγάλους δημιουργούς όπως τον Γοργία και τον Πρωταγόρα, όπως και μικρότερα έργα όπως οι *Δισσοί λόγοι* ή η *Παλιά Ολιγαρχία* συνιστούν δημιουργήματα εξίσου σκεπτόμενων ατόμων με τον Αντιφώντα τα οποία συμβάλλουν με τον τρόπο τους σε σύγχρονες συζητήσεις και διχογνωμίες. Στη σύγχρονη εποχή, η δομή και το περιεχόμενο των Τετραλογιών μπορεί να φαίνεται ιδιαίτερη όμως στην κουλτούρα της Αρχαίας Αθήνας του πέμπτου αιώνα φαίνεται να ταιριάζει απόλυτα. Επιπρόσθετα πολλές παρόμοιες δουλειές μ' αυτή των Τετραλογιών μπορεί να συντέθηκαν εκείνη την εποχή που να μην διασώθηκαν μέχρι σήμερα.⁶⁰

59 ο.π., 105-106.

60 Gagarin, 2002, 106.

3.7. Θεματολογία Τετραλογιών

Αν και η χρονολόγηση των Τετραλογιών δεν είναι γνωστή, δηλαδή πότε ακριβώς συντέθηκαν, αδιαμφισβήτητο είναι το γεγονός ότι δημιουργήθηκαν ως ένα ενιαίο σύνολο. Υιοθετώντας τη δομή ενός τυπικού Αθηναϊκού δικανικού λόγου, οι Τετραλογίες αποτελούνταν από θέματα που θα μπορούσαν να υπάρχουν σε κάθε δικανικό λόγο στην Αρχαία Αθήνα. Υποθετικά επιχειρήματα, θέματα τα οποία ανέκυπταν και περιείχαν σφάλμα, ευθύνη αλλά και αιτιώδη συνάφεια μεταξύ των γεγονότων. Αυταπόδεικτο είναι το γεγονός ότι πρόκειται για τρεις διαφορετικού είδους υποθέσεις, μέσω των οποίων παρουσιάζονται τα τρία βασικά είδη δικανικής ρητορείας τα οποία τελούνται σε διαφορετικά δικαστήρια(*ἀκούσιος*, *ἐκούσιος* και *δίκαιος* φόνος). Οι πρώτες δύο περιπτώσεις, του *ἀκούσιου* και του *ἐκούσιου* φόνου αποτελούν δύο από τις συνηθισμένες κατηγορίες δικανικού λόγου στην Αρχαία Αθήνα. Η τρίτη περίπτωση φόνου που παρουσιάζεται στην τρίτη Τετραλογία, η περίπτωση αυτοάμυνας, δεν αποτελεί μια από τις κύριες κατηγορίες δίκαιου φόνου οι οποίες δικάστηκαν στο Δελφίνιο ενώ οι άλλες δύο αποτελούν παραδείγματα φόνου που δικάζονται στον Άρειο Πάγο και στο Παλλάδιο αντίστοιχα.⁶¹

Στις Τετραλογίες διαφαίνεται η θεωρία της στάσης(ζήτημα ή θέση), η οποία είχε σημαντικό ρόλο στην Ελληνιστική και Ρωμαϊκή ρητορεία. Η συγκεκριμένη θεωρία αναλύει δικαστικές διαφορές ανάμεσα σε διαφορετικά ζητήματα και θέσεις όπως η *στάση στοχασμός* (*status conjectura*), διαφορές ανάμεσα στα γεγονότα και η *στάση χορός*(*status definitiva*), διαφορές ανάμεσα στην ερμηνεία και στον ορισμό καταστάσεων (τα γεγονότα ταιριάζουν στον ορισμό του φόνου;) Η γένεση αυτής της θεωρίας προέρχεται από τον Αριστοτέλη και ο Αντιφών μέσω των Τετραλογιών παρουσιάζει και αναλύει τη συγκεκριμένη θεωρία. Επίσης μέσω της συγκεκριμένης θεωρίας θα καταφέρουμε να κατανοήσουμε ακόμα καλύτερα τη σχέση που υπάρχει μεταξύ της πρώτης και της δεύτερης Τετραλογίας. Αυτό αποδεικνύεται και από τα λόγια του ενάγοντα στην δεύτερη Τετραλογία(" τὰ μὲν ὁμολογούμενα τῶν πραγμάτων ὑπὸ τε τοῦ νόμου κατακέκριται ὑπὸ τε τῶν ψηφισαμένων, οἱ κύριοι πάσης τῆς πολιτείας εἰσίν: ἐὰν δέ τι ἀμφισβητήσιμον ᾖ,

⁶¹ Gagarin, 2002, 106.

τοῦτο ὑμῖν, ὧ ἄνδρες πολῖται, προστέτακται διαγνῶναι. Οἶμαι μὲν οὖν οὐδὲ ἀμφισβητήσιν πρὸς ἐμὲ τὸν διωκόμενον"). Αυτή η δικαστική διαφορά που εδώ θίγει ο κατηγορούμενος αποτελεί αμφισβήτηση των γεγονότων. Εάν τα γεγονότα δεν τίθενται υπό αμφισβήτηση, τότε η υπόθεση εξελίσσεται έχοντας ως βάση τους νόμους και δεν τίθεται υπό αμφισβήτηση ούτε η ίδια η τιμωρία ή η καταδίκη που επιβάλλεται στον κατηγορούμενο. Οι δικαστές καθίστανται απαραίτητοι μόνο σε περίπτωση που τα γεγονότα δεν είναι βέβαια και υπάρχει αμφιβολία σχετικά μ'αυτά. Στην δεύτερη τετραλογία, τα γεγονότα δεν τίθενται υπό αμφισβήτηση κι έτσι ο κατήγορος ξεκινάει να διηγείται τα γεγονότα χωρίς να περιμένει να διαφωνήσει ο κατηγορούμενος αφού κι ο ίδιος ο κατηγορούμενος δεν μπορεί να παρουσιάσει ούτε να ερμηνεύσει αλλιώς τα γεγονότα. Ωστόσο, ο κατηγορούμενος δεν συμφωνεί με τη κατάληξη της υπόθεσης και ένθερμα υποστηρίζει ότι αυτά τα γεγονότα οδηγούν αβίαστα σε μια διαφορετική καταδίκη. Έτσι ανακύπτει ένα βασικό ερώτημα τι είδους καταδίκη θα ταίριαζε στην συγκεκριμένη υπόθεση η οποία να συνάδει και με τις επιταγές του νόμου.⁶²

Στην πρώτη Τετραλογία, τα λόγια του κατήγορου αποδεικνύουν περίτρανα τις διαφορές που σημειώνονται στην παρουσίαση των γεγονότων. Μέσα απ'αυτή τη διχογνωμία ανάμεσα στον κατήγορο και στον κατηγορούμενο ανακύπτει το βασικό ερώτημα, το θύμα αδιαμφισβήτητα δολοφονήθηκε αλλά απο ποιόν. Σε αντίθεση, στην δεύτερη Τετραλογία, τα γεγονότα δεν τίθενται υπό αμφισβήτηση αλλά οι διάδικοι αμφιβάλλουν σχετικά με το ποιος επωμίζεται την νομική ευθύνη της συγκεκριμένης πράξης. Αυτή η διακριτή γραμμή μεταξύ των ερωτήσεων σχετικών με τα γεγονότα και των ερωτήσεων σχετικών με τον νόμο είναι η βασική διαφορά στην θεωρία της *στάσης*. Πολύ συχνά, σε κάθε ζήτημα η πρώτη στάση είναι η ερώτηση σχετικά με τα γεγονότα ενώ οι υπόλοιπες στάσεις που θα προκύψουν θα είναι σχετικές μόνο αν δεν υπάρχει διαφορά στα γεγονότα. Αυτός ο διαχωρισμός γίνεται διακριτά έντονος στις πρώτες δύο Τετραλογίες του Αντιφώντα.⁶³

Αυτός όμως ο διαχωρισμός μπορεί να μην έγινε όμως μόνο άμεσα αντιληπτός από τον Αντιφώντα αλλά και από άλλους συγγραφείς όπως ο Γοργίας στους δύο λόγους του *Παλαμήδη* και *Ελένη*. Τίθενται ερωτήματα σχετικά με τα γεγονότα(ο Παλαμήδης συνομώτησε για να προδώσει τους Τρώες;) αλλά και ερωτήματα σχετικά με την ερμηνεία

62 ο.π., 106- 107.

63 Gagarin, 2002, 107-108.

των γεγονότων(κι αν η Ελένη πήγε στην Τροία, είναι η υπαίτια για ότι έχει γίνει;). Τέτοιου είδους ερωτήματα τίθενται για να ερμηνεύσουν πολλές φορές και τη στάση του συγγραφέα απέναντι στους πρωταγωνιστές των έργων του, όπως ο Γοργίας δεν θεωρεί ότι η Ελένη φταίει αφού είναι αυτή που πήγε με τον Πάρη. Όμως ο Γοργίας δεν έχει την παραμικρή ιδέα ότι εισάγει ένα καινούργιο είδος ερώτησης στη συζήτηση σχετικά με την Ελένη ούτε ότι τα ζητήματα που ανακύπτουν στην *Ελένη* και στον *Παλαμήδη* είναι εκ διαμέτρου αντίθετα. Ωστόσο υπάρχει κι η άποψη ότι αυτός ο διαχωρισμός έγινε αντιληπτός από τον Γοργία και γι 'αυτόν τον λόγο συνέθεσε τους δύο λόγους σε ζευγάρια για να υπερτονίσει αυτόν εδώ τον διαχωρισμό.

Ο Αντιφών προχώρησε σ'αυτόν τον διαχωρισμό των ζητημάτων στις δύο πρώτες Τετραλογίες όπως προλέχθηκε, το ζήτημα όμως είναι αν πρόκειται να εισάγει ένα καινούργιο θέμα στην τρίτη Τετραλογία. Οι πρώτες δύο Τετραλογίες επικεντρώνονται η κάθε μια σ'ένα συγκεκριμένο ζήτημα, η πρώτη επικεντρώνεται στην διερεύνηση των γεγονότων ενώ η δεύτερη επικεντρώνεται στην νομική ευθύνη. Όμως στην τρίτη Τετραλογία προκύπτουν πολλά ζητήματα σχετικά και με τα γεγονότα αλλά και με τον νόμο. Ποιός ήταν αυτός που επιτέθηκε; Αν το θύμα ξεκίνησε τον καβγά, είναι αυτός που φταίει; Μήπως ο γιατρός είναι υπεύθυνος για τον θάνατο του θύματος; Μήπως κύριοι υπαίτιοι του θανάτου του θύματος είναι οι φίλοι του που φώναξαν τον συγκεκριμένο γιατρό; Όλα αυτά τα ερωτήματα οδηγούν στο συμπέρασμα ότι στην τρίτη Τετραλογία συνυπάρχουν πολλά θέματα μαζί και δεν υπάρχει η θεωρία της στάσης, δηλαδή ο διαχωρισμός ζητημάτων σε γεγονότα και νόμους που υπήρχε στις δύο πρώτες Τετραλογίες. Αυτό μαρτυρά ότι κάποιες υποθέσεις δεν μπορούν να δεχτούν τον περιορισμό που επιβάλλει η θεωρία της *στάσης* στην παρουσίαση των θεμάτων κι έτσι παρουσιάζονται χωρίς όρια, περιορισμούς ή συγκεκριμένα καλούπια.⁶⁴

3.8. Συμπέρασμα

Συμπερασματικά, οι Τετραλογίες αποτελούν έργο θεωρητικού περιεχομένου,ρητορικές/φιλοσοφικές ασκήσεις⁶⁵ οι οποίες περιέχουν συμβουλές της

64 Gagarin, 2002,, 108.

65 Blanshard, 2010, 338.

ασυνήθιστης δομής που διαφαίνεται στο έργο του *Αλήθεια* αλλά όντας δικανικοί λόγοι είναι διαμορφωμένοι σύμφωνα με τους όρους των δικαστικών αιθουσών. Τα συγκεκριμένα θέματα που ανακύπτουν στις τετραλογίες ασχολούνται σε μεγαλύτερο βαθμό με την φήμη αλλά και με τις πρακτικές των δικαστηρίων που εκδικάζουν υποθέσεις ανθρωποκτονιών παρά αυτών των φημισμένων δικαστηρίων εκείνης της εποχής⁶⁶. Ο Αντιφών δεν θίγει εδώ σε μεγάλο βαθμό το θέμα της πολυπλοκότητας ή της εσωτερικής διαμάχης χωρίς τον παράγοντα της ανθρώπινης ψυχής. Διαπραγματεύεται τα προβλήματα του Αθηναϊκού νόμου με αριστοτεχνικό τρόπο.⁶⁷ Ο Αντιφών είναι ένας έξυπνος άντρας, ικανός να μετατρέπει στοιχεία που προέκυψαν από πνευματικούς κύκλους σε τεχνικές πρακτικές. Θα μπορούσε να θεωρηθεί ως η κύρια πηγή ρητορικής του τέταρτου αιώνα.⁶⁸

3.9. Η αυθεντικότητα των Τετραλογιών

Η συγγραφή των Τετραλογιών από τον ίδιο τον Αντιφώντα έχει αμφισβητηθεί πολλές φορές.⁶⁹ Πρωταρχικά, αυτό που θα πρέπει να εξεταστεί είναι είναι η χρονική περίοδος κατα την οποία δημιουργήθηκαν οι Τετραλογίες. Οι Τετραλογίες θα έχουν δημιουργηθεί από τον Αντιφώντα μόνο αν η συγγραφή τους συμπέσει με την χρονική περίοδο κατα την οποία συνέγραφε τα έργα του κι ο Αντιφών. Ο Herwerden (*Mnemos*. N.S.9) υποστήριξε ότι η συγγραφή των Τετραλογιών συμπίπτει με την περίοδο κατα την οποία δρᾶ συγγραφικά ο Αντιφών. Ο Dittenberger (*Hermes* 17) δεν θεωρεί ότι οι Τετραλογίες ήταν αποτέλεσμα συγγραφής του Αντιφώντα αλλά τις οριοθετεί χρονικά, ή κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού πολέμου ή αμέσως μετά την λήξη του πολέμου και πιστεύει ότι ήταν δημιούργημα ενός Ίωνα ο οποίος χρησιμοποιούσε την αττικίζουσα διάλεκτο . Τέλος, ο Blass (*Att. Bereds*. Vols 1 και 3) υποστηρίζει ότι οι Τετραλογίες αποτελούν αυθεντικό έργο του Αντιφώντα. Ο Herwerden υποστηρίζει ότι συγγράφηκαν από κάποιον Ίωνα ο οποίος χρησιμοποιούσε ευρέως την αττικίζουσα διάλεκτο λόγω της ύπαρξης πολλών αττικών τύπων στο περιεχόμενο των Τετραλογιών όπως *ἐπεξερχόμενοι*(2.1.2), *καταδοκεῖσθαι*(2.2.2. Και 3), *ἀναγιγνώσκω*(2.2.7), *πειρασόμεθα ἐλεγχόντες*(2.3.1),

66 Lanni, 2006, 90.

67 Edwards, 1986, 213.

68 Allen, 2004, 310.

69 Kennedy, 2003, 41.

είκοτερον(2.2.3 και 8), *άπελογήθην*(2.3.1), *καταλαμβάνω*(και στις τρεις Τετραλογίες). Οι τέσσερις πρώτες απ'αυτές τις εκφράσεις εμφανίζονται μόνο στην πρώτη Τετραλογία, πενήντα τέσσερις φορές στην πρώτη και μια φορά στην τρίτη Τετραλογία, οι άλλες δύο εκφράσεις εμφανίζονται και στις τρεις Τετραλογίες, και οι τελευταίες εμφανίζονται επαναλαμβανόμενα.⁷⁰

Οι λόγοι του Αντιφώντα υπάρχουν κυρίως σε δύο χειρόγραφα, το ένα γράφτηκε στο Λονδίνο τον δέκατο τρίτο αιώνα, το δεύτερο γράφτηκε στην Οξφόρδη, τον δέκατο τρίτο ή δέκατο τέταρτο αιώνα. Τα δύο κύρια χειρόγραφα βρίσκονται πολύ κοντά στο πρωτότυπο τους. Σ'αυτά οι Τετραλογίες, τοποθετούνται με τους αριθμούς, 2,3,4 όπως ακριβώς και οι τρεις λόγοι (1,5,6) που όπως προείπαμε αμφισβητείται η αυθεντικότητα τους. Οι Τετραλογίες αποδόθηκαν στον Αντιφώντα ,όταν το πρωτότυπο των λόγων είχε γραφτεί πριν απο τον δέκατο τρίτο αιώνα. Ο Διονύσιος ο Αλικαρνασεύς αν και εξέφρασε τον σεβασμό του στο πρόσωπο του Αντιφώντα, δεν αναφέρθηκε καθόλου στο θέμα της αυθεντικότητας των Τετραλογιών. Το ίδιο συνέβη και με το μήνυμα στη Σούδα αλλά και με το μήνυμα του Αρποκρατίωνος στον Αντιφώντα όπου δεν σχολιάζεται το συγγραφικό του έργο. Ο Πολυδεύκης ο λεξικογράφος εκτός απο το γεγονός οτι σχολιάζει τα έργα του Αντιφώντα στο σύνολο τους, σχολιάζει και τις Τετραλογίες, αναφερόμενος παραθέτοντας λέξεις που ενυπάρχουν σ'αυτές. Η προσφορά του Πολυδεύκη στο θέμα της αυθεντικότητας των Τετραλογιών δυστυχώς είναι πολύ μικρή.⁷¹ Αναμφίβολα ανακύπτουν πολλά ερωτήματα σχετικά με την αυθεντικότητα των Τετραλογιών. Συντέθηκαν απο τον Αντιφώντα τον Ραμνούσιο ή απο κάποιον άλλο, κι αν ναι, ποιός ήταν αυτός;⁷²

Η αυθεντικότητα των Τετραλογιών μπορεί αρχικώς να διερευνηθεί και μέσα απο ένα άλλο ερώτημα που δεν είναι άλλο απο το αν οι Τετραλογίες έχουν άμεση σχέση με τον Αθηναϊκό νόμο κι αν στο περιεχόμενο των Τετραλογιών αποτυπώνονται οι Αθηναϊκοί νόμοι. Αρχικά, σύμφωνα με τον Dittenberger παρατηρούνται έντονες αποκλίσεις ανάμεσα στο περιεχόμενο των Τετραλογιών και στον Αθηναϊκό νόμο. Αντίθετα ο Dover σημειώνει ότι ο νόμος που παρουσιάζεται στις Τετραλογίες είναι αττικός. Επίσης, επανεξετάζει τους ιωνισμούς οι οποίοι υπάρχουν στις Τετραλογίες και τους οποίους είχε σημειώσει ο Dittenberger και παρατηρεί ότι αυτοί οι ιωνισμοί υπάρχουν σε κοινές λέξεις και φράσεις. Υποστηρίζει ότι η χρήση ιωνισμών απο ένα Αττικό συγγραφέα είναι

70 Richards, 1906, 148.

71 Sealey, 1984, 71.

72 ο.π., 72.

σκόπιμη, εμφανίζεται ως παράλειψη απο κάποιον Ίωνα που προσπαθεί να μιλήσει αττικά και να χρησιμοποιήσει την αττική διάλεκτο. Υποστηρίζει ότι σε περίπτωση που οι Τετραλογίες είναι αυθεντικές, θα υπήρχε ένα μη δοκιμασμένο Ιωνικό είδος δικανικής ρητορείας που θα ήθελαν να μιμηθούν. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι οι Ιωνισμοί δεν κάνουν την εμφάνιση τους στα Αθηναϊκά δικαστήρια.⁷³

Στο δεύτερο σημείο στο οποίο αναφέρθηκε ο Dover ήταν αν ο χρόνος σύνθεσης των Τετραλογιών ήταν αυθεντικός. Μέσα απο την διενέργεια συγκεκριμένων τεστ ύφους, κατάλαβε την άμεση σχέση που υπάρχει μεταξύ τριών λόγων και κατέληξε σε μια ημερομηνία για έναν απ'αυτούς τους λόγους που συντέθηκε πιο παλιά (6 στα 419/8). Όμως αυτοί οι λόγοι δεν είχαν καμία σχέση με τα χαρακτηριστικά των Τετραλογιών όσον αφορά το ύφος. Ο Dover καταλήγει ότι αν οι Τετραλογίες είναι αυθεντικές, συντέθηκαν σ' ένα πρώιμο στάδιο της καριέρας του Αντιφώντα πιο πριν απο την συγγραφή του για πραγματικές δικανικές υποθέσεις. Αυτός είναι και ο βασικός λόγος που πολλοί πρόσφατοι συγγραφείς θεωρούν ότι οι Τετραλογίες είναι αυθεντικές κι έχουν συντεθεί στο πρώιμο στάδιο της καριέρας του Αντιφώντα.⁷⁴

Ως αντίποδας αυτής της άποψης για την αυθεντικότητα των Τετραλογιών έρχεται να προστεθεί ακόμα μια άποψη, σύμφωνα με την οποία, ο Αντιφών την ίδια περίοδο, συνέθεσε λόγους για διάδικους μ' έναν συγκεκριμένο τρόπο όσον αφορά τη γλώσσα αλλά και τον τρόπο με τον οποίον εκφραζόνταν η διαφωνία στα πλαίσια ανάπτυξης επιχειρημάτων και όσον αφορά τις Τετραλογίες, τις συνέθεσε μ' έναν άλλο τρόπο αφού δεν προορίζονταν για εκφώνηση σε Αθηναϊκά δικαστήρια. Σύμφωνα μ' αυτή την άποψη, αβίαστα προκύπτει το συμπέρασμα, ότι ο Αντιφών που συνέθεσε τις Τετραλογίες δεν έχει καμία σχέση με τον Αντιφώντα τον Ραμνούσιο που συνέθεσε τους τρεις λόγους που προαναφέραμε. Αυτή η υπόθεση οδηγεί τον κάθε αναγνώστη να τοποθετήσει το όνομα του Αντιφώντα Ραμνούσιου ως συγγραφέα των Τετραλογιών βάζοντας οποιαδήποτε ημερομηνία δημιουργίας τους αλλά έτσι δείχνει έμπρακτα την ασέβεια του στο περιεχόμενο των Τετραλογιών. Ο φανερός Αντιφών δεν έχει καμία σχέση με τον κρυφό Αντιφώντα.⁷⁵

Ωστόσο, αν κάποιος συμφωνούσε με τις απόψεις του Dover ότι σε συνάρτηση με το ύφος των Τετραλογιών πρέπει να γράφτηκαν σε μια πρώιμη εποχή συγγραφής του

73 ο.π

74 Sealey, 1984, 72.

75 ο.π., 73.

Αντιφώντα, αν είναι αυθεντικές, θα μπορούσε να οδηγηθεί σε συγκεκριμένα συμπεράσματα σχετικά μ' αυτές. Όπως προαναφέρθηκε, υπάρχουν οι άτεχνες και οι έντεχνες πίστεις ως είδη επιχειρημάτων. Στα πλαίσια του Αθηναϊκού δικαίου επήλθαν κάποιες αλλαγές σχετικά με τη χρήση των συγκεκριμένων επιχειρημάτων, ενώ υπήρχε έντονη εξάρτηση από τις άτεχνες πίστεις, αυτή η εξάρτηση μετατοπίστηκε και πήγε στις έντεχνες πίστεις. Αυτή η αλλαγή σημειώνεται και στους δικανικούς λόγους του Αντιφώντα. Οι Τετραλογίες αποτελούνται αποκλειστικά από έντεχνες πίστεις. Αν θεωρήσουμε ότι η άποψη του Dover για την χρονική στιγμή δημιουργίας των Τετραλογιών είναι σωστή, τότε η διαδικασία πειθούς του Αντιφώντα πέρασε από τρία στάδια όπως προαναφέρθηκαν και κατέληξε στις έντεχνες πίστεις. Σύμφωνα όμως με την προτίμηση του Αντιφώντα στις έντεχνες πίστεις, θα τοποθετούνταν λογικά οι Τετραλογίες σ' ένα μεταγενέστερο στάδιο της ζωής του αλλά και της αθηναϊκής ρητορικής παρά στις μεθόδους του σ' ένα πρωιμότερο στάδιο συγγραφής δικανικών λόγων.⁷⁶

Όπως προαναφέρθηκε, η αυθεντικότητα των Τετραλογιών εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την χρονική περίοδο κατά την οποία συντέθηκαν αλλά και από την γλώσσα η οποία χρησιμοποιείται σ' όλη την έκταση των Τετραλογιών. Αν θεωρήσουμε ως δεδομένο ότι οι Τετραλογίες ανήκουν στον Αντιφώντα και έχουν γραφτεί στη δική του γλώσσα.⁷⁷ Αν αυτό ισχύει θα πρέπει να χρονολογηθούν σύμφωνα με τη γλώσσα και τις ιδιομορφίες της γλώσσας που χρησιμοποιεί ο Αντιφών. Υπολογίζεται, ότι ο Αντιφών συνέγραψε τις Τετραλογίες γύρω στο 440-400. Επιτακτική είναι η ανάγκη να τεθούν τα κατάλληλα γλωσσολογικά στοιχεία για να υποστηριχθεί αν οι Τετραλογίες συντέθηκαν σε μια πρώιμη περίοδο ή αργότερα. Τα πιο σημαντικά απ' αυτά για να υποστηριχθεί η θέση ότι συντέθηκαν πρώιμα είναι πρώτον η ύπαρξη δεικτικών αντωνυμιών. Η φράση *τοῦτο μὲν.....τοῦτο δέ* δεν εντοπίζεται στις Τετραλογίες. Δεύτερον, το μόριο *γε* εντοπίζεται σπάνια στο κείμενο των Τετραλογιών, οκτώ φορές και στις τρεις Τετραλογίες. Τρίτον, η περίφραση(αφηρημένο ουσιαστικό και δοτική πτώση) δεν υπάρχει. Από την άλλη μεριά, τα αποδεικτικά στοιχεία για την υποστήριξη της θέσης ότι οι Τετραλογίες συντέθηκαν αργά στην συγγραφική πορεία του Αντιφώντα ποικίλλουν. Αρχικά η συχνή χρήση *ὡς* και *ὅτι*, δεύτερον η χρήση του έναρθρου απαρεμφάτου εντοπίζεται έντεκα φορές στο κείμενο των Τετραλογιών, τέσσερις φορές στην πρώτη Τετραλογία, πέντε στην δεύτερη

76 ο.π.

77 Dover, 1950, 56.

Τετραλογία και δύο φορές στην τρίτη Τετραλογία. Ακόμα στο κείμενο των Τετραλογιών κυριαρχεί και η συχνή χρήση του *εἰκός*. Η εμφάνιση αυτής της λέξης με όλα τα παράγωγα της στην πρώτη Τετραλογία βρίσκεται σε μεγάλη έκταση αφού η υπόθεση στοιχειοθετείται με βάση τις πιθανότητες. Στην δεύτερη Τετραλογία χρησιμοποιείται η λέξη *εἰκότως* μία φορά. Στην τρίτη Τετραλογία, το *εἰκός* χρησιμοποιείται δύο φορές αλλά χρησιμοποιείται και το *εἰκός ἐστίν*. Επιπρόσθετα, εντοπίζεται και η άρνηση *οὐκ*. Κάποιες ποιητικές λέξεις κάνουν την εμφάνιση τους και στις τρεις Τετραλογίες όπως *ἀναγνος* στην πρώτη Τετραλογία, *δύσμορος* στην δεύτερη Τετραλογία και *πένθος* στην τρίτη Τετραλογία.⁷⁸ Ακόμα, εξευγενισμένα προθήματα εμφανίζονται στις Τετραλογίες, *και τα ὀρθῶς εἰρημένα προσδιαβάλλειν, ἄδικα εἶναι* (δεύτερη τετραλογία), *οὐ συνηδομένων μὲν οὐδὲ συνθελόντων ἡμῶν, συναλγούντων δέ και συλλυπούμενων* (δεύτερη τετραλογία), *ἐξεμελέτα* (δεύτερη τετραλογία). Τέλος υπάρχουν περιφράσεις ουσιαστικών όπως, *ἀνατροπεύς τοῦ οἴκου ἐγένετο* (πρώτη τετραλογία), *ἐλεήσαντας την ἀτυχίαν μου ἰατρούς γενέσθαι αὐτῆς* (πρώτη τετραλογία), *οὗτοι πράκτορες των ἀκουσίων εἰσίν* (δεύτερη τετραλογία), *τοῦτον γάρ βουλευτήν τοῦ θανάτου φησί γενέσθαι* (τρίτη τετραλογία).⁷⁹

Υπάρχουν όμως γλωσσικά φαινόμενα τα οποία σημειώνονται στους άλλους λόγους του Αντιφώντα αλλά σπάνια τα βρίσκουμε στις Τετραλογίες. Αρχικά, ο Αντιφών συνηθίζει να χρησιμοποιεί ευρέως τις λέξεις, *αὐτός, οὗτος* και *ο αὐτός οὗτος* ειδικότερα σε διαφωνίες όπως *αὐτά ταῦτα τεκμήρια δίκαιον ἐμοί γενέσθαι*. Στις Τετραλογίες όμως, υπάρχει μόνο ένα παράδειγμα στην πρώτη Τετραλογία. Ένας αριθμός από σημαντικές λέξεις υπάρχει στις Τετραλογίες αλλά όχι σε άλλους λόγους του, όπως *ἀμύνειν, ἐγκαλεῖν, ἔγκλημα, δρᾶν* και παράγωγα με το θέμα *τυχ-* (*ἀτυχῆς, ἀτυχία, δυστυχεῖν, δυστυχία*) όπως και λέξεις με το πρόσθημα *δύσ-* (*δυσμένεια, δύσμορος, δυσχερῶς*). Επίσης κάποιες σημαντικές λέξεις στις Τετραλογίες είναι ιωνικές, κάποιες άλλες όμως δεν είναι απαραίτητα ιωνικές αλλά είναι σπάνιες και άγνωστες στην αττική διάλεκτο κυρίως ο συγκριτικός βαθμός σε *-τέρος* (*εἰκότερον, περισσότεροι*). Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Αντιφών προτιμάει να χρησιμοποιεί καταλήξεις, όπως *-ια* για τις περιλήψεις του και *-εως, -τωρ* για ουσιαστικά. Ακόμα σημειώνεται ευρεία χρήση του *τε* σ' όλη την έκταση των Τετραλογιών. Το διπλό τέ σημειώνεται σαράντα τέσσερις φορές και μόνο το τέ σημειώνεται τέσσερις φορές. Επιπλέον, στις Τετραλογίες κυριαρχούν μετοχές σε ασύνδετο σχήμα γύρω από ένα απλό

78 ο.π.

79 Dover, 1950, 57.

ρήμα ακόμα κι αν υπάρχουν κι άλλες πολλές έναρθρες μετοχές(είτε γὰρ προσιόντας τινάς προιδόντες οἱ ἀποκτείναντες αὐτοὺς ἀπολιπόντες ῶχοντο φεύγοντες πρότερον ἢ ἀπέδυσαν, οἱ ἐντυχόντες ἀναυτοῖς,¹ εἰ καὶ τὸν δεσπότην τεθνεῶτα ἠῦρον, τόν γε θεράποντα,² ὃς ἔμπνους ἄρθεις ἐμαρτύρει³, ἔτι ἔμφρονα εὐρόντες, σαφῶς ἀνακρίναντες τοὺς ἐργασαμένους ἤγγειλαν ἂν ἡμῖν, καὶ οὐχ οὗτος ἂν τὴν αἰτίαν εἶχεν)(πρώτη τετραλογία). Τα ρήματα περιστοιχίζονται από δύο τουλάχιστον επιρρηματικές μετοχές σε ασύνδετο σχήμα συμφωνώντας με το θέμα, γεγονός το οποίο συμβαίνει τριαντα έξι φορές στις Τετραλογίες, ορθά κατανεμημένα στα τρία ζευγάρια λόγων. Όπως εύλογα θα υπέθετε κανείς, χρονικά και τοπικά όρια δεν εμφανίζονται συχνά(τέσσερα στην πρώτη τετραλογία, τρία στην τρίτη τετραλογία και κανένα στην δεύτερη τετραλογία).⁸⁰

Η γλωσσολογική προσέγγιση του Αντιφώντα μας αποδεικνύει ότι οι Τετραλογίες δεν ταιριάζουν όχι μόνο μ'αυτήν την προσέγγιση αλλά και με το ύφος του Αντιφώντα. Αυτό που μένει να αναλογιστεί κανείς είναι ότι ή ο Αντιφών δεν συνέγραψε τις Τετραλογίες ή ότι συνεγράφησαν από τον ίδιο αλλά όχι στη γλώσσα που χρησιμοποιεί στις υποθέσεις του οι οποίες προορίζονται για παρουσίαση σε δικαστήριο. Στην περίπτωση που ο Αντιφών έχει γράψει τις Τετραλογίες αλλά σε μια διαφορετική γλώσσα απο τη συνηθισμένη, κεντρικό θέμα είναι οι ιωνισμοί που χρησιμοποιεί. Το γεγονός ότι ένας Ίωνας συνέθεσε τρία ζευγάρια λόγων στην αττική διάλεκτο αλλά ξέχασε ή δεν ήξερε πως να εκφράσει την Αττική διάλεκτο είναι κάτι το ουτοπικό. Το πιο πιθανό είναι ότι οι Ιωνισμοί χρησιμοποιούνται σκόπιμα. Είτε πρόκειται για μια σκόπιμη διατήρηση από έναν Ίωνα , είτε πρόκειται για μια σκόπιμη μίμηση από έναν Αθηναίο. Ότι κι αν συμβαίνει η αιτία είναι είτε ότι συνειδητά επιλέγει και χρησιμοποιεί τις ιωνικές λέξεις όντας λεπτολόγος ή ότι επικρατεί πλήθος πλασματικών λόγων στην Ιωνική διάλεκτο. Η περίπτωση να έχουν συγγραφεί απο Ίωνα συγγραφέα οι Τετραλογίες φαντάζει ουτοπική αφού και οι τρεις λόγοι όχι μόνο γράφτηκαν υπό Αθηναϊκές συνθήκες αλλά συνάδουν απόλυτα και με τον Αθηναϊκό νόμο. Επίσης και η γλώσσα θυμίζει πολλές φορές την αττική διάλεκτο όπως για παράδειγμα η λέξη *σφαττόμενον* στην πρώτη τετραλογία. Όσον αφορά την άποψη ότι οι Τετραλογίες είναι αποτέλεσμα μίμησης ενός ιωνικού γένους από έναν Αθηναίο ρήτορα είναι ότι οι περισσότερες ιωνικές λέξεις διακρινόμενες απο τις τραγικές λέξεις είναι καταβάσιν νομικές λέξεις. Αυτό αποδεικνύεται απο τη λέξη

80 ο.π..

καταλαμβάνειν, ἀπεικός, καταδοκεῖν, ἀναγιγνώσκειν και από τη φράση *σαφῶς γάρ οἶδαμεν*. Η ασυνήθιστη φράση *οἱ ἐπεξερχόμενοι* στην πρώτη τετραλογία είναι κι αυτή δικανική.⁸¹

Αναπτύσσοντας όλη αυτή την επιχειρηματολογία καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι οι Τετραλογίες είναι μίμηση ενός ιωνικού γένους και ότι οι ιωνικές λέξεις είναι δικανικές λέξεις οι οποίες εμφανίζονται στους λόγους και παρουσιάζουν τον Αντιφώντα τον σοφιστή. Η ταυτότητα του πραγματικού Ίωνα ρήτορα μπορεί να είναι είτε του Πρωταγόρα διότι το θέμα της τρίτης τετραλογίας αποτελεί αντικείμενο συζήτησης του ιδίου με τον Περικλή αλλά δύσκολα γίνεται πιστευτό ότι *οι αντιλογίες* του Πρωταγόρα είναι ίδιες στον χαρακτήρα με τις Τετραλογίες. Επίσης η γλώσσα του Πρωταγόρα είναι αρκετά διαφορετική από εκείνη που χρησιμοποιείται στις Τετραλογίες. Ούτως ή άλλως, το θέμα της τρίτης τετραλογίας ήταν από τα αγαπημένα θέματα του Τεισία⁸².

Υψίστης σημασίας για να διαπιστωθεί αν οι Τετραλογίες είναι του Αντιφώντα ή όχι είναι να καταλήξουμε αν γράφηκαν σ'ένα πρώιμο στάδιο ή πιο αργά. Η επιχειρηματολογία που τίθεται στην πρώτη τετραλογία (*πολλάς και μεγάλας εἰσφοράς εἰσφέροντα*) είναι η τρανή απόδειξη ότι οι Τετραλογίες συγγράφησαν σ'ένα μεταγενέστερο στάδιο, τον πέμπτο αιώνα αν η ακόλουθη επιχειρηματολογία ισχύει. Πρώτον ότι αυτή η επιχειρηματολογία δεν θα τοποθετούνταν σ'έναν πλασματικό λόγο εκτός αν υπήρχε κάποια παρόμοια σ'έναν λόγο που προορίζονταν για αίθουσα δικαστηρίου. Δεύτερον ότι ενώ μπορεί να υπήρχαν *εἰσφοραί* πριν το 427 κανείς δεν θα υποστήριζε *πολλάς εἰσφοράς εἰσενήνοχα* πριν το τέλος του πολέμου. Τρίτον, *εἰσφοραί* ήταν ένα Αθηναϊκό φαινόμενο. Αν το ιωνικό μοντέλο χρησιμοποιούσε την επιχειρηματολογία *πολλάς εἰσφοράς εἰσενήνοχα*, τότε ο Αθηναῖος μιμητής θα την είχε χρησιμοποιήσει ακόμα κι αν δεν υπήρχαν *εἰσφοραί* στην Αθηναϊκή ιστορία. Όμως όσον αφορά την Ελληνική φορολογία, θα ήταν αρκετά απίθανο να υπήρχαν εισφορές σε περίοδο πολέμου. Έτσι προκύπτει το συμπέρασμα ότι *εἰσφοραί* ήταν ένας νεωτερισμός που εισήγαγε ο Αθηναῖος συγγραφέας. Ο Αντιφών αναφέρει το επίθετο *πολλάι*, είναι σίγουρο ότι υπήρχαν δύο *εἰσφοραί* σύμφωνα με τον Λυσία στην χρονική περίοδο 411-404. Θεωρείται εντελώς απίθανο να υπήρχαν παραπάνω από τέσσερις ή πέντε *εἰσφοραί* την περίοδο του Πελοποννησιακού πολέμου αλλά η φράση *πολλάς εἰσφοράς εἰσενήνοχα*

81 Dover, 1950, 58.

82 ο.π.

χρησιμοποιείται κυρίως απο τον Λυσία και αναφέρεται στην περίοδο του Πελλοπονησιακού πολέμου. Αξίζει να σημειωθεί ότι αν με τη φράση *έσενγκόντες τότε πρώτον* ο Θουκυδίδης εννοεί την πρώτη εισφορά του πολέμου τότε οι Τετραλογίες μπορεί να έχουν συγγραφεί σ'ένα πρώιμο στάδιο. Αν όμως εννοεί την πρώτη εισφορά του πολέμου ή την πρώτη εισφορά σ' όλη του τη ζωή, τότε θα είναι μεταγενέστερη η συγγραφή τους.⁸³

Ακόμα μία επιχειρηματολογία για το γεγονός ότι οι Τετραλογίες συντέθηκαν αργότερα είναι ότι αποτελούν λόγους οι οποίοι είχαν ως μοναδικό σκοπό να λειτουργήσουν ως διδακτικό εγχειρίδιο για τους μαθητές του σε μια περίοδο που ο Αντιφών ως έμπειρος λογογράφος έγινε ρητοροδιδάσκαλος. Όμως το μοναδικό στοιχείο το οποίο καταρρίπτει την συγκεκριμένη θεωρία είναι η φύση της γλώσσας που χρησιμοποιεί. Ο Αντιφών θα ήταν μια φθινή εκδοχή ρήτορα αν προέτρεπε τους μαθητές του να μιλήσουν την αττική διάλεκτο αν και δεν την χρησιμοποιούσαν εκείνη την εποχή και αντικαταστάθηκε η συγκεχυμένη σκλήρη γλώσσα των Τετραλογιών από τη φυσιολογική έκθεση των πραγμάτων. Αναπάντητο παραμένει το ερώτημα αν όντως δίδαξε ρητορική. Ο Καικίλιος ανέφερε ότι ο Θουκυδίδης ήταν ο μαθητής του. Επίσης όταν ένας άντρας διέπρεψε με το λόγο του σε μια δικανική υπόθεση τότε ο κόσμος κοιτούσε ο ένας τον άλλον και με μια φωνή είπαν ότι αυτή τη ρητορική δεινότητα πρέπει να την έμαθε από τον Αντιφώντα. Πιθανό είναι ο Αντιφών να μην είχε ασχοληθεί με τη ρητορική πριν προβεί στην συγγραφή αληθινών λόγων.⁸⁴

Αναφορικά με το πρώιμο στάδιο συγγραφής των Τετραλογιών, είναι δύσκολο να πιστέψει κανείς ότι ένας ρήτορας ο οποίος είχε δομήσει κι είχε εξελίξει τον λόγο του μέσα στα Αθηναϊκά δικαστήρια θα μπορούσε να αποτύχει στη σωστή χρήση των πολύπλοκων αφηγήσεων αλλά και της πιθανής επιχειρηματολογίας στο πλαίσιο των Τετραλογιών. Έχοντας ως δεδομένο ότι η γλώσσα που χρησιμοποιεί στις Τετραλογίες δεν είναι αυτή της Αττικής ρητορικής, όμως σε κάποια σημεία παρουσιάζεται αττικίζουσα. Συμπερασματικά, με τον τρόπο που παρουσιάστηκαν οι *είσφοραί* κατα τη διάρκεια της πεντηκονταετίας, καταλήγουμε ότι ο Αντιφών συνέγραψε τις Τετραλογίες προσιδιάζοντας στο ιωνικό μοντέλο συγγραφής, σε μια χρονική περίοδο ακριβώς πριν την συγγραφή των πραγματικών λόγων για πραγματικούς διάδικους. Όμως αν δεν ισχύει η

83 Dover,1950 , 58-59.

84 Dover,1950, 59

επιχειρηματολογία για τις *είσφοραί* κατά τη διάρκεια της πενηκονταετίας, τότε σ' αυτή την περίπτωση δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί ο Αντιφών, συγγραφέας των Τετραλογιών.⁸⁵

Αυταπόδεικτο είναι το γεγονός ότι είναι πολύ δύσκολη η απόδειξη βεβαιότητας για το αν υπάρχει ένας ή δύο Αντιφών. Υπάρχει δυσκολία ώστε να διευκρινιστεί το είδος των λόγων αλλά περισσότερη δυσκολία να χρονολογηθούν επακριβώς.⁸⁶

Η αυθεντικότητα των Τετραλογιών μπορεί να διερευνηθεί κι υπό ένα άλλο πρίσμα. Υπάρχουν τρεις λόγοι οι οποίοι δεν είναι προορισμένοι να εκφωνηθούν στον χώρο του δικαστηρίου. Στην αρχαιότητα οι Τετραλογίες είχαν συμπεριληφθεί στη συλλογή των έργων του Αντιφώντα τα οποία επιλέχθηκαν στην Αλεξάνδρεια. Τα έργα του κατηγοροποιήθηκαν ανάλογα με το θέμα τους, με τις υποθέσεις ανθρωποκτονίας να έχουν τον πρωταρχικό ρόλο αφού έχουν την μεγαλύτερη αξία ως λόγοι. Ο Αρποκρατίων παραθέτει εκατό λέξεις ή φράσεις από τον Αντιφώντα οι οποίες παραπέμπουν σε μια συγκεκριμένη σοφιστική πραγματεία ή σ' ένα είδος λόγου που πλέον δεν επιβιώνει. Ωστόσο, μια λέξη η οποία εμφανίζεται στην πρώτη τετραλογία είναι κοινός τόπος και στην δεύτερη. Αυτό αποδεικνύει όχι μόνο ότι οι Τετραλογίες ήταν μέρος της συλλογής του Αντιφώντα αλλά κι ότι η σημερινή σειρά των λόγων οργανώθηκε έτσι ώστε η πρώτη Τετραλογία να έρχεται δεύτερη στα χειρόγραφα. Ο Αμμώνιος ο οποίος ήταν γραμματικός του πρώτου και δεύτερου αιώνα χρησιμοποιεί μια φράση από την πρώτη τετραλογία όπως ακριβώς υπάρχει στις υποθέσεις ανθρωποκτονίας. Είναι γεγονός ότι στην Αρχαιότητα θεωρούνταν δεδομένο ότι ο συγγραφέας των Τετραλογιών ήταν ο Αντιφών. Όμως κατά τη διάρκεια του δέκατου ένατου αιώνα, εμφανίστηκαν κάποιοι σχολιαστές οι οποίοι αμφισβητούσαν την αυθεντικότητα των Τετραλογιών, δηλαδή, αν οι Τετραλογίες ήταν έργο του Αντιφώντα λόγω των σοφιστικών επιχειρημάτων που κατά καιρούς έκαναν την εμφάνιση τους και οι περισσότεροι αποδέχονταν αυτές τις θεωρίες.⁸⁷ Ως πρώτο επιχείρημα τέθηκε η απόκλιση των Τετραλογιών από τον Αθηναϊκό νόμο αλλά και η διαφορετική μορφή που είχαν οι Τετραλογίες σε σχέση με τους υπόλοιπους λόγους του Αντιφώντα που προορίζονταν για τις δικαστικές αίθουσες. Επίσης η διαφορετική μορφή με την οποία παρουσιάζεται το θέμα της ρύπανσης στο ευρύ πλαίσιο των

85 ο.π.

86 ο.π., 60.

87 Gagarin, 2002, 53.

ανθρωποκτονιών στις Τετραλογίες. Η απουσία αφήγησης ή μαρτύρων εντείνει το πρόβλημα και θέτει σε αμφισβήτηση την αυθεντικότητα των Τετραλογιών.⁸⁸

Ένα άλλο σημείο που χρήζει περαιτέρω διευκρίνισης και θέτει υπο αμφισβήτηση τις Τετραλογίες είναι οι έννοιες νόμος και δικαιοσύνη. Αρχικά η έννοια δίκαιος έχει πολλές σημασίες, οι οποίες ήταν αντικείμενο μελέτης από τους Σοφιστές το δεύτερο μισό του πέμπτου αιώνα. Όμως στο πλαίσιο των Τετραλογιών υπάρχει μια ασάφεια όσον αφορά την έννοια του δικαίου. Επίσης, ο νόμος συχνά συνιστά έναν κανόνα ή μια αρχή κι όχι μια νομική κατάσταση. Μια τέτοια ασάφεια επικρατεί στις Τετραλογίες.⁸⁹

Όμως πέραν από την έννοια του δικαίου, θα ήταν θεμιτό σ'αυτή την περίπτωση να εξετάσουμε και την λειτουργία του νόμου και του δικαίου στο πλαίσιο των Τετραλογιών. Στην δεύτερη τετραλογία, η δολοφονία είναι δικαιολογημένη γιατί έγινε κατά τη διάρκεια ενός αθλητικού διαγωνισμού και στην τρίτη Τετραλογία η δολοφονία είναι δικαιολογημένη γιατί ο δολοφόνος βρισκόταν σε κατάσταση αυτοάμυνας. Όμως, παρ'όλα αυτά, ο συγγραφέας δίνει μεγαλύτερη σημασία σ'άλλα θέματα όπως το θέμα της ευθύνης στην δεύτερη τετραλογία και στην τρίτη τετραλογία, το θέμα της αιτίας του θανάτου. Επίσης στην πρώτη τετραλογία γίνεται λόγος για το *εἶκος*. Στην δεύτερη και τρίτη τετραλογία, η ύπαρξη δίκαιου και άδικου φόνου φαντάζουν τα επιχειρήματα πιο σοφιστικά. Ο Αντιφών στην δεύτερη τετραλογία εξαιρεί το επιχείρημα ότι αυτός ο οποίος έχει την ευθύνη του θανάτου, θα πρέπει αυτομάτως να απαλλαγεί και από την ευθύνη κι έτσι θέτει νέες ερωτήσεις αποκαλύπτοντας τον ρόλο του θύματος στον ίδιο του τον θάνατο αλλά και στην τρίτη τετραλογία παρουσιάζει μια σειρά απο αιτιώδεις σχέσεις.⁹⁰

Ο νόμος ο οποίος υπάρχει στον δίκαιο και στον άδικο φόνο αντικατροπίζεται στον ελληνικό μύθο και στην Ελληνική τραγωδία, σ'έναν κόσμο όπου ο Οιδίπους κι άλλοι τραγικοί πρέπει να πληρώσουν το τίμημα των πράξεων τους όποιες κι αν οι συνέπειες κι ότι κι αν ορίζει ο Αθηναϊκός νόμος. Επίσης ανακύπτει και το θέμα της ρύπανσης στο πλαίσιο της ανθρωποκτονίας όπου ο δολοφόνος πρέπει να τιμωρηθεί αλλιώς θα μολυνθεί ολόκληρη η κοινωνία. Αυτή η στενή έννοια της ρύπανσης σε υποθέσεις ανθρωποκτονίας δεν συνάδει με τον Αθηναϊκό νόμο αλλά πιο πολύ αποπνέει έναν αέρα τραγωδίας και μύθου. Όμως ο συγγραφέας των Τετραλογιών χρησιμοποιεί γενικούς κανόνες και ιδέες

88 ο.π., 54.

89 ο.π., 57.

90 Gagarin, 2002, 58.

δανεισμένες απ'αυτή την παράδοση, του μύθου και της τραγωδίας ως μέρη των νέων δικανικών υποθέσεων. Ο κύριος σκοπός του συγγραφέα των Τετραλογιών είναι να πραγματευτεί με συγκεκριμένα θέματα στο πλαίσιο των Τετραλογιών και να απομακρυνθεί από εκείνα τα θέματα τα οποία έχουν παρουσιαστεί σε δικαστικές αίθουσες. Δύσκολα συμπεραίνουμε αν ο συγγραφέας των Τετραλογιών ήταν ιδιαιτέρως θρησκευόμενο άτομο ή διακρινόταν από την κατάκτηση και την υιοθέτηση ηθικών αξιών. Κύριο μέλημα του ήταν η ενασχόληση με συγκεκριμένα θέματα τα οποία απασχολούσαν εντόνως την σοφιστική κοινότητα. Ήθελε να οδηγήσει την επιχειρηματολογία των Τετραλογιών σε καινούργια κατευθύνσεις οι οποίες θα ταίριαζαν απόλυτα με το σοφιστικό κίνημα της Αθήνας.⁹¹

Βασικός σκοπός των Τετραλογιών δεν ήταν συγκεκριμένη εκπαίδευση στις τεχνικές της Αθηναϊκής δικανικής ομιλίας, ήταν περισσότερο μια πειραματική διαδικασία άμεσα συνδεδεμένη με τις αρχές της σοφιστικής περιόδου. Μέσα σ'αυτό το πλαίσιο προβάλλονται νέοι μέθοδοι δικανικής ομιλίας οι οποίες δεν είναι χρήσιμες για κάποιον ο οποίος θέλει να εισχωρήσει στην δημόσια ζωή ή σ'αυτόν που θέλει να γράψει έναν δικανικό λόγο ή ακόμα και σ' αυτόν που επιθυμεί να μιλήσει δημόσια. Ένας νεαρός άντρας ο οποίος διαβάζει τις Τετραλογίες θα εντυπωσιαζόταν περισσότερο από τις καινούργιες μεθόδους που χρησιμοποιεί στο πλαίσιο της επιχειρηματολογίας παρά να εκμαιεύσει επιχειρήματα για μια δικανική ομιλία.⁹² Σύμφωνα με τον Gagarin, η διαφορετικότητα που εντοπίζεται ανάμεσα στις Τετραλογίες και στους άλλους λόγους του Αντιφώντα έγκειται στο γεγονός ότι η φύση των λόγων είναι διαφορετική αλλά διαφορετικός είναι κι ο σκοπός για το οποίον γράφονται κι όχι ότι πρόκειται για διαφορετικό συγγραφέα. Όμως με βεβαιότητα δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι ο συγγραφέας των Τετραλογιών είναι ο Αντιφών . Δεν υπάρχει ισχυρός λόγος για τον οποίον δεν θα πρέπει οι αρχαίοι σχολιαστές να συμφωνήσουν με ότι λένε τα χειρόγραφα και να αποδεχτούν ότι οι Τετραλογίες είναι του Αντιφώντα. Το πνεύμα των Τετραλογιών κατακλύζεται από ιδέες και ενδιαφέροντα του Αντιφώντα, κατακλύζεται γενικότερα από δικανικές , ρητορικές και φιλοσοφικές δραστηριότητες του πέμπτου αιώνα αλλά και ειδικότερα από δικανικές, ρητορικές και φιλοσοφικές δραστηριότητες του Αντιφώντα του

91 ο.π. , 58-59.

92 Gagarin, 2002, 59.

3.10. Το θέμα του μιάσματος στον κόσμο των Τετραλογιών

Το θέμα του μιάσματος κυριαρχεί και στους προλόγους και στους επιλόγους και των τριών Τετραλογιών. Είναι ένα θέμα που υπήρχε από νωρίς στην Ελλάδα όπου όποιες κι αν ήταν οι συνθήκες μιας ανθρωποκτονίας, η άμεση συνέπεια ήταν οπωσδήποτε το μιάσμα.⁹⁴ Το θέμα του μιάσματος παρατηρείται τόσο σε ποιητικά έργα όσο και στην πεζογραφία όπου αναφέρονται για τον ενδεχόμενο κίνδυνο που μπορεί να προέλθει από τον μολυσμένο δολοφόνο. Αυτό συμβαίνει και στις τετραλογίες του Αντιφώντα.⁹⁵ Και οι δύο μεριές διαφωνούν στο σημείο ότι ο δολοφόνος είναι μολυσμένος κι ότι αυτή η μόλυνση έχει μολύνει και ολόκληρη την πόλη. Επίσης και οι δύο μεριές υποστηρίζουν πως ηθικό χρέος των διαδίκων αλλά και ολόκληρης της πολιτείας είναι να εξεταστεί αν ο πραγματικός δολοφόνος έχει εντοπιστεί κι έχει καταδικαστεί. Σε περίπτωση που ένας αθώος άνθρωπος καταδικαστεί κι όχι ο πραγματικά υπαίτιος, τότε θα μολυνθούν τόσο οι διάδικοι, όσο και οι δικαστές αλλά και όσοι συμμετέχουν στην δίκη. Αν ο πραγματικός δολοφόνος καταφέρει να γλιτώσει ή να αφευθεί ελεύθερος, τότε όλη η πόλη θα υποφέρει σε μεγάλο βαθμό. Το θέμα της μόλυνσης δεν ήταν τόσο εύκολα διακριτό στα υπόλοιπα έργα του Αντιφώντα και δεν ήταν τόσο σπουδαίας σημασίας γενικότερα στον Αθηναϊκό δικανικό νόμο.⁹⁶

Όπως πολλοί άλλοι άνθρωποι, έτσι κι οι Έλληνες πίστευαν ότι γεγονότα όπως η γέννηση και ο θάνατος καθιστούν μια μολυσμένη κατάσταση όπου υπάρχει άμεση ανάγκη για εξαγνισμό. Κάποιος ο οποίος έχει δολοφονηθεί, μπορεί μέσω της δολοφονίας του να μολυνε τον δολοφόνο αλλά αυτή είναι μια άποψη διαφορούμενη που επιδέχεται διάφορες ερμηνείες. Στον Όμηρο και πιο συγκεκριμένα στην ομηρική ποίηση, οι δολοφόνοι δεν παρουσιάζονται ως μολυσμένοι όμως οι σχολιαστές θεωρούν ότι αυτή η πεποίθηση ίσως υπάρχει από την πλευρά του Ομήρου, να μην θεωρούνται μολυσμένοι οι δολοφόνοι, γιατί ο ίδιος ο Όμηρος έχει την επιθυμία να αφήσει αυτο το θέμα της

93 ο.π., 62.

94 Farrar, 1988, 17.

95 Gagarin, Cohen, 2005, 68.

96 Gagarin, MacDowell, 1998, 17-18.

μόλυνσης εκτός της ομηρικής ποίησης, δεν θέλει, το θέμα της μόλυνσης να αποτελεί κεντρικό θέμα στα κείμενα του αλλά ούτε ιδιαίτερη μνεία να γίνει σε κάποιο σημείο της ομηρικής ποίησης. Στην κλασική περίοδο, η μόλυνση στο στενό πλαίσιο των ανθρωποκτονιών διακρίνεται πιο εύκολα κατά τη διάρκεια του πέμπτου αιώνα και κάνει έντονη την εμφάνιση της στο τελευταίο έργο του Πλάτωνα(*Νόμοι*) . Όμως ο τρόπος με τον οποίον παρουσιάζει και προσεγγίζει το θέμα της μόλυνσης ο Πλάτων στους *Νόμους* διαφέρει αισθητά από τον τρόπο με τον οποίον παρουσιάζει το συγκεκριμένο θέμα ο κόσμος της τραγωδίας. Στην τραγωδία, αυτή η συγκεκριμένη μόλυνση συνδέεται άμεσα τις πιο πολλές φορές με την οικογενειακή δολοφονία αφού στην τραγωδία, τις περισσότερες φορές η δολοφονία διαπράττεται από συγγενή. Σύμφωνα με τον Πλάτωνα, πολλά είδη ανθρωποκτονιών επιφέρουν την μόλυνση στον δολοφόνο και σε αρκετές περιπτώσεις ανθρωποκτονίας. Ακόμα η μόλυνση μπορεί να συμβεί όταν κάποιος αποτυγχάνει να καταδικάσει τον δολοφόνο ενός συγγενή. Η μόλυνση είναι ένα θέμα καίριας σημασίας στις υποθέσεις των ανθρωποκτονιών. Μόνο ένας διάδικος σε μια πραγματική υπόθεση ασχολήθηκε σοβαρά και ενδελεχώς με το συγκεκριμένο θέμα(*Αντιφών* 5.82-84). Στις περισσότερες υποθέσεις ανθρωποκτονιών κι αν όχι σε όλες, το θέμα της μόλυνσης καθίσταται ανύπαρκτο όπως στον *Λυσία* 13. Επίσης, το συγκεκριμένο θέμα είναι ανύπαρκτο στον πρώτο λόγο του *Αντιφώντα* που έχει ως θέμα μια οικογενειακή ανθρωποκτονία. Ωστόσο, στις *Τετραλογίες*, το θέμα της μόλυνσης γίνεται ιδιαίτερος αισθητό όσο σε κανένα άλλο κείμενο παρόλο που κανένας από τους κατηγορούμενους, που φέρονται ως υπαίτιοι της δολοφονίας δεν είναι συγγενείς του θύματος.⁹⁷

Κατά κύριο λόγο, το θέμα της ρύπανσης βρίσκεται στην αρχή και στο τέλος στους περισσότερους από τους δώδεκα λόγους αλλά είναι απών από την κεντρική επιχειρηματολογία των διαδίκων. Γενικότερα ο κατηγορός, ξεκινάει τον λόγο του από το γεγονός ότι όλη η κοινωνία υποφέρει από την μόλυνση που έχει επιφέρει ο δολοφόνος διότι είναι αυτός ο οποίος με την μόλυνση που έχει , οδηγεί ολόκληρη την κοινωνία σε πλήρη αποτυχία. Οι απαρχές της μόλυνσης βρίσκονται στην απαίτηση του νεκρού άνδρα και στην ύπαρξη εκδικητικού πνεύματος που το μόνο που θέλει και επιζητά αυτός που δολοφονήθηκε είναι να εκδικηθεί για τον θάνατο του και να τιμωρηθεί ο ένοχος.(

97 Gagarin, 2002, 109.

prostropaios, enthymios). Η επιθυμία του δολοφονηθέντος δεν θα πραγματοποιηθεί κι ολόκληρη η κοινωνία δεν θα οδηγηθεί στην πλήρη κάθαρση από την μόλυνση αν δεν τιμωρηθεί ο πραγματικός ένοχος. Αυτές οι ιδέες εν μέρει ταυτίζονται με τις ιδέες που κυριαρχούν στις τραγωδίες όπως ο *Οιδίπους τύραννος* παρόλο που το εκδικητικό πνεύμα το οποίο προβάλλει στις Τετραλογίες ο Αντιφών είναι πιο προσωπικό απ' αυτό που προβάλλουν οι Ερινύες όταν προσπαθούν να πείσουν τον Ορέστη στις *Ευμενίδες* οι οποίες είναι απο μια άποψη το εκδικητικό πνεύμα της Κλυταιμνήστρας αλλά λειτουργούν και ανεξάρτητα.⁹⁸

Όμως όσον αφορά το θέμα της μόλυνσης, ο Αντιφών προσδίδει στο συγκεκριμένο θέμα άλλες διαστάσεις μέσα από τις Τετραλογίες. Πέραν ότι η μόλυνση λειτουργεί ως σκληρή απαίτηση των συγγενών του θύματος να τιμωρηθεί άμεσα ο ένοχος, ο Αντιφών μέσα απο τις Τετραλογίες κάνει αυτή την απαίτηση ακόμα πιο σκληρή αλλά και την πραγματοποίησή της ακόμα πιο αναγκαία. Αν οι συγγενείς δεν καταδιώξουν τον δολοφόνο ή καταδιώξουν κάποιον άλλον ο οποίος δεν είναι ο πραγματικός ένοχος τότε η μόλυνση του δολοφόνου θα γίνει δική τους μόλυνση, αυτόματα η μόλυνση θα μεταφερθεί και θα την επωμιστούν οι ίδιοι οι συγγενείς εκείνοι οι οποίοι αρχικά καταδίωκαν τον πραγματικό ένοχο. Επιπρόσθετα μάρτυρες που υποδεικνύουν λάθος άτομα ως υπαίτιους για την πραγματοποίηση εγκλήματος θα μοιράζονται και θα επωμίζονται το βαρύ φορτίο της μόλυνσης. Οι δικαστές μπορεί να εμπλέκονται στο θέμα της μόλυνσης, μπορεί και όχι, υπάρχουν αντικρουόμενες απόψεις ανάλογα με τις ανάγκες του ομιλητή. Ο κατήγορος υποστηρίζει ότι οι δικαστές δεν θα μολυνθούν αν καταδικάσουν έναν αθώο άνθρωπο αφού οι κατηγορούμενοι θα σηκώσουν αυτό το ανυπολόγιστο βάρος και θα φέρουν την κύρια ευθύνη αλλά θα επηρεαστούν απο την μόλυνση αν αθώωσουν τον πραγματικό ένοχο, κυρίως τον κατηγορούμενο. Από την άλλη πλευρά, ο κατηγορούμενος υποστηρίζει την αντίθετη άποψη, ότι δηλαδή ακόμα κι αν είναι αυτός ο δολοφόνος, οι δικαστές δεν θα μολυνθούν ακόμα κι αν τον αθώωσουν λανθασμένα, το εκδικητικό πνεύμα του αποθανόντος θα στραφεί προς τον κατήγορο εάν η υπόθεση αποτύχει ή η κρίση που διατυπώθηκε απο τους δικαστές είναι λανθασμένη, αν όμως αυτός είναι αθώος και λανθασμένα τον έχουν καταδικάσει τότε αυτοί κι όχι ο κατήγορος θα επηρεαστούν απο την μόλυνση.⁹⁹

98 ο.π., 110.

99 Gagarin. 2002, 110.

Δηλώσεις σαν κι αυτές αποδεικνύουν ότι ο Αντιφών παρουσιάζει την μόλυνση σαν μια ιδέα όπου οι διάδικοι μπορούν να χειρίζονται την υπόθεση ανάλογα με τις ανάγκες της επιχειρηματολογίας τους, είτε πρόκειται για καταδίκη είτε για αθώωση. Η κομψοτεχνία αυτού του χειρισμού διαφαίνεται όταν ένας κατηγορούμενος λέει " αν έχω αποδειχτεί αθώος απο λάθος, θα βάλω το εκδικητικό πνεύμα του νεκρού στο πρόσωπο που δεν σε ενημέρωσε κι όχι σε σένα. Αλλά αν έχω καταδικαστεί λανθασμένα απο σένα, τότε θα φέρω το εκδικητικό πνεύμα σε σένα κι όχι σ' αυτόν".(4.2.8). Ένας πραγματικός διάδικος μπορεί να σε εχθρεύεται και να βάλει το δικό του εκδικητικό πνεύμα σε κάποιον που λανθασμένα προκάλεσε τον θάνατο του ή θα μπορούσε να επιβεβαιώσει ότι με κάποιο τρόπο θα μπορούσε να καθορίσει ποιανού θύματος το εκδικητικό πνεύμα θα ακολουθούσε.¹⁰⁰

Στις Τετραλογίες, το θέμα του μιάσματος σχετίζεται άμεσα με ρητορικούς χειρισμούς. Οι θέσεις που εκφράζονται σχετικά με τη ρύπανση στο πλαίσιο των Τετραλογιών, εκφράζονται με τέτοιο τρόπο που κανείς δεν θα μπορούσε να τις θεωρήσει υψίστης σημασίας όπως γίνεται μ' ένα θρησκευτικό ή νομικό δόγμα. Επίσης θα παρουσιάζαν ελάχιστη ή ακόμα και ανύπαρκτη σχέση με μια δικανική επιχειρηματολογία αλλά και με τον τρόπο που αυτή αναπτύσσεται. Αντίθετα, ο Αντιφών παρουσιάζει με τέτοιο τρόπο την επιχειρηματολογία στις Τετραλογίες που μας δίνει την εντύπωση ότι αυτή διαμορφώνεται ανάλογα με τις ανάγκες του εκάστοτε ομιλητή. Δημιουργεί μια εύπλαστη επιχειρηματολογία η οποία περιέχει αντικρουόμενες απόψεις και διαμορφώνεται ανάλογα με τι σκοπό έχει ο κάθε ομιλητής που αναπτύσσει την συγκεκριμένη επιχειρηματολογία. Οι ιδέες που διατυπώνονται για το θέμα της ρύπανσης απέχουν σε μεγάλο βαθμό από τις αρχές του νόμου ή της θρησκείας. Οι αναγνώστες των Τετραλογιών θα μπορούσαν να πειραματιστούν με αυτά τα επιχειρήματα αλλά και με τις διαφωνίες που προκύπτουν απ'αυτά τα επιχειρήματα αλλά σε καμιά περίπτωση αυτή η επιχειρηματολογία που προκύπτει δεν θα μπορούσε να σταθεί σε μια πραγματική δίκη, ούτε να παρουσιαστεί σε μια αίθουσα δικαστηρίου.¹⁰¹

Επιπρόσθετα, σε σχέση με την ευμετάβλητη χρήση της επιχειρηματολογίας, η σωστά δομημένη ιδέα ότι ο δολοφόνος είναι μολυσμένος κι ότι το θύμα πρέπει με κάποιον τρόπο να εκδικηθεί έχει την σκόπιμη λειτουργία να διαμορφωθεί σωστά ο λόγος κι ο

100 ο.π., 110-111.

101 Gagarin. 2002, 111.

αντίλογος οι οποίοι είναι ο βασικός κορμός όλων των Τετραλογιών. Απο τις διαφωνίες που προκύπτουν διαμορφώνεται η δομή των Τετραλογιών που έχει ως βασικά της θέματα την μόλυνση και την εκδίκηση του θύματος για την δολοφονία του. Στις Τετραλογίες, κάποιος πρέπει να εξοριστεί ή να πεθάνει. Κάθε υπόθεση μελετάει το εξής βασικό σημείο, εάν ο κατηγορούμενος είναι ο κύριος υπαίτιος για την δολοφονία. Ως λογικό συμπέρασμα προκύπτει ότι κι άλλοι μπορεί να εμπλέκονται σ'έναν φόνο αλλά αυτό δεν επηρεάζει την υπόθεση. Κάποιος θα μπορούσε να αντιδράσει όπως ακριβώς έκανε κι ο κατηγορούμενος στην πρώτη Τετραλογία, όπου θεωρεί ότι ο δολοφόνος δεν μπορεί να βρεθεί αλλά κάποιος θα πρέπει να κατηγορηθεί ώστε να ικανοποιήσει την εκδικητική μανία η οποία καταβάλλει το πνεύμα. Κάποιος άλλος θα μπορούσε να διαφωνήσει ότι η ευθύνη για τον φόνο, μπορεί να μην είναι μονομερής αλλά να έχουν μερίδιο ευθύνης στον φόνο περισσότερα από ένα άτομα. Όπως η μόλυνση μπορεί να επηρεάζει παραπάνω από ένα άτομα, έτσι ακριβώς κι η ευθύνη για τον φόνο να μπορεί να μοιραστεί. Αυτό κυρίως συμβαίνει στην δεύτερη και στην τρίτη τετραλογία όπου πλανάται η αμφιβολία ότι μπορεί να εμπλέκονται κι άλλα άτομα στον φόνο, έτσι ώστε να πρέπει να μοιραστούν την ευθύνη. Ο κατηγορος στην δεύτερη τετραλογία υποστηρίζει ότι είναι πρόθυμος να παραδεχτεί ότι και το θύμα αλλά κι ο κατηγορούμενος είναι υπεύθυνοι για τον φόνο κι αν όντως ισχύει αυτό, θα πρέπει κι οι δύο να τιμωρηθούν. Όμως απο την άλλη μεριά, ο κατηγορούμενος, διαφωνεί γιατί θεωρεί ότι ο γιός του δεν έχει κανένα μερίδιο ευθύνης στον θάνατο του παιδιού κι ότι η ευθύνη ήταν ολότελα ευθύνη του θύματος γιατί σε άλλη περίπτωση ο γιός του θα αποδεικνυόταν ένοχος και θα είχε τιμωρηθεί άδικα.¹⁰²

Η ιδέα του μιάσματος δημιουργεί έναν κόσμο αυστηρής ευθύνης αλλά κι έναν κόσμο όπου ένας μοναδικός άνθρωπος έχει την πλήρη υπευθυνότητα για έναν φόνο, γεγονός που έχει τις ρίζες του στον μύθο και στην θρησκεία. Η δικαιολόγηση γι αυτή την κοσμοθεωρία έρχεται να δοθεί μέσα απο την τρίτη Τετραλογία όπου ο ομιλητής εξηγεί ότι ο θεός δημιούργησε τους ανθρώπους κι έτσι η δολοφονία ενός ανθρώπου αντιτίθεται στους ίδιους τους θεούς αλλά και γενικότερα στον κόσμο τους. Γι'αυτό το λόγο, το θύμα αφήνει πίσω του ένα πνεύμα το οποίο θα τιμωρήσει τον ένοχο, φέρνοντας την μόλυνση σ'αυτόν. Υπό αυτές τις συνθήκες, οι συγγενείς του θύματος φαντάζουν αναγκασμένοι να αγωνιστούν και να βρούν τον ένοχο ακόμα κι αν δεν έχουν ισχυρές αποδείξεις με τις

102 Gagarin, 2002,111

οποίες θα μπορούσαν άμεσα να τον κατηγορήσουν όπως ακριβώς συμβαίνει στην πρώτη Τετραλογία αλλά και να επιβεβαιώσουν την ταυτότητα του πραγματικού ενόχου και να τον τιμωρήσουν όπως ακριβώς συμβαίνει στην δεύτερη και στην τρίτη τετραλογία. Η ευμετάβλητη επιχειρηματολογία η οποία κυριαρχεί στο θέμα του μιάσματος καταφέρνει μ'αυτόν τον τρόπο να θέτει ποικίλλους περιορισμούς στην διαμόρφωση της κύριας επιχειρηματολογίας και στις τρεις τετραλογίες. Αυτό το γεγονός αναγκάζει τον Αντιφώντα να επικεντρώνεται στην επιχειρηματολογία κάθε Τετραλογίας και να την δομεί παρουσιάζοντας διάφορα θέματα γύρω απ'αυτήν.¹⁰³ Έτσι εξηγείται κι η πολυπλοκότητα της κάθε τετραλογίας όσον αφορά την επιχειρηματολογία της.

3.11. Ιστορικό πλαίσιο Τετραλογιών

Αν υποθέσουμε ότι οι Τετραλογίες ανήκουν στον Αντιφώντα, πιθανότατα συντέθηκαν κατά το 430, μπορεί και νωρίτερα.¹⁰⁴ Ιστορικά η σύνθεση των Τετραλογιών τοποθετείται πριν από την Σικελική εκστρατεία, κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού πολέμου.¹⁰⁵ Μια εποχή ιδιαίτερα ταραγμένη αφού βρισκόμαστε σε εμπόλεμη κατάσταση λόγω του Πελοποννησιακού πολέμου. Αρκετά πριν το 431, πριν ξεκινήσει ο πόλεμος ανάμεσα σε Αθήνα και Σπάρτη, ο Περικλής είχε μιλήσει στην εκκλησία του δήμου για την επικείμενη σύγκρουση. Ήταν σίγουρος ότι η Αθήνα δεν έπρεπε να υποχωρήσει μπροστά στις προκλήσεις των Σπαρτιατών, ιδιαίτερα μετά τις έντονες απειλές της Σπάρτης προς την Αθήνα, που κατά το 432 δεν μπορούσε η Αθήνα πλέον να ανεχτεί την συμπεριφορά των Σπαρτιατών σε σημείο που δεν μπορούσε πλέον να διαπραγματευτεί μαζί τους. Είχε εμπιστοσύνη στην δύναμη της(οικονομική και ναυτική) η οποία είχε συνδεθεί σε μεγάλο σημείο μέσω ισχυρών οχυρώσεων με τον Πειραιά. Ο Περικλής με το σχέδιο του είχε ως μοναδικό στόχο να αναμένουν οι Αθηναίοι τις επιθέσεις των αντιπάλων και να επικρατήσουν οργανώνοντας σκληρή επίθεση με τα πλοία τους στην χώρα του εχθρού. Στο πλευρό των Αθηναίων θα ήταν το ισχυρό σώμα ιππικού το οποίο είχε οργανωθεί τις δεκαετίες 440/430 ως δύναμη άμεσης επέμβασης. Το σχέδιο του Περικλή απέδωσε

103 ο.π., 112.

104Gagarin, 1997, 5.

105 Lesky, 2006, 500.

καρπούς κι είχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Όμως το 430-428 εκδηλώνεται μια επιδημία τύφου η οποία εξολόθρευσε σημαντικό αριθμό πληθυσμού που βρισκόταν στο οχυρωμένο τρίγωνο, Αθήνα-Πειραιάς-Φάληρο . Μέσα σ' αυτά τα θύματα ήταν κι ο Περικλής. Οι πολιτικοί που ακολούθησαν και προσπάθησαν να πάρουν την θέση του Περικλή, δεν ανταποκρίθηκαν στις προσδοκίες του λαού αλλά και στις αντίξοες συνθήκες που επικρατούσαν λόγω πολέμου σύμφωνα με τον Θουκυδίδη. Σύμφωνα με τον Θουκυδίδη, ο οποίος υπήρξε αυτόπτης μάρτυρας των τότε γεγονότων αλλά συμμετείχε κιόλας αναφέρει ότι οι πολιτικοί δεν ήταν ανεξάρτητοι απο τα συναισθήματα του οξυμένου πλήθους και απέναντι στους συμμάχους αλλά και στους εχθρούς οι οποίοι είχαν υποταχτεί και ακολουθήθηκε μια πολιτική συνεχών και σκληρών απαιτήσεων αλλά και μια πολιτική ωμής βίας.¹⁰⁶

3.12 Πολιτικό πλαίσιο Τετραλογιών

Ο Αντιφών ήταν η ψυχή του πραξικοπήματος του 411, ο αρχιτέκτονας της πρώτης ολιγαρχίας¹⁰⁷ και όταν κατέρρευσε η εξουσία των τριάκοντα καταδικάστηκε σε θάνατο μαζί με τους υπόλοιπους τριάκοντα.¹⁰⁸ Όπως γίνεται κατανοητό , ο Αντιφών έγραψε τους συγκεκριμένους λόγους σε μια περίοδο πολιτικών και κομματικών παθών αλλά και σε μια περίοδο που το δημοκρατικό πολίτευμα της Αθήνας ήταν αρκετά ασταθές. Δημιουργούνταν ακραίες διαμάχες ανάμεσα σε δημοκρατικούς και ολιγαρχικούς με μοναδικό σκοπό την επικράτηση του ισχυροτέρου. Πολλές φορές οι κατηγορίες δεν στηρίζονταν σε αληθινή και τεκμηριωμένη επιχειρηματολογία αλλά αποδίδονταν προβάλλοντας αβάσιμα στοιχεία. Μετά τις ήττες του 413 και 412, οι αντιδημοκρατικές δυνάμεις στην Αθήνα συσπειρώθηκαν και το καλοκαίρι του 411 επέβαλε την εξουσία της "η βουλή των τετρακοσίων" με τη τακτική της τρομοκρατίας και της συνταγματικής μεταβολής του πολιτεύματος.¹⁰⁹ Σύμφωνα με τον Θουκυδίδη ο Αντιφών παρέμενε εκτός δημόσιου βίου διότι ο δήμος δεν τον εμπιστευόταν λόγω της ιδιαίτερης ευφυίας του. Συχνά βοηθούσε και συμβούλευε εκείνα τα άτομα που είχαν ανάμειξη σε δίκες ή

¹⁰⁶Nesselrath, 2003, 398-399.

¹⁰⁷Carawan, 2013, 17.

¹⁰⁸ Lesky, 2006, 498.

¹⁰⁹Nesselrath, 2003, 401.

επιθυμούσαν να μιλήσουν σε συνελεύσεις. Η βοήθεια του όμως προσφέρονταν ιδιαίτερα σ' αυτούς που ενστερνίζονταν παρόμοιες πολιτικές πεποιθήσεις αφού ο ίδιος πιθανολογείται ότι άνηκε σε μια από τις ολιγαρχικές λέσχες(εταιρείαι) όπου τα μέλη τους πολύ συχνά γίνονταν δέκτες έντονων κατηγοριών από υποστηρικτές της δημοκρατίας. Πολλές φορές ο Αντιφών μέσα από τους λόγους του προσπαθούσε να αναδείξει αυτή την διαταραγμένη σχέση που υφίσταται ανάμεσα σε δημοκρατικούς και ολιγαρχικούς.¹¹⁰

4.Τετραλογία Α'

4.1. Υπόθεση λόγου

Η συγκεκριμένη υπόθεση αναφέρεται σ' έναν άνδρα ο οποίος μαζί με τον δούλο του σκοτώθηκαν στο δρόμο αργά το βράδυ. Όταν ανακαλύφθηκε το έγκλημα που είχε διαπραχθεί , ο άντρας ήταν ήδη νεκρός αλλά ο δούλος του προτού πεθάνει ομολόγησε οτι αναγνώρισε τον κατηγορούμενο ως έναν απο τους δράστες του συγκεκριμένου εγκλήματος. Άλλοι μάρτυρες δεν υπάρχουν όμως ο κατηγορούμενος υποστηρίζει οτι εκείνο το βράδυ ήταν σπίτι και οτι οι δούλοι του μπορούν να το επιβεβαιώσουν.¹¹¹

4.2. Ρητορικό σχέδιασμα.

Η κατηγορία την οποία καλείται να αντιμετωπίσει ο κατηγορούμενος είναι φόνος εκούσιος αφού ο ο δούλος του θύματος λίγο πριν πεθάνει κατηγόρησε έναν απ'αυτούς που τους επιτέθηκαν ότι ήταν αυτός ο οποίος με τη θέληση του διέπραξε το έγκλημα. Δύο είδη επιχειρημάτων χρησιμοποιούνται στην συγκεκριμένη υπόθεση, οι άτεχνες πίστεις οι οποίες δομούνται από τους μάρτυρες και οι έντεχνες πίστεις οι οποίες δομούνται από τους ομιλητές. Μέχρι τον τελικό λόγο του κατηγορούμενου, η μόνη πραγματική απόδειξη είναι η μαρτυρία του δούλου. Όμως αυτή η μαρτυρία τίθεται αμφισβητούμενη έτσι δεν αποκλείεται η ανάγκη για υποστήριξη επιχειρημάτων απο τη

110 Edwards, 2002, 21.

111 Gagarin, 1997, 123.

μεριά του κατηγορούμενου. Η επιθυμία του κατηγορουμένου να προβάλλει την μαρτυρία των δούλων του με στόχο να επιβεβαιωθεί το άλλοθι του, θα ήταν πολύ σοβαρό αλλά και εξίσου δυνατό στοιχείο για να αποδείξει την αθωότητα αλλά και να υπερπηδήσει όλα τα εμπόδια που θα ανέκυπταν στην πορεία , όπως ισχυρά και άκρως τεκμηριωμένα επιχειρήματα από την πλευρά του κατηγορούμενου.¹¹²

Το μεγαλύτερο μέρος της επιχειρηματολογίας είναι τα εικόν επιχειρήματα όπως έχει προαναφερθεί. Επιχειρήματα τα οποία είναι υποθετικά χωρίς να περιέχουν κάποια ισχυρή βεβαιότητα. Αυτά αναφέρονται στα γεγονότα που έχουν γίνει τα οποία γεννούν πολλά ερωτηματικά είτε για την εξέλιξη της υπόθεσης είτε για το πως έγιναν ακριβώς τα γεγονότα. Η εικόν επιχειρηματολογία παρουσιάζεται στην πρώτη τετραλογία στηριζόμενη σ'ένα βασικό ερώτημα, (ποιός το έκανε;). Συμπληρώνονται από άλλα κοινά επιχειρήματα , όπως είναι η προσφορά του κατηγορούμενου στην πόλη. Η άμεση επιχειρηματολογία παρουσιάζεται ξεχωριστά από την έμμεση επιχειρηματολογία στην πρώτη τετραλογία και σε πολλά σημεία του λόγου της πρώτης τετραλογίας , οι ομιλητές με ρητό ή σιωπηρό τρόπο υποστηρίζουν ότι μερικές φορές η πρώτη επιχειρηματολογία καθίσταται πιο δυνατή σε σχέση με την τελευταία.¹¹³

Το γεγονός ότι πρόκειται για φόνο εκούσιο αμφισβητείται εντόνως και πάνω σ'αυτό στηρίζεται και η αντικρουόμενη επιχειρηματολογία *έκ τῶν εἰκότων* και από τη μεριά του κατηγορούμενου αλλά και από τη μεριά του κατηγορούμενου αφού η μαρτυρία του δούλου δεν μπορεί να εξεταστεί με τη μέθοδο της βασάνου και πρέπει να γίνει αποδεκτή ή να απορριφθεί μέσω των πιθανών επιχειρημάτων αλλά και των υποθέσεων. Ο βασικός σκοπός της πρώτης τετραλογίας είναι να δείξει πως μπορούμε να φτάσουμε στο σωστό συμπέρασμα μέσα από τη συγκεκριμένη μέθοδο ανάδειξης και υπόδειξης των αποδεικτικών στοιχείων.¹¹⁴

4.3. Νομικό πλαίσιο

Ο συγκεκριμένος λόγος εκφωνήθηκε στον Άρειο Πάγο γιατί πρόκειται για φόνο εκούσιο και προυποθέτει ως ποινή τον θάνατο. Ο Άρειος Πάγος δίκασε μόνο υποθέσεις

112 ο.π.

113 Gagarin, 1997, 123.

114 Page, Capps, Rouse, Post, Warmington, 1960, 50.

εκούσιου φόνου και τραυματισμού. Επίσης δικάζε εκείνες τις υποθέσεις όπου ο κατηγορούμενος είχε δηλητηριάσει το θύμα του με το ίδιο του το χέρι. Τρίτον δικάζε και υποθέσεις εμπρησμού.¹¹⁵

Οι υποθέσεις ανθρωποκτονιών που εξετάζει ο Άρειος Πάγος είναι *δίκη* κι όχι *γραφή*. Σ'αυτές τις περιπτώσεις είναι οι συγγενείς του θύματος που προχωρούν τις διαδικασίες της υπόθεσης και κανένας άλλος δεν έχει δικαιοδοσία. Αυτός ο περιορισμός, αφορά το θέμα της εκδίκησης, οι συγγενείς θέλουν να εκδικηθούν για τον θάνατο του συγγενή τους κι έτσι είναι οι μοναδικοί εμπλεκόμενοι στην εύρεση του ενόχου αλλά και στην τιμωρία του. Κατά την εποχή του Δημοσθένη, η τιμωρία για εκούσιο φόνο ήταν ο θάνατος όπως προαναφέρθηκε. Η τιμωρία του θανάτου οριζόταν από τη δικαιοσύνη και ο κατηγορος μπορούσε να ήταν παρών κατά τη διάρκεια πραγματοποίηση της. Αντίθετα, κάποιος ο οποίος πραγματοποίησε ένα έγκλημα χωρίς την θέληση του, η τιμωρία ήταν η εξορία. Ο κατηγορούμενος παρέμενε στην εξορία μέχρι οι συγγενείς του θύματος να τον συγχωρέσουν(*αΐδεσις*).¹¹⁶

Οι ρίζες του συγκεκριμένου δικαστηρίου βρίσκονται στη μυθολογία και στην αφάνεια. Κάποια χρονική περίοδο, το συγκεκριμένο δικαστήριο ασκούσε έντονη πολιτική επιρροή αλλά κατά τον πέμπτο αιώνα αυτή η δύναμη κι η επιρροή που ασκούσε ο Άρειος Πάγος εξαφανίστηκε και μετατέθηκε σ'άλλες αρχές με ρυθμίσεις που έγιναν από τον Εφιάλτη το 462/1. Πολιτική εξουσία ασκούσε ο Άρειος Πάγος όταν υπήρχε επείγουσα κατάσταση. Η κύρια λειτουργία του αφορούσε την εκδίκηση υποθέσεων , κυρίως υποθέσεις ανθρωποκτονιών. Ο Άρειος Πάγος αποτελούνταν κυρίως απο πρώην άρχοντες. Κάθε χρόνο, εννιά άντρες οι οποίοι είχαν τον ρόλο αρχόντων αμέσως γίνονταν μέλη του Αρείου Πάγου μέσα απο μια συγκεκριμένη διαδικασία, υποβάλλοντας τις ευθύνες δηλαδή την απόδοση τους για όσο καιρό ήταν άρχοντες. Άρα αυτό δεν μπορούσε να γίνει κατα την αρχή της θητείας τους ως άρχοντες αλλά στο τέλος της θητείας τους. Στην περίπτωση όμως που δεν είχε ανταπεξέλθει σωστά στις υποχρεώσεις του ως άρχοντας, πρώτον δεν μπορούσε να είναι ούτε να θεωρηθεί μέλος του Αρείου Πάγου αλλά δικαζόταν κι από ένα συνηθισμένο δικαστήριο. Αν ένας άντρας ο οποίος έχει γίνει μία φορά Αρεοπαγίτης, μπορεί μετά να πάψει να αποτελεί μέλος των Αρεοπαγιτών, αυτό δεν είναι ξεκάθαρο. Πολύ αυστηροί κανόνες είχαν τεθεί για τα μέλη του Αρείου Πάγου

115 Sealey, 1983, 277.

116 ο.π., 278.

σχετικά με την απόδειξη της αξιοπρέπειας τους . Για παράδειγμα, ήταν άκρως απαγορευτικό για τα μέλη του Άρειου Πάγου να προβαίνουν στην συγγραφή κωμωδιών. Επιπρόσθετα ήταν συνεχώς υπόλογοι στις επονομαζόμενες *εϋθύναι* αλλά δεν υπάρχουν μαρτυρίες που να μας υποδεικνύουν για το τί ακριβώς γινόταν σε περίπτωση που κάποιος δεν περνούσε με επιτυχία την συγκεκριμένη εξέταση.¹¹⁷

Για να γίνει αντιληπτός ο χαρακτήρας του Άρειου Πάγου στο σύνολο του, πρέπει να διευκρινιστεί ο ρόλος του ως δικαστήριο. Αρχικά, οι Αρεοπαγίτες ήταν όλοι άντρες με μια συγκεκριμένη νομική εμπειρία. Κάθε ένας απ'αυτούς ξόδευε έναν χρόνο για να προεδρεύσει ως ένας από τους εννιά άρχοντες, σε ποικίλλες δικανικές υποθέσεις. Αυτή η εμπειρία ήταν η βασική διαφορά ανάμεσα στον Άρειο Πάγο και σ'ένα Ηλιαστικό δικαστήριο. Δεύτερον, το γεγονός ότι κατείχαν αξίωμα για μια ζωή σήμαινε ότι οι αποφάσεις τους δεν μπορούσαν να καταστούν αντικείμενο επηρεασμού από την αποδοκιμασία που θα δεχτούν από το δημόσιο κοινό. Τρίτον, ο Άρειος Πάγος πρόκειται για ένα μικρό δικαστήριο σύμφωνα με τα Αθηναϊκά δεδομένα. Ο αριθμός των αντρών σ'ένα Ηλιαστικό δικαστήριο ήταν πεντακόσια άτομα , μερικές φορές και περισσότερο. Σε μια υπόθεση έχει σημειωθεί ότι ήταν έξι χιλιάδες. Ο αριθμός των Αρεοπαγιτών ποικίλλει ανάλογα με τα εφόδια που έχουν αλλά και την μακροζωία τους ως άρχοντες. Όμως σχεδόν ποτέ δεν φτάνει τους πέντε χιλιάδες ακόμα και τις δύο χιλιάδες. Μ'αυτόν τον τρόπο οι Αρεοπαγίτες θα είναι λιγότερο εκτεθειμένοι στο μαζικό συναίσθημα από τους Ηλιαστές δικαστές. Τέταρτον, ήταν πιο εύκολο να αποτελέσουν αντικείμενο δωροδοκίας σε σχέση με τους Ηλιαστές δικαστές , όχι μόνο επειδή ήταν περισσότεροι αλλά κι επειδή πάντα έπαιρναν προφυλάξεις για να αποτρέψουν την απόκτηση περαιτέρω γνώσης των Ηλιαστικών δικαστών για υποθέσεις που αφορούσαν μόνο τους Αρεοπαγίτες, κυρίως περιπτώσεις φόνων. Στην περίπτωση που οι Αρεοπαγίτες μπορεί να υποπέσουν στο ατόπημα της διαφθοράς, μόνο τότε ο Άρειος Πάγος ως δικαστήριο θεωρούνταν κατώτερο απο το Ηλιαστικό δικαστήριο. Παρ'όλα αυτά, ποτέ δεν έγινε μνεία για κάποιον απο τους Αρεοπαγίτες ο οποίος να δωροδοκήθηκε . Το αίσθημα ευθύνης ήταν τόσο δυνατό στους Αρεοπαγίτες , που ένας ενδεχόμενος κίνδυνος για διαφθορά στην πραγματικότητα ήταν ελάχιστος ή ακόμα κι ανύπαρκτος.¹¹⁸

Πιθανότατα, το δικαστήριο του Αρείου Πάγου ήταν το καλύτερο δικαστήριο της

117 MacDowell, 1999 ,40-41.

118 MacDowell, 1999 , 42.

Αθήνας. Αυτή την άποψη ενστερνίζονταν τόσο ο Σωκράτης όσο και ο Αισχίνης και ο Λυκούργος που υποστηρίζουν ότι είναι το καλύτερο δικαστήριο σ'όλη την Ελλάδα. Παρουσιάζει τόσες πολλές διαφορές με τα υπόλοιπα δικαστήρια που ακόμα κι αυτοί που καταδικάζονται, συμφωνούν ότι οι αποφάσεις του Αρείου Πάγου είναι ακριβοδίκαιες. Σύμφωνα με τον Δημοσθένη, το συγκεκριμένο δικαστήριο δεν είναι ούτε τυρρανικό αλλά ούτε ολιγαρχικό αλλά ούτε και δημοκρατικό ώστε να τολμήσει κάποιος απ'αυτούς που κυριαρχούν σ'αυτά τα πολιτεύματα να τολμήσει να στερήσει ή να σταματήσει να δικάζονται υποθέσεις ανθρωποκτονίας αλλά όλοι πίστευαν ότι οι καταδίκες που υπήρχαν σ'αυτές τις υποθέσεις ήταν ανάλογες με τις καταδίκες αυτών των αντρών. Επίσης, είναι και το μοναδικό δικαστήριο όπου κανένας αθώος άντρας δεν κατηγορήθηκε ή καταδικάστηκε ή ακόμα να αποδειχθεί ότι μια απόφαση για μια υπόθεση ήταν άδικη.¹¹⁹

Το δικαστήριο του Αρείου Πάγου δικάζε νομικές υποθέσεις τις τρεις μέρες πριν την τελευταία μέρα κάθε μήνα. Ο Λουκιανός υποστηρίζει ότι εκδικάζονταν υποθέσεις αργά το βράδυ με κύριο σκοπό η εμφάνιση των ομιλητών να μην αποπροσανατολίζει τους δικαστές απ'αυτά που έλεγαν. Αλλά δεν υπάρχει κανένα άλλο επιχείρημα που να υποστηρίζει αυτή την νυχτερινή εκδίκαση υποθέσεων. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Άρειος Πάγος έχει έναν σημαντικό ρόλο ως δικαστήριο. Οι ομιλητές απαγορευόταν να μιλήσουν εκτός του αντικειμένου της υπόθεσης και αν κάποιος έκανε κάτι τέτοιο , τότε ο κήρυκας σταματούσε τον λόγο. Όσον αφορά για τον τρόπο που γίνονταν η συγκεκριμένη διαδικασία και ποιές αρμοδιότητες είχε ο κήρυκας για να μπορεί να παρεμβαίνει στην ροή της δίκης, αυτό είναι κάτι που δεν είναι απολύτως ξεκάθαρο. Αυτό όμως γινόταν ώστε τόσο οι δικαστές όσο και οι ομιλητές, κατήγορος και κατηγορούμενος να επικεντρώνονται στην ουσία της δίκης με στόχο την πιο δίκαιη απόφαση.¹²⁰

Ο Άρειος Πάγος δικάζε μόνο υποθέσεις εκούσιου φόνου, σε περίπτωση που μια υπόθεση ήταν αρχικά εκούσιου φόνου αλλά στη συνέχεια αποδείχτηκε ότι ήταν ακούσιου φόνου, τότε αυτομάτως πήγαινε να εκδικαστεί στο Παλλάδιο δικαστήριο. Όταν μια υπόθεση πηγαίνει στον Άρειο Πάγο ως φόνος εκούσιος, αυτό δεν θεωρείται δεδομένο αλλά οφείλει να εξεταστεί από τους δικαστές αν όντως πρόκειται για φόνος εκούσιο κι όχι ακούσιο. Ο Άρειος Πάγος δεν καταδίκασε άτομα για φόνος ακούσιο, μόνο για φόνος εκούσιο. Μόνο στην περίπτωση που κατηγορούνταν από το προηγούμενο

119 ο.π.

120 MacDowell, 1999 , 43.

δικαστήριο, το Παλλάδιο, μόνο τότε καταδικάζονταν για φόνο ακούσιο από τον Άρειο Πάγο. Συμπεριληπτικά το δικαστήριο του Άρειου Πάγου, εκδίκασε μόνο τις πιο σοβαρές υποθέσεις.¹²¹

4.4. Μορφολογική σύνθεση πρώτης τετραλογίας.

Η συγκεκριμένη Τετραλογία αποτελείται από τέσσερις λόγους, δύο για τον κατηγορο και δύο για τον κατηγορούμενο. Κάθε ένας από τους τέσσερις λόγους αποτελείται από έναν σύντομο πρόλογο και από έναν σύντομο επίλογο, οι οποίοι αναφέρονται εκτενώς σε πολύ γνωστά θέματα. Τα επιχειρήματα που διατυπώνονται σ' αυτήν την τετραλογία είναι αρκετά οργανωμένα και τα επιχειρήματα που εκφράζονται στον πρώτο λόγο του κατηγορο, τεκμηριώνονται ένα προς ένα στον δεύτερο του λόγο κι έτσι ακριβώς δομούνται οι λόγοι της πρώτης τετραλογίας. Επίσης, νέα επιχειρήματα διατυπώνονται από την πλευρά του κατηγορούμενου. Τα πιο σημαντικά επιχειρήματα που διατυπώνονται στην συγκεκριμένη Τετραλογία είναι:

1. Αποκλεισμός και αναίρεση κάθε άλλου πιθανού υπόπτου ή σεναρίου. Κοινοί εγκληματίες ήταν αυτοί που τον σκότωσαν, το θύμα ή είχε πιεί ή είχε εμπλακεί σε καβγά ή ήταν το θύμα ενός ατυχήματος(1.4, 2.5, 3.2, 4.4-5) ή ήταν μάρτυρας ενός άλλου εγκλήματος(2.6, 3.2, 4.4-6) ή δολοφονήθηκε από δικούς του εχθρούς(2.6, 3.3).
2. Τα κίνητρα του κατηγορούμενου(1.5-8, 2.8-9, 3.5-7).
3. Τα στοιχεία των μαρτύρων(1.9, 2.7, 3.4, 4.7,).
4. Ο κατηγορούμενος θα μπορούσε να είχε στείλει κάποιον άλλον να διαπραξει την δολοφονία κι όχι να ήταν απαραίτητα ο ίδιος που έκανε την πράξη.(2.8, 3.5, 4.8).
5. Αυτός που φαίνεται δολοφόνος δεν είναι και ο πραγματικός(2.10, 3.8, 4.10).
6. Η προσφορά του κατηγορούμενου στην πόλη(2.12, 3.8, 4.9).

121. ο.π., 46-47.

7. Το άλλοθι του κατηγορουμένου(4.8).¹²²

Επιπρόσθετα, στη δομή της πρώτης τετραλογίας συμπεριλαμβάνεται και το θέμα της ρύπανσης που έχει προαναφερθεί, θέμα το οποίο επαναλαμβάνεται και στις τρεις τετραλογίες. Στην πρώτη τετραλογία τα κύρια επιχειρήματα για την δίωξη είναι πρώτον αφού ο δολοφόνος έχει μολύνει ολόκληρη την πόλη, ο ομιλητής έχει θρησκευτικό καθήκον να ασκήσει δίωξη και να καταδικάσει τον πραγματικό δολοφόνο. Στην περίπτωση όμως που ασκήσει δίωξη σ'έναν αθώο άνθρωπο και προχωρήσει στην καταδίκη του, ακόμα κι αν οι κύριοι υπαίτιοι γι'αυτή την κατάσταση είναι οι δικαστές, τότε η μόλυνση(το εκδικητικό πνεύμα του νεκρού) θα πέσει στον ίδιο τον ομιλητή. Δεύτερον, από την άλλη μεριά, αν οι δικαστές αθώωσουν τον κατηγορούμενο, ο οποίος είναι ένοχος, τότε η μόλυνση θα πέσει στους ίδιους τους δικαστές(3.9-11). Τρίτον, ολόκληρη η πόλη συμπεριλαμβανομένων των δικαστών θα υποφέρει εάν ο δολοφόνος παραμείνει ελεύθερος και λόγω της παρουσίας του θα μολυνθούν τα νερά, θα καταστραφούν οι καλλιέργειες(1.10-11).Πρός απάντηση του κατήγορου, ο κατηγορούμενος συμφωνεί φυσικά ότι ο ένοχος πρέπει να διωχτεί και διαφωνεί στο σημείο ότι αφού οι κατήγοροι καταδιώκουν έναν αθώο άνθρωπο, θα πρέπει οι ίδιοι από μόνοι τους να υποφέρουν την μόλυνση και αυτοί θα είναι υπεύθυνοι για τις συνέπειες που θα επιφέρει η συγκεκριμένη μόλυνση(2.11).¹²³ Το θέμα της μόλυνσης στις τετραλογίες του Αντιφώντα έχει εξέχουσα θέση αλλά στις υπόλοιπες υποθέσεις ανθρωποκτονιών και γενικότερα στον Αθηναϊκό νόμο σχετικό με τις ανθρωποκτονίες δεν είναι τόσο σημαντικό ζήτημα.¹²⁴

Στην πρώτη τετραλογία, κυριαρχούν τα υποθετικά επιχειρήματα, αυτό που μπορεί ή που πρόκειται να συμβεί(εϊκός). Ο συγκεκριμένος τύπος επιχειρηματολογίας ήταν πολύ διαδεδομένος στον ρητορικό κόσμο του πέμπτου αιώνα αφού όπως προαναφέρθηκε ήταν ένα από τα βασικά ενδιαφέροντα των ευρετών της ρητορικής, του Κόρακα και του Τεισία. Ο Αντιφών στην πρώτη τετραλογία διατυπώνει κάποιες υποθέσεις αλλά όχι ξεκάθαρα αποδεικτικά στοιχεία.¹²⁵

Ο κατήγορος ξεκινάει τον λόγο του με το πλεονέκτημα που διαθέτει που δεν είναι άλλο

122 Gagarin, 1997, 124.

123 Gagarin, 1997, 123-124.

124. Gagarin 2011, 17.

125 Gagarin, 2002,112.

από την μαρτυρία του δούλου ο οποίος υποδεικνύει ποιός είναι ο δολοφόνος, γεγονός το οποίο επιβεβαιώνεται και από την πιθανή επιχειρηματολογία(εϊκός). Όμως, ο κατηγορούμενος αποκαλύπτει ένα πολύ δυνατό στοιχείο για την υπόθεση στο τέλος του λόγου το οποίο είναι το άλλοθι το οποίο επιβεβαιώνεται από την κατάθεση των δούλων του. Επειδή όμως ο κατηγορός δεν έχει την ευκαιρία να ανταπαντήσει αφού τίθεται στο τέλος του λόγου δεν έχουμε πρόσβαση στην δύναμη της συγκεκριμένης θέσης. Πιθανότατα, ο Αντιφών προσπαθεί να δείξει ότι παρόλο που η προβολή των αδύναμων στοιχείων χρειάζεται να ενισχυθεί από την πιθανή επιχειρηματολογία, με τα δυνατά στοιχεία όπως ένα άλλοθι υπερτερεί η έμμεση επιχειρηματολογία. Το ίδιο ακριβώς συμβαίνει και στον πρώτο λόγο του κατηγορού, όπου είναι εύκολο να βρεθούν αδιάσειστα στοιχεία ενός συνηθισμένου εγκλήματος αλλά δεν είναι εύκολο να βρεθούν πραγματικά στοιχεία από ένα αδιευκρίνιστο έγκλημα όπως αυτό της πρώτης τετραλογίας και χρειάζεται απαραίτητα την συνδρομή των πιθανών επιχειρημάτων για να διευκρινιστεί. Επιπρόσθετα, ο κατηγορούμενος αναφέρει τις εγγυήσεις και τους εράνους μετά από τις λειτουργίες ως απόδειξη των αρετών του.¹²⁶ Η πρώτη τετραλογία είναι μια άσκηση στην πιθανή επιχειρηματολογία και την ίδια στιγμή αποτελεί επίδειξη του περιορισμένου ρόλου αυτών των επιχειρημάτων.¹²⁷ Η υπόθεση της πρώτης τετραλογίας στην οποία ο κατηγορούμενος είναι ο πιο πιθανός ύποπτος και διαφωνεί ως προς την πιθανότητα να είναι αυτός ο δολοφόνος, μας παραπέμπει σε παραλληλισμούς οι οποίοι προβλέπονται από τον Τισία.¹²⁸

Αξίζει να σημειωθεί ότι πρόκειται για μια υπόθεση η οποία έχει άμεση σχέση με ληστεία και ειδικότερα με απώλεια ρούχων. Ήταν ένα συνηθισμένο έγκλημα στην Αρχαία Αθήνα το οποίο γινόταν στους δρόμους αργά το βράδυ ή σε απροστάτευτη περιοχή έξω από την πόλη. Περιελάμβανε την άσκηση βίας κυρίως ξυλοδαρμό¹²⁹

4.5. Ανάλυση της πρώτης τετραλογίας

126. Rhodes, 1986, 137.

127. Gagarin, 1997, 124.

128 Cooper, 2007, 204.

129 Hunter, 2007, 7.

4.5.1. Λόγος κατηγορου

α) Πρόλογος (1-3)

Στον πρόλογο, όπως και στον πρόλογο και των τριών Τετραλογιών, ο πρώτος λόγος του κατηγορου συμπεριλαμβάνει γενικότερες παρατηρήσεις σχετικές με την φύση της υπόθεσης. Σε αντίθεση, οι τρεις πρώτοι πρόλογοι του κατηγορου έχουν ως αντικείμενο συζήτησης την δική τους προσωπική κατάσταση. Δύο είναι τα σημεία για τα οποία γίνεται λόγος στον πρόλογο. Πρώτον, ένα έγκλημα το οποίο είναι πολύ προσεκτικά σχεδιασμένο, θα αφήσει πολύ λίγες αποδείξεις και στοιχεία ώστε να εντοπιστεί ο ένοχος, έτσι ώστε η υπόθεση αναγκαστικά στηρίζεται στην υποθετική επιχειρηματολογία, στις πιθανότητες. Δεύτερον, υπάρχει έντονα ο φόβος του μιάσματος ο οποίος αναγκάζει τον ομιλητή να ασκήσει δίωξη στον πραγματικά ένοχο.¹³⁰

Αρχικά, ο κατηγορος παρατηρεί, πόσο δύσκολο είναι για κάποιον να αποκτήσει γνώση των αποδεικτικών στοιχείων όταν ένας έξυπνος άνθρωπος όπως είναι ο δολοφόνος έχει την ικανότητα αλλά και την εξυπνάδα να σχεδιάσει προσεκτικά ένα τέτοιο έγκλημα(2 1.1-2). Στην περίπτωση που κυριαρχούν έντονα οι πιθανότητες και τα υποθετικά επιχειρήματα(εϊκός) χωρίς να υπάρχουν απτά στοιχεία, τότε και μόνο τότε, οι δικαστές πρέπει να κρίνουν με βάση τα στοιχεία που έχουν, είτε αθώωση είτε καταδίκη. Αναγκάζεται τόσο ο κατηγορος όσο και οι δικαστές να λειτουργήσουν με τις πιθανότητες αφού η πραγματική γνώση απουσιάζει απ' αυτή την υπόθεση. Ο Αντιφών όχι μόνο ενδιαφέρεται να ανακαλύψει πιθανά επιχειρήματα αλλά επίσης σκέφτεται εκείνους τους λόγους για τους οποίους τα συγκεκριμένα επιχειρήματα πρέπει να βρίσκονται σ' αυτή τη θέση αλλά μέσα από τον τρόπο που θα αναπτυχθούν τα συγκεκριμένα επιχειρήματα, να αποδειχτεί κι η εγκυρότητα τους αλλά και η ορθότητα τους σε σχέση με άλλους τύπους επιχειρημάτων.¹³¹ Βασικό σημείο του συγκεκριμένου χωρίου είναι ότι όταν γίνεται ένας

130 Gagarin, 1997, 125.

131 Gagarin, 2002, 113.

φόνος ξαφνικά, δεν είναι δύσκολο να αποδειχθεί. Όμως, όταν οι δράστες προβλέπουν τον κίνδυνο και παίρνουν κάθε προφύλαξη για να μην κινήσουν υποψίες κι είναι ακόμα και δύσκολο να ανακαλυφθούν, τότε γλιτώνουν την καταδίκη. Σύμφωνα μ'αυτή την αρχή ο Αντιφών οδηγεί τους δικαστές να πιστέψουν στις πιθανότητες και να αποφασίσουν έχοντας ως βάση αυτές. Ο κατηγορος ενοχοποιεί ακόμα περισσότερο τον κατηγορούμενο, εξαλείφοντας όλους τους άλλους πιθανούς υπόπτους για τον φόνο. Ακριβώς η ίδια τακτική ακολουθείται και στο έργο *Παλαμήδης* του Γοργία. Με βάση αυτή την τεχνική, η πρώτη τετραλογία, μιμείται μια γνωστή διαδικασία ρητορικού λόγου. Επίσης χρησιμοποιεί την συμβατική επιχειρηματολογία όπως ακριβώς γίνεται και στον *Λυσία*(1.43-46).¹³²

β) Αποδείξεις (4-9)

Αφού εξαλείφθηκαν οι άλλοι πιθανοί ύποπτοι, ο κατηγορούμενος παρουσιάζει πολλά πιθανά κίνητρα για τον φόνο (5-8) και συζητάει τις αποδείξεις του δούλου(9). Η ακόλουθη μέθοδος να εκθέσει όλα τα πιθανά σενάρια του συγκεκριμένου φόνου και μετά να τα απορρίψει ένα , ένα, ονομάζεται απαγωγή σύμφωνα με τον Αριστοτέλη (*ἀπαγωγή εις το αδύνατον*). Αυτή η μέθοδος χρησιμοποιείται από τον Γοργία στο έργο *Ελένη*. Τα τρία εναλλακτικά σενάρια που προβάλλονται(κλοπή, υπερβολική κατανάλωση αλκοόλ ή ένας καβγάς στο δρόμο) θεωρούνται κοινοί λόγοι για μια αιφνίδια νυχτερινή επίθεση. Το τέταρτο σενάριο συνιστά ότι ο φόνος έγινε από ατύχημα αλλά αυτό καθίσταται εντελώς παράλογο με τα στοιχεία που έχουν δοθεί , υπονοώντας πως ο ομιλητής ήδη έχει εξαλείψει όλα τα εναλλακτικά σενάρια.¹³³

Αρχικά ο κατηγορος χρησιμοποιεί την πιθανη επιχειρηματολογία με κύριο σκοπό να εξαλείψει όλα τα υπόλοιπα πιθανά σενάρια(2 1.4.) Στη συνέχεια σημειώνει πως οι

132 Carawan, 1993, 246.

133 Gagarin, 1997, 126.

προηγούμενες σχέσεις του κατηγορούμενου με το θύμα του έδωσαν ένα ισχυρό κίνητρο για τον φόνο και τον κατέστησαν πραγματικό δολοφόνο του θύματος αλλά και προμελετημένου σχεδιασμού του φόνου.(2 1.5-8) Όταν κάποιος υποκλέπτει ιερή περιουσία, τότε αυτομάτως αυτή η πράξη είναι μια δημόσια πράξη(γραφαι) ώστε ένας πολίτης που την διέπραττε, θα μπορούσε να του ασκηθεί δίωξη. Τέτοιες υποθέσεις, πολύ συχνά έρχονταν στην δικαιοσύνη από πολιτικούς αντιπάλους και η αιτιολόγηση του κατηγορου ότι υπάρχει η μαρτυρία ενός νεκρού, δεν θα μπορούσε κανένας άλλος να προσέλθει στη δικαιοσύνη.¹³⁴ Επίσης προσθέτει ότι δεν μπορεί να παρουσιάσει πολλούς μάρτυρες αφού ένας είναι ο μάρτυρας αλλά αυτό εμπλέκει έντονα τον κατηγορούμενο. Ο νεκρός παρατηρητής δεν μπορεί να θεωρηθεί πραγματικός μάρτυρας στην υπόθεση αλλά η μαρτυρία του μοιάζει μ'αυτήν ενός μάρτυρα και μας δημιουργεί περισσότερα ερωτηματικά.(2 1.9). Σε κάθε επιχειρηματολογία δόθηκε ο απαραίτητος χώρος για την ανάπτυξη της και έγινε αντιληπτό ότι το πιο βασικό στοιχείο σ'αυτή την υπόθεση είναι το κίνητρο που είχε ο δολοφόνος για να προβεί στην πραγματοποίηση ενός τέτοιου εγκλήματος και ποιός είναι αυτός που έχει ένα τέτοιο κίνητρο. Επίσης ένα πολύ σημαντικό στοιχείο είναι ότι δεν θα ακούσουν τον ίδιο τον μάρτυρα να μιλάει για την πράξη του φόνου αλλά κάποιον άλλον ο οποίος άκουσε τα λόγια του μάρτυρα. Το γεγονός αυτό δεν ισχυροποιεί την επιχειρηματολογία του κατηγορου αλλά την κάνει πιο πιθανή αλλά και πιο αδύναμη.¹³⁵

γ) Επίλογος (9-11)

Στον επίλογο, γίνεται μια συμπερίληψη των βασικών θέσεων του κατηγορου οι οποίες αναπτύχθηκαν στον πρόλογο. Ο επίλογος χαρακτηρίζεται από ένα πιο ισοροπημένο ύφος και καταγράφεται η αναφορά του διπλού τε και του οϋτε /μήτε.¹³⁶ Γίνεται έντονος λόγος από την πλευρά του κατηγορούμενου για το θέμα της μόλυνσης. Προειδοποιεί τους δικαστές για την μόλυνση που πρόκειται να υποστεί ολόκληρη η πόλη αν δεν τιμωρήσουν αυτόν που διέπραξε την συγκεκριμένη πράξη, διότι ο δολοφόνος είναι αυτός

134 Gagarin, MacDowell, 1998, 21.

135 Gagarin, 2002, 113.

136 Gagarin, 1997, 129.

που φέρει την μόλυνση αφού δολοφόνησε έναν άνθρωπο. Σε περίπτωση που δεν τιμωρηθεί, η μόλυνση που φέρει θα επεκταθεί σ'ολόκληρη την πόλη.(2 1.10). Τέτοιες ιδέες κυριαρχούσαν στους λόγους του Αντιφώντος αλλά δεν πρόκειται για ξεκάθαρη διαταγή απέναντι στους δικαστές. Το πιο κοντινό παράλληλο με το συγκεκριμένο θέμα είναι ο επίλογος του Λυσία στον λόγο *Περί του Έρατοσθένους*(12.99-100)αλλά ακόμα κι αυτή η περίπτωση παρουσιάζει διαφορά ανάμεσα στις απόψεις περί μολύνσεως έτσι όπως παρουσιάζονται στους δικανικούς λόγους του Αντιφώντα και στην πιο προκλητική εκδοχή μολύνσεως έτσι όπως παρουσιάζεται στις τετραλογίες. Ο Λυσίας δεν αναφέρεται σε ναούς ούτε σε δημόσια μέρη αλλά επίσης αποφεύγει να επιτεθεί άμεσα στους δικαστές. Όμως στηρίζει την επιχειρηματολογία του περί μολύνσεως και διασαφηνίζει ότι αυτή η μόλυνση είναι άμεσα συνδεδεμένη με την εκδικητικότητα. Επίσης μέσα από τον λόγο του υποστηρίζει εντόνως τον νεκρό. Η εκδικητικότητα παραμένει ένα μελανό σημείο ανάμεσα στους δύο λόγους κι είναι αυτό το στοιχείο που τους διαφοροποιεί. Ο Λυσίας δεν θεωρεί ότι η μόλυνση που φέρει ο νεκρός θα μεταφερθεί σ'ολόκληρη την πόλη ακόμα και στους δικαστές. Υπονοεί ότι μπορεί να πλανάται ένα εκδικητικό πνεύμα στην πόλη και στους δικαστές αλλά δεν το αναφέρει ευθέως.¹³⁷

Στον συγκεκριμένο λόγο, στον πρώτο λόγο του κατηγορούμενου ,ο Αντιφών εδραιώνει την άποψη ότι τα στοιχεία που υπάρχουν στην υπόθεση προκύπτουν από δύο είδη αποδείξεων, την πιθανή επιχειρηματολογία και τα πραγματικά γεγονότα.¹³⁸

4.5.2. Λόγος του κατηγορούμενου

α) Πρόλογος (1-4)

Ο κατηγορούμενος θρηνεί για την κατάσταση στην οποία έχει βρεθεί.¹³⁹ Ο κατηγορούμενος νιώθοντας αδικημένος για την κατηγορία που του προσάπτουν, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι πρέπει ο ίδιος να βρεί ή τον πραγματικό ένοχο ώστε να αποδείξει την αθωότητα του ή έναν πιο αξιόπιστο μάρτυρα. Επιτίθεται στον κατηγορο και ισχυρίζεται ότι πρέπει ίδιος να βρεί έναν πιο αξιόπιστο μάρτυρα αφού ο κατηγορος

137 Carawan, 1993, 250-251.

138 Gagarin, 2002, 116.

139 Carawan, 1993, 130 .

δεν είχε την ικανότητα να το κάνει.(2 2.2). Ο κατηγορούμενος εισάγει την αντίστροφη πιθανή επιχειρηματολογία ότι αν οι συνθήκες κάνουν τον ίδιο να φαίνεται ως ο πραγματικός δολοφόνος ταυτόχρονα τον κάνουν να φαίνεται απίθανο να είναι αυτός ο δολοφόνος. Αυτό συμβαίνει διότι ο ίδιος γνώριζε ότι θα τον υποπτεύονταν αμέσως κι έτσι το τελευταίο πράγμα που θα έκανε θα ήταν να σκοτώσει τον συγκεκριμένο άνθρωπο κι ακόμα αν θα μπορούσε θα απέτρεπε κι άλλους από το να τον σκοτώσουν.¹⁴⁰(2 2.3).

Η αντίστροφη επιχειρηματολογία δεν χρησιμοποιείται συχνά αλλά εδώ την εισάγει ο κατηγορούμενος ως προϊόν πνευματικών ζυμώσεων και νεωτερισμών της εποχής.¹⁴¹ Η υιοθέτηση αυτής της τακτικής, πρέπει ο Αντιφών να την εμπνεύστηκε από άλλες υποθέσεις ανθρωποκτονίας ή από κάποια πρόσφατη υπόθεση όπου εγειρόταν το ερώτημα, ποιός το έκανε αυτό κι έτσι προκάλεσε το δημόσιο ενδιαφέρον. Ένα παράλληλο κείμενο σχετικά μ'αυτήν την τακτική είναι ο λόγος του Λυσία(Κατά Μικίνα). Θεωρείται ότι είναι ένας αυθεντικός λόγος ο οποίος προοριζόταν για δικαστική αίθουσα. Σύμφωνα με τα χειρόγραφα και τα αποδεικτικά στοιχεία, ο κατηγορούμενος φέρεται να χτύπησε το θύμα του μετά από ένα πάρτυ και λόγω περιστασιακών αποδεικτικών στοιχείων αρνήθηκε την ανάμειξη του στο συγκεκριμένο γεγονός. Αλλά η φύση της υπόθεσης, η χρονολογία του λόγου, το είδος της διαδικασίας ακόμα κι ο συγγραφέας του λόγου είναι αβέβαια. Δεν είναι γνωστό αν ο συγκεκριμένος λόγος ήταν παραγγελία ενός πελάτη για να εκφωνηθεί σε δικαστήριο ή αποτελούσε παρουσίαση μιας τεχνικής. Πιθανότατα, αποτελούσε μια παρουσίαση τεχνικής όπως ακριβώς ο λόγος του Γοργία(*Παλαμήδης*) αλλά και οι ίδιες οι τετραλογίες. Οι ικανότητες του Αντιφώντος ξεδιπλώνονται στη συγγραφή της πρώτης τετραλογίας παρουσιάζοντας δύο λόγους για τον κατηγορο και δύο λόγους για τον κατηγορούμενο όπως ακριβώς συμβαίνει και στον λόγο του Λυσία (Κατά Μυκήνα). Η κοινοτυπία που παρουσιάζεται ανάμεσα στους δύο λόγους δεν έγκειται μόνο στο κοινό θέμα αλλά και στη χρήση κοινής τεχνικής, τον τρόπο με τον οποίον δομείται η επιχειρηματολογία αυτών των λόγων.¹⁴² Επίσης ο κατηγορος, διαφωνεί λέγοντας ότι η πιθανή επιχειρηματολογία θα πρέπει να ισχύει για τη δική του μεριά όσο ισχύει και για την αντίπαλη μεριά. Αν ο κατηγορος χρησιμοποίησε την επιχειρηματολογία ότι άλλοι άνθρωποι αποκλείεται να είναι οι δολοφόνοι του θύματος ως απόδειξη της ενοχής του, τότε η επιχειρηματολογία του ότι κάποιος άλλος πρέπει να

140 Gagarin, 2002, 113.

141 Gagarin, 1990, 30.

142 Carawan, 1998, 181-182.

είναι ο δολοφόνος δηλαδή ότι αυτοί μπορεί να είναι ύποπτοι, αυτό αποδεικνύει την αθωότητα του.(2 2.4.)

β) Αποδείξεις (5-10)

Ο κατηγορούμενος αντιπροτείνει πολλές εναλλακτικές θέσεις και προτάσεις στην επιχειρηματολογία του κατήγορου.¹⁴³ Θεωρεί ότι μπορεί αυτοί που του επιτέθηκαν, να ήθελαν τα ρούχα του αλλά να μην πρόλαβαν να του τα πάρουν επειδή μπορεί να περνούσε κάποιος περαστικός, έτσι προτίμησαν την σωτηρία τους παρά να κερδίσουν κάτι. Επίσης ο κατηγορούμενος υποστήριξε ότι μπορεί το θύμα να ήταν αυτόπτης μάρτυρας σ'ένα έγκλημα κι έτσι οι υπαίτιοι του εγκλήματος, να τον σκοτώσαν ή να δολοφονήθηκε από άλλους οι οποίοι τον μισούσαν εξίσου όσο κι ο κατηγορούμενος.(2 2.5-6). Επιπρόσθετα, ο κατηγορούμενος διατυπώνει ξανά μια αντίστροφη πιθανή επιχειρηματολογία, υποστηρίζει ότι άλλοι που είχαν κίνητρα να σκοτώσουν το θύμα ακόμα κι αν αυτά τα κίνητρα δεν είναι τόσο ισχυρά, είναι πιο πιθανό να τον έχουν σκοτώσει, επειδή ήξεραν ότι ο κατηγορούμενος θα ήταν ο πρώτος που θα υποπετεύονταν. Ύστερα διαφωνεί στο γεγονός ότι ο δούλος είναι απίθανο να ήξερε ή να είπε την αλήθεια κι ότι ως δούλος, η μαρτυρία του είναι αβάσιμη και λιγότερο πιστευτή χωρίς την μέθοδο της βασάνου¹⁴⁴(

2 2.7)).Σ 'αυτό το σημείο, μέσα από τα λόγια του κατηγορουμένου διαφαίνεται ότι ο κατήγορος είχε την ανάγκη να στηριχτεί στα λόγια ενός μάρτυρα ακόμα κι αν αυτός είναι νεκρός . Αν ο ίδιος δεν ήθελε να επηρεαστεί από τις συνήθεις νομικές πρακτικές, τότε θα μπορούσε να αποτολμήσει να κάνει μια υπόθεση ανάλογα με τις συνθήκες και να απαλλάσσονταν από την μαρτυρία ενός νεκρού. Αντίθετα υιοθετεί τις συνήθεις πρακτικές της βασάνου. Όμως εδώ υπάρχει μια έντονη αντίθεση. Από τη μία ο κατήγορος υιοθετεί την πιστότητα αυτών των πρακτικών , δηλαδή της μαρτυρίας ενός δούλου που πλέον είναι νεκρός και από την άλλη ο κατηγορούμενος απαξιώνει αυτή τη μαρτυρία αφού ο μάρτυρας είναι νεκρός κι άρα υπάρχει ο κίνδυνος της ψευδορκίας. Όμως ο κατήγορος εμμένει στην χρήση αυτής της μαρτυρίας ως ασφαλές αποδεικτικό στοιχείο για την ενοχή του κατηγορούμενου. Τεχνικά είναι αποδεκτή αυτή η μαρτυρία αλλά στην

143 ο.π.

144 Gagarin, 2002, 114.

πραγματικότητα είναι πολύ αδύναμη ως επιχείρημα του κατηγορου για απόδειξη της θέσεως του. Με αφορμή την συγκεκριμένη υπόθεση, τα περιστασιακά στοιχεία που ανάκλυπτον σε μια υπόθεση δεν είναι τελικά τόσο σημαντικά ώστε να οδηγηθεί σε δίκη. Υπάρχουν δύο περιπτώσεις, είτε να μην υπάρχουν αξιόπιστοι μάρτυρες, είτε να μην υπάρχουν ισχυρές αποδείξεις για να βασιστούν οι κατηγορίες του κατηγορου. Το μοναδικό πράγμα που θα μπορούσε σ'αυτήν την περίπτωση η οικογένεια του θύματος είναι να κάνει μια διακήρυξη στο Πρυτάνειο εναντίον του άγνωστου δολοφόνου. Μερικές φορές αυτή η πράξη ήταν η μόνη που θα μπορούσαν να κάνουν για να δικαιωθούν. Σ'αυτήν την πρώτη τετραλογία διαφαίνονται αυτές οι παραδοσιακές μέθοδοι απόδειξης.¹⁴⁵ Στον συγκεκριμένο λόγο, ο κατηγορούμενος προσπαθεί να αποδείξει ότι όλα είναι αποτέλεσμα πιθανής επιχειρηματολογίας ακόμα και η μαρτυρία του μάρτυρα.¹⁴⁶

Στο τέλος ο κατηγορούμενος καταλήγει στο συμπέρασμα ότι δεν σκότωσε το θύμα αφού η δολοφονία θα τον έβαζε σε μεγαλύτερο κίνδυνο απ'ότι ο ίδιος ο άνδρας όσο ζούσε.¹⁴⁷ (2 2.8- 9). Στην παράγραφο 8, ο κατηγορούμενος επιμένει ότι η πιθανή επιχειρηματολογία είναι με τη μεριά του αλλά καταλήγει ότι ακόμα κι αν η πιθανή επιχειρηματολογία ήταν εναντίον του αυτό δεν θα σήμαινε ότι αυτός είναι ο πραγματικός ένοχος αλλά ότι ακόμα και τότε οι δικαστές είναι εκείνοι που θα έπρεπε να ψηφίσουν για να τον αθώωσουν(2 2.10) . Συμπερασματικά, ο Αντιφών ακολουθεί δύο γραμμές υπεράσπισης, την πιθανή επιχειρηματολογία για να αντικρούσει τα επιχειρήματα του κατηγορού και μια αντίθεση προς την πιθανή επιχειρηματολογία γενικότερα. Η πιθανή επιχειρηματολογία δεν είναι αξιόπιστα στοιχεία των γεγονότων και οι δικαστές θα πρέπει να καταδικάζουν μόνο σύμφωνα με τα γεγονότα. Σ'αυτό το σημείο ο κατηγορούμενος δεν υποστηρίζει ότι τα στοιχεία της υπόθεσης είναι με το μέρος του όχι γιατί θεωρεί ότι θα καταδικαστεί αλλά επειδή δεν είναι σίγουρος για την αξιοπιστία των στοιχείων.

γ) Επίλογος (11-13)

Στο τέλος αυτού του λόγου, ο κατηγορούμενος υποστηρίζει ότι η προηγούμενη συμβολή και προσφορά του στην πόλη είναι οι κύριοι λόγοι για την αθώωση του.¹⁴⁸(2

145 Carawan, 1993, 244.

146 Gagarin, 2002, 116

147 Carawan, 1993, 114.

148 Carawan, 1993, 114.

2.12.) Πολύ συχνό φαινόμενο στις δικανικές δίκες κι ιδιαίτερα στην γραμμή υπεράσπισης η επιχειρηματολογία σχετικά με την προηγούμενη προσφορά στην πόλη κι ιδιαίτερα στους πολίτες . Στο συγκεκριμένο σημείο του λόγου, ο κατηγορούμενος προβάλλει μια σειρά από υπηρεσίες που πρόσφερε στην πόλη παρουσιάζοντας τον εαυτό του ως κάποιον που πρόσφερε όσο το δυνατόν περισσότερα στην πόλη του. Σε μια πραγματική δίκη ο ομιλητής θα μπορούσε να προβάλλει τις απαραίτητες λεπτομέρειες σχετικά μ'αυτό. Ο κατηγορούμενος αναφέρεται στην έννοια της εισφοράς και της τριηραρχίας ,όπως και της χορηγίας. Εισφορές ήταν ειδικοί φόροι που επιβάλλονταν σε καιρό πολέμου στους πλούσιους. Ο τριηραρχος ήταν αυτός ο οποίος αναλάμβανε το κόστος του εξοπλισμού σε μια πόλη και διατηρούσε την τριηραρχία για ένα χρόνο. Ο χορηγός ήταν αυτός ο οποίος πλήρωνε τα έξοδα εκπαίδευσης ενός χορού στα πλαίσια μιας δραματικής ή χορικής παράστασης. Αυτές οι τρεις υπηρεσίες που είναι οι πιο συνηθισμένες και οι πιο κοινές στην λειτουργία μιας πόλης, ονομάζονται *λειτουργίες* ή *δημόσια καθήκοντα* . Οι δύο τελευταίες απ'αυτές αφορούσαν πλούσιους άνδρες στα πλαίσια μιας ομαλής ροής της καθημερινότητας. Αυτές οι δύο υπηρεσίες ήταν ένας συνηθισμένος τρόπος για να βοηθάνε φίλους.¹⁴⁹

Ακόμα ήταν κοινός τόπος για τους διάδικους να αναφέρουν την προηγούμενη προσφορά τους στην πόλη αλλά ο Αντιφών όπως και σε άλλες πολλές επιχειρηματολογίες παρουσιάζει μια ακραία εκδοχή προσφοράς στην πόλη που σπάνια θα ταίριαζε σ'έναν πραγματικό διάδικο. Ο κατηγορούμενος είχε καταφέρει να προσφέρει υπηρεσίες στην πόλη του στον ύψιστο βαθμό όσο κανένας άλλος.¹⁵⁰

Οι προσφορές στις οποίες αναφέρεται εδώ ο κατηγορούμενος αποτελούν κοινό τόπο της πρακτικής των κατηγορουμένων του πέμπτου και του τέταρτου αιώνα. Σχετικά με το τέλος του πέμπτου αιώνα, ο ομιλητής στον λόγο του Λυσία 21 υπερηφανευόταν για τις λειτουργίες που πρόσφερε στην πόλη του περιλαμβανομένου δύο πληρωμών εισφοράς. Ένα ερώτημα όμως που ανακύπτει είναι αν πρόκειται για συχνές εισφορές ή πρόκειται για οποιαδήποτε είδος εισφοράς εκείνη την εποχή που συνθέτει τις τετραλογίες ο Αντιφών.Σχετικά με το συγκεκριμένο θέμα, ο Θουκυδίδης σημειώνει τρία στοιχεία. Πρώτον, ότι κατά το 428/7, οι Αθηναίοι καταθέτουν μια εισφορά, διακοσίων ταλάντων και ότι αυτό γίνεται για πρώτη φορά. Ο Θουκυδίδης εννοεί ότι η εισφορά σαν έννοια

149 Gagarin, 1997, 134.

150 Gagarin, 2002, 114.

αλλά και σαν πράξη εμφανίζεται πρώτη φορά το 428/7. Προκύπτει όμως μια δυσκολία σχετικά με την εμφάνιση των εισφορών αφού τα οικονομικά διατάγματα του Καλλία το 434/3, θέτει την διαδικασία της προσφοράς ως μια αναγνωρίσιμη πρακτική. Αλλά μια νέα εξέταση του περιεχομένου αυτών των διαταγμάτων συνιστά μεταγενέστερη ημερομηνία¹⁵¹.

Μια διαφορετική ερμηνεία του σχολίου του Θουκυδίδη σχετικά με τις εισφορές αναφέρθηκε από τον R. Thomsen και υποστηρίχθηκε από τον J.G. Griffith. Σύμφωνα με τον Θουκυδίδη, κατατέθηκε εισφορά των διακοσίων ταλάντων για πρώτη φορά, το 428/7. Υπάρχει η πιθανότητα να είχαν γίνει προσφορές και πιο πριν αλλά η μελέτη του Θουκυδίδη σχετικά με τις εισφορές να μην είχε φτάσει σε τόσο υψηλό επίπεδο. Έτσι ο Αντιφών να είχε συνθέσει την πρώτη τετραλογία πολύ πιο πριν το 428/7. Επιπρόσθετα, μπορεί οι εισφορές να είχαν κάνει την εμφάνιση τους ακόμα πιο πριν από τον Πελοποννησιακό πόλεμο. Το μόνο σίγουρο είναι ότι εισφορές υπήρχαν κατά τη διάρκεια του πρώτου Πελοποννησιακού πολέμου.¹⁵²

Λόγος κατηγορούμενου

α) Πρόλογος (1)

Στον πρόλογο ο κατηγορούμενος παραθέτει ευθέως την αντίστοιχη επιχειρηματολογία προς τα επιχειρήματα του κατηγορούμενου.¹⁵³ Εδώ ο κατηγορούμενος με την επιχειρηματολογία του αναιρεί όσα είπε ο κατηγορούμενος και επικαλείται την έννοια της ατυχίας(2 3.1).

β) Αποδείξεις (2-8)

Οι δύο λόγοι και των δύο διαδίκων είναι αντικρουόμενοι. Ο κατηγορούμενος επιτίθεται στα επιχειρήματα του κατηγορουμένου σε σχέση με την ύπαρξη άλλων πιθανών

151 Sealey, 1984, 77-78.

152 ο.π., 78.

153 Gagarin, 1997, 135.

δολοφόνων.¹⁵⁴ Επεξεργάζεται ένα-ένα τα επιχειρήματα που έθεσε ο κατηγορούμενος και τα αναφέρει ένα-ένα(2 3.2- 3). Στη συνέχεια ο κατηγορος θίγει το ζήτημα της αξιοπιστίας στη μαρτυρία του δούλου το οποίο είχε θίξει ο κατηγορούμενος στον λόγο του. Αναφέρεται στην έννοια της βασάνου των δούλων και υποστηρίζει ότι η μαρτυρία του δούλου είναι άκρως αξιόπιστη και ότι δεν χρειάζεται η συγκεκριμένη μέθοδος για να επισφραγίσει και να βεβαιώσει την αξιοπιστία της. Επιπρόσθετα, αναφέρεται στο κίνητρο που είχε ο κατηγορούμενος για να πραγματοποιήσει την συγκεκριμένη πράξη και διαφωνεί για την αξιοπιστία της μαρτυρίας του συνοδού(2 3.5- 6). Ακόμα επιτίθεται με πολύ έντονο τρόπο στην αντίστροφη επιχειρηματολογία του κατηγορούμενου η οποία οδηγεί στο συμπέρασμα ότι κανένας δεν σκότωσε κανέναν. Ο κατηγορούμενος προσπάθησε να υποστηρίξει τη θέση του, λέγοντας ότι όπως οι υπόλοιποι δολοφόνοι αποκλείεται να πραγματοποιήσαν ένα τέτοιο ειδεχθές έγκλημα έτσι κι ο κατηγορούμενος για τους δικούς του λόγους θα μπορούσε να μην το είχε κάνει. Επίσης, ο κατηγορος υποστηρίζει ότι ακόμα κι αν το κίνητρο ενός δολοφόνου είναι μικρό ή μεγάλο για να σκοτώσει, θα τον έκανε πάλι πιθανό ύποπτο ή όχι για δολοφονία και αυτή η πιθανότητα ή η μη πιθανότητα θα ήταν ένα δυνατό ή αδύναμο κίνητρο για να αποφύγει το έγκλημα.¹⁵⁵ (2 3.7) Ακολούθως ο κατηγορος αναφέρεται στο θέμα της χορηγίας και της προσφοράς του στην πόλη από την πλευρά του κατηγορουμένου. Ο κατηγορος ένθερμα υποστηρίζει ότι αυτή η χορηγία και αυτή η έντονη, συνεχής προσφορά του στην πόλη είναι σημάδι πλουτισμού, άρα ισχυρού κινήτρου για δολοφονία. Φοβόταν ο κατηγορούμενος μήπως χάσει την ευρωστία του , το καλό βιοτικό επίπεδο στο οποίο ζούσε αλλά τα πλούτη που είχε αποκτήσει γι'αυτό προχώρησε σε μια τέτοια πράξη(2 3.8). Στον συγκεκριμένο λόγο, εκεί όπου ο κατηγορος αναφέρεται στο θέμα της ύπαρξης άλλων δολοφόνων, ο κατηγορος επισημαίνει την παρουσία και την αξιοπιστία της πιθανής επιχειρηματολογίας ενώ απουσιάζουν τα πραγματικά γεγονότα .¹⁵⁶

γ) Επίλογος (9-11)

Ο κατηγορος ένθερμα κλείνει τον λόγο του υποστηρίζοντας ακράδαντα την ενοχή του

154 Gagarin, 2002, 114.

155 ο.π.

156 Gagarin, 2002, 116-117.

κατηγορουμένου. Απευθύνεται στους δικαστές και τους υπενθυμίζει ότι από τη στιγμή που δεν έχουν άλλα στοιχεία στα χέρια τους κι όλη η πιθανή επιχειρηματολογία που υπάρχει συντείνει στην ενοχή του κατηγορουμένου, τότε το μόνο που έχουν να πράξουν είναι να τον τιμωρήσουν γι'αυτή την δολοφονία. Τέλος επαναφέρει το θέμα της μόλυνσης, λέγοντας ότι πρέπει να τιμωρηθεί ο κατηγορούμενος ώστε και η πόλη να απαλλαγεί από το μίasma που φέρει ο κατηγορούμενος αλλά και οι ίδιοι οι δικαστές. Το πιο σημαντικό στον συγκεκριμένο επίλογο είναι η επίκληση στο συναίσθημα που πετυχαίνει ο κατήγορος με τα τρία πράγματα που θα γίνουν αν τιμωρηθεί ο κατηγορούμενος. Πρώτον, θα αποδυναμωθούν αυτοί οι οποίοι εκμεταλλεύονται την ζωή άλλων ανθρώπων , θα ενισχυθούν οι ασεβείς και θα απαλαχθούν οι ίδιοι οι δικαστές από το μίasma που έχει φέρει ο κατηγορούμενος.(2 3.11).

Λόγος κατηγορούμενου

α) Πρόλογος (1-4)

Ο κατηγορούμενος υποστηρίζει ότι έχει κριθεί άδικα.Ο πρόλογος αποτελείται από προσεγμένη ρητορική επιχειρηματολογία με παραλληλισμούς και σωστή χρήση μετοχών.¹⁵⁷Εδώ, ο κατηγορούμενος νιώθει αδικημένος, αρνείται για ακόμη μια φορά ότι διέπραξε το φόνο και χαρακτηρίζει τους κατηγορούμενους συκοφάντες, επειδή τον προσβάλλουν,προβάλλουν αναληθή στοιχεία εις βάρος του και τον εκμεταλλεύονται επειδή δεν έχουν βρεί τον πραγματικό δολοφόνο.Για ακόμη μια φορά γίνεται αναφορά στην έννοια της ατυχίας και ζητάει από τους δικαστές να τον κρίνουν αντικειμενικά κι όχι να τον αθώσουν επειδή τον λυπούνται.(2 4.4.).

β) Αποδείξεις (4-10)

Στις αποδείξεις ο κατήγορος επιτίθεται με συγκεκριμένη επιχειρηματολογία στα περισσότερα από τα επιχειρήματα του κατήγορου και προσθέτει κι ένα καινούργιο

157 Gagarin, 1997, 140.

στοιχείο το οποίο είναι το άλλοθι του.¹⁵⁸ Πιο συγκεκριμένα αντικρούει τα επιχειρήματα του κατηγορου σχετικά με την ύπαρξη άλλων δολοφόνων¹⁵⁹(2 4.4- 6). Σ' αυτό το χωρίο, ο κατηγορούμενος ανταπαντά στον ισχυρισμό των κατηγορών του ότι αυτός που είδε το θύμα να κείται νεκρό, θα προσπαθούσε να μάθει τους δολοφόνους του και θα πήγαινε στο σπίτι του θύματος για να ενημερώσει τους συγγενείς του για την υπάρχουσα κατάσταση. Ο κατηγορούμενος δεν συμμερίζεται την συγκεκριμένη άποψη, αντιθέτως πιστεύει ότι κανένας άνθρωπος δεν θα ήταν τόσο ψύχραιμος αλλά και τόσο γενναίος ώστε να δει ένα έγκλημα και να προσπαθήσει να το διερευνήσει. Επίσης θεωρεί, ότι αυτοί που σκότωσαν το θύμα με σκοπό να τον ληστέψουν, δεν τους άγγιξαν κι έτσι μ' αυτόν τον τρόπο, ο κατηγορούμενος αποδεικνύει την αθωότητα του. Σ' αυτό το σημείο, η επιχειρηματολογία του κατηγορουμένου μοιάζει αρκετά έγκυρη. Οι περισσότεροι περαστικοί, όταν δούν ένα έγκλημα, φεύγουν γρήγορα κάτω απ'αυτές τις συνθήκες ακόμα και σήμερα. Όμως αυτοί οι υποθετικοί περαστικοί οι οποίοι πρέπει να εξηγήσουν γιατί οι πιθανοί δολοφόνοι δεν έκλεψαν τον μανδύα του θύματος, τώρα παρουσιάζονται σαν πραγματικά πρόσωπα τα οποία προτιμούν να κάνουν αυτό που φαίνεται πιθανό αφού είναι οι υποθετικοί κακοποιοί οι οποίοι δεν θα ήταν λογικό να τα παρατήσουν. Αυτή η επιχειρηματολογία εξακολουθεί να είναι έγκυρη ως απάντηση στον κατηγορο ο οποίος στη συνέχεια απαντάει στον κατηγορούμενο και ο οποίος ύστερα απαντάει στην επιχειρηματολογία του κατηγορου ότι το θύμα πιθανότατα δεν δολοφονήθηκε λόγω του μανδύα . Έτσι, ο κατηγορούμενος καταφέρνει με τον συλλογισμό του να μεταμορφώσει μια υπόθεση σε πραγματικό γεγονός.¹⁶⁰ Στην παράγραφο 6, αρχικά ο κατηγορούμενος θέτει ρητορικές ερωτήσεις για να γίνει πιο άμεσος και πιο παραστατικός με τον λόγο του. Στη συνέχεια, χρησιμοποιεί την λέξη *άφανοϋς*. Για κάποιους σοφιστές, η λειτουργία του λόγου είναι να αποκαλύπτει την αλήθεια για πράγματα τα οποία δεν είναι αποδεδειγμένα και ο Αντιφών πολλές φορές ταυτίζει την λέξη *φανερός* με την αίσθηση της αλήθειας. Εδώ, αυτό που υπονοείται είναι ότι αφού δεν υπάρχει κανένα στοιχείο για το συγκεκριμένο ενδεχόμενο, τότε, δεν ισχύει ως συλλογισμός. Αν η συγκεκριμένη τετραλογία λειτουργεί διδακτικά όσον αφορά τις νομικές στρατηγικές, αυτό το σημείο, αυτό που διδάσκει είναι ότι κάποιος οφείλει να κάνει ενδελεχή έρευνα έτσι ώστε να

158 ο.π., 141.

159 Gagarin, 2002, 114.

160 Gagarin, 1997, 141.

μπορέσει να υποστηρίξει την γνώμη του .¹⁶¹

Στη συνέχεια, ο κατηγορούμενος, αναφέρεται για ακόμη μια φορά στην αξιοπιστία της μαρτυρίας του δούλου.¹⁶² Υποστηρίζει ότι η μαρτυρία ενός ελεύθερου ανθρώπου είναι πιο αξιόπιστη από εκείνη του δούλου γιατί ο ελεύθερος άνθρωπος αν έλεγε κάτι ψευδές, θα κατηγορούνταν για ψευδορκία ενώ ο δούλος αν δεν έχει ελεγχθεί ή δεν έχει περάσει την διαδικασία της βασάνου, δεν πρόκειται να τιμωρηθεί. Εδώ ο κατηγορούμενος, υποστηρίζει ότι οι ελεύθεροι άνθρωποι κι όχι οι δούλοι υποστηρίζουν την υπόθεση του αλλά φυσικά δεν υπάρχουν ελεύθεροι άνθρωποι ως μάρτυρες στην συγκεκριμένη υπόθεση¹⁶³. Όσον αφορά την ψευδορκία, δεν γνωρίζουμε πολλά γι αυτή την διαδικασία. Κάποιος που καταδικάζεται τρεις φορές για ψευδορκία, χάνει τα πολιτικά του δικαιώματα , συμπεριλαμβανομένου του γεγονότος να είναι μάρτυρας σε μια υπόθεση. Από τη στιγμή που μια τέτοια τιμωρία θα ήταν χωρίς νόημα για έναν δούλο αφού δεν έχει πολιτικά δικαιώματα , μόνο η διαδικασία της βασάνου θα ήταν ένας αξιόπιστος έλεγχος της μαρτυρίας του. Στην ερώτηση που θέτει ο κατηγορούμενος, ποιός έλεγχος θα υπάρξει, η ερώτηση είναι ρητορική αφού ο δούλος είναι νεκρός.¹⁶⁴(2 4.7)

Στη συνέχεια, ο κατηγορούμενος εισάγει το άλλοθι του ως γεγονός(*ἔργον*) για να το αντιπαραβάλλει προς την υποθετική επιχειρηματολογία που έχει προηγηθεί(τα *εἰκότα*).Με μια αυστηρή ματιά, το άλλοθι το οποίο προβάλλει ο κατηγορούμενος, δεν αποτελεί απόδειξη της πλήρης αθωότητας του αλλά αναίρεση της επιχειρηματολογίας του κατήγορου η οποία υποστηρίχθηκε από τη μαρτυρία του δούλου ο οποίος ήταν παρών την ώρα του φόνου. Ο κατηγορούμενος θα μπορούσε ακόμα να θεωρείται ένοχος αν είχε προσλάβει κάποιον άλλον για να πραγματοποιήσει τον φόνο. Αλλά αν αυτό είναι αλήθεια, το άλλοθι αμέσως διαψεύδει την μαρτυρία του δούλου και δίνει ένα γερό και αποτελεσματικό χτύπημα στην επιχειρηματολογία του κατηγορούμενου. Ο κατηγορούμενος υπονοεί ότι τα πραγματικά στοιχεία που περιέχει το άλλοθι του είναι αποφασιστικής σημασίας αλλά δεν θα δηλώσει ακόμα ευθέως την εγκυρότητα του.¹⁶⁵Στην παράγραφο 8 αναφέρεται η διαδικασία της βασάνου των δούλων. Αυτή ήταν μια ανεπίσημη πρόκληση που προαποφασιζόταν πρίν την δίκη¹⁶⁶ αν και μερικές φορές η

161 ο.π., 141-142.

162 Gagarin, 2002, 114.

163 Gagarin, MacDowell, 1998, 27.

164 Gagarin, 1997, 142.

165 Gagarin, 2002, 117.

166 Mirhady, 2007, 249-250.

απόφαση για την πραγματοποίηση της γινόταν και κατα τη διάρκεια της δίκης. Κύριος στόχος του Αντιφώντα είναι να μην αναφέρει ξεκάθαρα το άλλοθι του μέχρι το τέλος της τετραλογίας, πιστεύοντας ότι τα πραγματικά γεγονότα(ἔργον) θα προσφέρουν μια πιο ισχυρή και πειστική θέση για τον κατηγορούμενο απ'ότι η υποθετική επιχειρηματολογία(εἰκότα) του κατήγορου. Όμως, απο την αρχή της τετραλογίας, η υποθετική επιχειρηματολογία τέθηκε λόγω της απουσίας ισχυρών και αξιόπιστων στοιχείων. Αξίζει να σημειωθεί το γεγονός ότι το άλλοθι το μόνο που εξασφαλίζει στον κατηγορούμενο είναι ότι αποδεικνύει ότι δεν ήταν στη σκηνή του φόνου, ακόμα μπορεί να κατηγορηθεί ότι σχεδίασε τον φόνο και ότι κάποιος άλλος τον πραγματοποίησε.¹⁶⁷ Επιπρόσθετα, το άλλοθι του κατηγορουμένου ενισχύεται και απο μια σημαντική λεπτομέρεια(τοῖς Διπολείοις).¹⁶⁸ Πρόκειται για μια γιορτή, προς τιμήν του Θεού Πολιέως Διός η οποία γιορταζόταν τον μήνα Σκιροφορίωνα, νωρίς τον Ιούνιο. Η αναφορά στην συγκεκριμένη γιορτή κάνει ακόμα πιο ισχυρό το επιχείρημα του κατηγορούμενου.¹⁶⁹ Το γεγονός ότι παρουσιάζει αυτό το άλλοθι, ίσως αυτό γίνεται για να αποτρέψει τον κατήγορο από το να απαντήσει αλλά η επιχειρηματολογία που θα ακουστεί κατά τη διάρκεια μιας δίκης είναι πάντα προγραμματισμένη πριν από τη δίκη όπως ακριβώς γίνεται και με τη διαδικασία της βασάνου όπως προαναφέρθηκε. Ο κατηγορούμενος παρουσιάζει το άλλοθι του στο τέλος και για ακόμη έναν λόγο, δεν θέλει να καταστήσει την υποθετική επιχειρηματολογία του κατήγορου άχρηστη από την αρχή του λόγου. Το γεγονός ότι η συζήτηση γύρω από το άλλοθι του κατηγορούμενου είναι σύντομη μάλλον υπονοεί μικρότερη ικανότητα λόγου αλλά και λιγότερης εκπαίδευσης απ'οτι χρειαζόταν για την στοιχειοθέτηση της πιθανής επιχειρηματολογίας.¹⁷⁰ (2 4.8).

Στην παράγραφο 9 των αποδείξεων , ο κατηγορούμενος, προχωράει σε αντίκρουση του επιχειρήματος του κατήγορου ότι έκανε το έγκλημα γιατί φοβόταν μην χάσει τον πλούτο του και το αναπτύσσει σε ξεχωριστό σημείο του λόγου του.¹⁷¹ Με το απαρέμφοτο *νεωτερίζειν* , ο Αντιφών υποδηλώνει την έννοια κάνω κάτι καινούργιο, κάνω επανάσταση. Επίσης με την χρήση του σπάνιου απαρεμφοάτου *ἐταιρίζειν*, δεν υπάρχει νόηματική αλληλουχία στο κείμενο. Επίσης, ένας φόνος δεν αποτελεί επανάσταση και η

167 Gagarin , MacDowell, 1998, 28.

168 Gagarin, 1997, 142.

169 Gagarin , MacDowell, 1998, 28.

170 Gagarin, 1997, 142.

171 Gagarin, 2002, 115.

παραδοχή ότι οι φτωχοί κάνουν επανάσταση ενώ οι πλούσιοι επιθυμούν την σταθερότητα δεν είναι άμεσα συνδεδεμένο με την συγκεκριμένη υπόθεση και δεν έχει καμία σχέση με την επιχειρηματολογία του κατηγορου ότι ο φόνος διαπράχθηκε για να προστατευτεί η ευρωστία του κατηγορουμένου από μια ενδεχόμενη καταστροφική μήνυση. Όμως η επιχειρηματολογία του κατηγορουμένου συνδέεται άμεσα με την παραδοχή ότι ένα έγκλημα στο δρόμο αποτελεί έργο ενός φτωχού κοινού εγκληματία κι όχι ενός πλούσιου πολίτη.¹⁷²(2 4.9).Όπως τα περισσότερα θέματα στις τετραλογίες έτσι κι αυτό το θέμα μπορεί να διερευνηθεί από δύο πλευρές κι έτσι σ'αυτό το σημείο όπως και σε άλλα, *οι αντιλογίες* παρουσιάζουν πως ένα επιχείρημα που στηρίζεται στην προσφορά του πολίτη στην πόλη το οποίο είναι ένα υποθετικό επιχείρημα, καταλήγει να υποστηρίζει τόσο την υποθετική επιχειρηματολογία όσο και τα πραγματικά γεγονότα.¹⁷³

Στην παράγραφο 10, ο κατηγορούμενος κάνει συμπερίληψη της επιχειρηματολογίας του, θεωρεί πρώτον ότι η υποθετική επιχειρηματολογία που παρουσιάστηκε είναι προς όφελος του, ότι η μαρτυρία του δούλου είναι αναξιόπιστη και ότι όλα τα στοιχεία συναινούν στην αθωότητα του.¹⁷⁴ Με τη χρήση της λέξης *τεκμήρια*, ο Αντιφών υποδηλώνει τα στοιχεία που απορρέουν από το άλλοθι και από τη διαδικασία της βασάνου.¹⁷⁵ (2 4.10).

γ) Επίλογος (10-12)

Πρόκειται για έναν σύντομο επίλογο όπου ο κατηγορούμενος δεν αναφέρεται ξανά στο άλλοθι του τουλάχιστον όχι ρητά. Στην παράγραφο 11, με τη λέξη *καθαρός* υποδηλώνεται ο καθαρισμός από την μόλυνση που προκάλεσε ο φόνος.¹⁷⁶(2 4.11).

Συμπερασματικά για να γίνει αντιληπτό γιατί ο Αντιφών χρησιμοποιεί και προβάλλει το άλλοθι του κατηγορούμενου τόσο αργά στον λόγο πρέπει αυτό να εξεταστεί με τον συνολικό σκοπό που επιτελεί η πρώτη τετραλογία ο οποίος είναι καταρχήν να ανακαλύψει τους πολλαπλούς χειρισμούς από τους οποίους αποτελείται η πιθανή επιχειρηματολογία(*εϊκός*). Ο Αντιφών καταφέρνει να δημιουργήσει έναν συνδυασμό

172 Gagarin, 1997, 143.

173 Gagarin, 2002, 114

174 Gagarin, 1997, 143.

175. Gagarin, 1997, 143.

176 ο.π., 143-144.

γεγονότων ο οποίος συνδυασμός υποδηλώνει την υποψία για τον κατηγορούμενο αλλά δεν δηλώνεται ξεκάθαρα η ενοχή του. Και οι δύο πλευρές εξίσου, τόσο ο κατηγορός όσο και ο κατηγορούμενος προβάλλουν μια σειρά από υποθετικά και αντικρουόμενα επιχειρήματα τα οποία προσφέρουν μια ενδιαφέρουσα απεικόνιση του λόγου αλλά δεν αποδίδουν σε καμία από τις δύο μεριές ξεκάθαρη νίκη. Αυτή η επιχειρηματολογία η οποία προβάλλεται στην πρώτη τετραλογία κρύβει μεγάλο ενδιαφέρον για τους αναγνώστες του λόγου αλλά ο Αντιφών έχει κι έναν δεύτερο σκοπό σ' αυτόν τον λόγο να προσδιορίσει και να καταδείξει την αξία των διαφορετικών ειδών επιχειρηματολογίας αλλά και αποδείξεων(*πίστεις*). Αυτός ο σκοπός διαπερνά όλη την τετραλογία. Όσο οι δύο πλευρές δομούν την αντίθετη υποθετική επιχειρηματολογία τους, σχεδόν ταυτόχρονα προχωρούν στην ανάλυση της δομής αλλά και της αξιοπιστίας αυτού του είδους επιχειρηματολογίας το οποίο είναι άμεσα συνδεδεμένο και με τα υπόλοιπα είδη επιχειρηματολογίας που αναπτύσσονται στον συγκεκριμένο λόγο.¹⁷⁷

Στον συγκεκριμένο λόγο υπάρχουν δύο κατηγορίες αποδείξεων , η πιθανή επιχειρηματολογία και τα πραγματικά γεγονότα όπως αναφέρθηκε πιο πριν. Ο κατηγορός στην επιχειρηματολογία του επισημαίνει την μαρτυρία του μάρτυρα αλλά και το άλλοθι του κατηγορούμενου ως αντιλογία στο επιχείρημα ότι τα λόγια του μάρτυρα δεν είναι αξιόπιστα και ότι δεν μπορούν να τεθούν υπό έλεγχο. Στον πρώτον του λόγο ο κατηγορούμενος διαφωνεί ότι ο μάρτυρας δεν είναι αξιόπιστος διότι τα λεγόμενα του δεν μπορούν να πιστοποιηθούν με την διαδικασία της βασάνου(2.2.7) αλλά ότι ο κατηγορούμενος υποστηρίζει ότι το άλλοθι του μπορεί να τεθεί υπό έλεγχο μέσω αυτής της διαδικασίας. Αυτό από μόνο του προσφέρει μια έντονη αντίθεση, ότι η μαρτυρία του μάρτυρα δεν μπορεί να ελεγχθεί αλλά το άλλοθι του κατηγορουμένου μπορεί. Όμως η απόδειξη(*τεκμήρια*) αναφέρεται στην τελευταία πρόταση του λόγου συμπεριλαμβάνοντας και το άλλοθι σε αντίθεση με τα ίχνη του φόνου που αποτελούν την πιθανή επιχειρηματολογία.¹⁷⁸

Το συμπέρασμα του κατηγορουμένου δεν περιλαμβάνει την άμεση σχέση των δύο ειδών επιχειρημάτων κι έτσι ο αναγνώστης δεν μπορεί να αξιολογήσει την αξία των δύο ειδών επιχειρημάτων ή την δύναμη των επιχειρημάτων σε κάθε πλευρά (κατήγορου ή κατηγορούμενου). Όμως το άλλοθι αποτελεί μια εξαίρεση ακόμα κι από την μαρτυρία

177 Gagarin, 2002, 115.

178 Gagarin, 2002, 117-118.

του δούλου. Δεν υπάρχει λόγος να τεθεί υπό αμφισβήτηση αφού επιβεβαιώνεται από την κατάθεση του δούλου, από την γιορτή των Διπόλεων. Όμως στο σημείο που τελειώνει ο λόγος, το ερώτημα σχετικά με την ύπαρξη του άλλοθι μένει αναπάντητο από την πλευρά του κατηγορού. Αυτό το τελευταίο σημείο, δηλώνει ότι το άλλοθι ήταν απλά ένα πλεονέκτημα έναντι των στοιχείων του κατηγορού. Γιατί, αν τοποθετούνταν στην αρχή του λόγου, ο κατηγορούς θα μπορούσε να προβάλλει την αντίρρηση του απέναντι σ' αυτό, τώρα όμως που έχει τοποθετηθεί στο τέλος του λόγου, δεν δίνεται η ευκαιρία στον κατηγορού να απαντήσει σχετικά μ' αυτό το θέμα.

Συμπερασματικά, ο Αντιφών στην πρώτη τετραλογία, προβαίνει σε μια διακριτική ανάλυση του όρου *αποδείξεις*, σύμφωνα με τον Αριστοτέλη οι επονομαζόμενες *πίστεις* ενώ ταυτόχρονα παρουσιάζει την πιθανή επιχειρηματολογία μέσα από αντικρουόμενα επιχειρήματα. Πολλά απ' αυτά τα επιχειρήματα περιλαμβάνουν την αντίστροφη επιχειρηματολογία και στις περισσότερες περιπτώσεις τόσο η επιχειρηματολογία όσο και η αντίθετη επιχειρηματολογία δείχνουν αξιόπιστες σημειώνοντας πάντα ότι η αξιοπιστία των πιθανών επιχειρημάτων φτάνει ως ένα ορισμένο σημείο. Αυτό επιβεβαιώνεται και από την παρουσίαση του μη ανασκευασθέντος επιχειρήματος στο τέλος του λόγου κι έτσι μ' αυτόν τον τρόπο, ο Αντιφών υπονοεί το αδιάψευστο κομμάτι των πραγματικών γεγονότων. Επιπρόσθετα, η σημαντικότητα των πιθανών επιχειρημάτων είναι αδιαμφισβήτητη αλλά ωστόσο είναι περιορισμένη και στην κατηγορία των αποδείξεων πρέπει οπωσδήποτε να συμπεριλαμβάνονται πραγματικά γεγονότα. Το μήνυμα που θέλει να μεταφέρει ο Αντιφών μέσω της πρώτης τετραλογίας είναι το εξής. Τα συγκεκριμένα επιχειρήματα και τα αντεπιχειρήματα πρέπει να ταιριάζουν απόλυτα μεταξύ τους χωρίς να καταλήγουν σ' ένα βέβαιο συμπέρασμα ώστε ο αναγνώστης να μπορέσει να διεισδύσει στο περιεχόμενο του κειμένου και να κατανοήσει την φύση και τον σκοπό του κάθε είδους επιχειρήματος.¹⁷⁹

4.6. Η διαδικασία της βασάνου

Ένα από τα πιο συχνά χαρακτηριστικά του Αθηναϊκού νόμου που δέχτηκαν έντονη κριτική είναι η διαδικασία της βασάνου ή συνήθως αποκαλείται βασανισμός ή

179 Gagarin, 2002, 118.

ανάκριση υπό καθεστώς βασανισμού. Στις περισσότερες περιπτώσεις, ο βασανισμός αυτός των δούλων ήταν αποδεκτός στο δικαστήριο, εάν γινόταν υπό τη μορφή βασανισμού και στους διασωθέντες δικανικούς λόγους, οι ρήτορες περιγράφουν τους όρους που κυριαρχούν στην διαδικασία της βασάνου και θεωρούν αυτή την πρακτική ως την πιο αποτελεσματική αλλά και ως την πιο δημοκρατική. Ήταν προτιμητέο να ακολουθηθεί η διαδικασία της βασάνου παρά η κατάθεση ενός ελεύθερου μάρτυρα. Αντίθετα οι σύγχρονοι μελετητές έχουν χαρακτηρίσει κατά καιρούς αυτή την διαδικασία ως σκληρή, παράλογη ή μερικές φορές και τα δύο. Στον Αθηναϊκό νόμο και στην δικανική ρητορεία, η μέθοδος της βασάνου μπορεί φαινομενικά να ήταν σκληρή αλλά στην πράξη ήταν αρκετά αποτελεσματική διότι με βεβαιότητα αποσπούσε αληθινή μαρτυρία από τον εκάστοτε δούλο.¹⁸⁰

Για να γίνει κατανοητή η διαδικασία της βασάνου στο σύνολο της και στα πλαίσια του Αθηναϊκού νόμου, θα πρέπει να γίνει αντιληπτό ότι μια Αθηναϊκή δίκη ήταν ένας διαγωνισμός που μοναδικό σκοπό είχαν τον καθορισμό πραγματικών γεγονότων και τις συνέπειες τους. Ο λεγόμενος δικανικός αγών αποτελούνταν από δύο αντίθετους λόγους, ο ένας από τους οποίους θα ήταν ο νικητής. Η λειτουργία οποιουδήποτε Αθηναϊκού δικαστηρίου έπρεπε να γίνει κατανοητή σε συνάρτηση με τη συνεισφορά αυτής της διαδικασίας στην δικανική στρατηγική των διαδίκων που αποτελούνταν κυρίως από έναν μονόλογο ο οποίος εκφωνούνταν στο δικαστήριο στο πλαίσιο μιας δίκης. Η διαδικασία της βασάνου ήταν μια διαδικασία ή οποία έπαιρνε χώρα πριν την έναρξη της δίκης και φυσικά προυπέθετε την ελάχιστη σωματική κακοποίηση των δούλων. Γι'αυτό το λόγο διατηρήθηκε και χρησιμοποιήθηκε από πολλούς ρήτορες.¹⁸¹

Η λέξη *βάσανος* ορίζεται αρχικά ως η λυδία λίθος για την εξέταση χρυσού και δευτερευόντως κάθε εξέταση που έχει ως στόχο την εξέταση κάποιου για να αποδείξει την αλήθεια του.

Στον κόσμο των ρητόρων σημαίνει την εξέταση πάντα συνοδευόμενη από φυσικό πόνο. Η διαδικασία της βασάνου μπορεί επίσης να αναφέρεται στα στοιχεία που προκύπτουν από μια τέτοια εξέταση συμπεριλαμβανομένου εκείνα τα στοιχεία που προκύπτουν από την εξέταση δούλου αν και μπορεί να μην έγινε ποτέ. Η λέξη *βάσανος* δεν έχει την ακριβή έννοια που έχει η λέξη βασανισμός. Ακόμα, μερικές φορές συγχέουμε τα δύο είδη

180 Gagarin, 1996, 1.

181. Gagarin, 1996, 1.

βασανισμού, ποινικός και δικαστικός. Ποινικό βασανισμό έχουμε όταν υπάρχει τιμωρία, μερικές φορές και εξορία. Αυτό το είδος βασανισμού ήταν πολύ συχνό τον δέκατο έβδομο αιώνα στην Αγγλία. Οι Αθηναίοι χρησιμοποιούσαν τον βασανισμό στους δούλους ή ακόμα και στους πολίτες αλλά δεν το αποκαλούσαν *βάσανος*. Από την άλλη, ο δικαστικός βασανισμός αναφέρεται στον βασανισμό των υπόπτων ή των μαρτύρων συνήθως σε μια εξέταση ανθρωποκτονίας. Ως πρακτική εφαρμοζόταν σε πολλά μέρη αλλά απαγορευόταν από τον κοινό νόμο.¹⁸²

Υπάρχει κι ένα άλλο είδος βασανισμού, ο αποδεικτικός βασανισμός που χρησιμοποιείται πολύ συχνά στους ρητορικούς λόγους. Είναι ο βασανισμός ενός αθώου δούλου με στόχο την επιβεβαίωση πληροφοριών.¹⁸³ Σύμφωνα με τον MacDowell, μέρος του αποδεικτικού βασανισμού ήταν η *πρόκλησις* η οποία ήταν μέρος της πραγματικής εξέτασης.¹⁸⁴

Όσον αφορά τη διαδικασία της *βασάνου*, ο διάδικος που λαμβάνει την πρόκληση θέτει μια ερώτηση και περιμένει να απαντηθεί από τον δούλο μ' ένα "ναι" ή "όχι". Αυτός που δεν έχει υπό την κυριαρχία του τους δούλους έχει την κύρια ευθύνη για την ανάκριση αλλά και τα δύο μέρη είναι παρόντα. Ο δούλος ανακρίνεται και βασανίζεται μέχρι να πει την αλήθεια.¹⁸⁵ Συνήθως η διαδικασία αυτή χρησιμοποιείται ως μια ρητορική μηχανή όποτε ο διάδικος επιθυμεί να την συμπεριλάβει στην απολογία του ώστε να προκαλέσει τον αντίπαλο του, γνωρίζοντας ότι ο αντίπαλος του θα αρνηθεί την πρόκληση κι αυτή την άρνηση ο διάδικος θα την χρησιμοποιήσει υπέρ του στην απολογία του μπροστά στους δικαστές, τις περισσότερες φορές όμως δεν οδηγεί στην εκμαίευση της αλήθειας αλλά λειτουργεί ως ρητορικό τέχνασμα.¹⁸⁶ Επίσης ο διάδικος χρησιμοποιεί αυτή τη διαδικασία με στόχο να επιβεβαιωθεί κατα κάποιον τρόπο η αλήθεια για την οποία ήταν σίγουρος από πριν. Στις τετραλογίες, η διαδικασία της *βασάνου* παρουσιάζεται ως μια ανεπίσημη πρόκληση η οποία τίθεται πριν την έναρξη της δίκης κι έχει ως στόχο να παρουσιαστεί ως άλλοθι απέναντι στην κατηγορία του κατηγορούμενου. Παρουσιάζεται υπό τη μορφή πολλαπλών ερωτήσεων κι όχι μόνο μιας ερώτησης με σκοπό την λύση της υπόθεσης.¹⁸⁷

182 ο.π., 2.

183 ο.π., 3

184 Gagarin, 1996, 3

185 Gagarin, 1997, 21-22.

186 Carawan, 2007, 220.

187 Mirhady, 1996, 119-121.

Η διαδικασία της βασάνου είναι γνωστή κυρίως από τους ρητορικούς λόγους. Σε ρητορικούς λόγους έχει αναφερθεί ο δικαστικός και ο ποινικός βασανισμός αλλά πουθενά δεν έχει αναφερθεί η διαδικασία του αποδεικτικού βασανισμού. Ίσως δεν συνέβαινε τόσο συχνά η συγκεκριμένη διαδικασία. Επιπρόσθετα, η διαδικασία της βασάνου, μπορεί πολλές φορές να οδηγούσε στην επίλυση της υπόθεσης. Πολλές φορές οδηγούσε την υπόθεση σε διακανονισμό έξω από τα δικαστήρια αλλά οδηγούσε και στην άμεση επίλυση της στο χώρο του δικαστηρίου. Ακόμα αυτή η διαδικασία δεν ήταν πάντα αποφασιστική δηλαδή δεν οδηγούσε πάντα σε σίγουρα αποδεικτικά στοιχεία ή σε άμεση επίλυση της υπόθεσης.¹⁸⁸ Απαραίτητη προϋπόθεση όμως ήταν να συμφωνούν και τα δύο μέρη για την διενέργεια της συγκεκριμένης διαδικασίας.¹⁸⁹

Μερικές φορές οι πληροφορίες που προέκυπταν από την διαδικασία της βασάνου δεν ήταν και οι πιο αληθείς.¹⁹⁰

Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Αριστοτέλης στην *Ρητορική* του, εντάσσει την διαδικασία της βασάνου στις *πίστεις* και ειδικότερα στις *άτεχνες πίστεις* προσέχοντας ο καθένας πως ο ομιλητής θα χρησιμοποιήσει στον λόγο και γενικότερα στην υπόθεση τις πληροφορίες που θα προκύψουν απ'αυτή τη διαδικασία.¹⁹¹

Συμπερασματικά αυτή η διαδικασία ήταν μια διαδικασία όπου επιτελούσε μια νομική λειτουργία και η οποία δεν ήταν η εκμαίευση της αλήθειας από τους δούλους. Για τους ρήτορες η βάσανος ήταν μια πρόκληση έτσι σχεδιασμένη ώστε η άλλη μεριά, ο άλλος διάδικος όχι μόνο να μην μπορεί να την απορρίψει αλλά και να μην μπορεί να πεί τίποτα ως ανταπάντηση. Αυτός που θα χρησιμοποιούσε την συγκεκριμένη διαδικασία, θα εξηγούσε ότι είναι ο μόνος τρόπος ώστε να εντοπιστεί η αλήθεια της εκάστοτε υπόθεσης. Συνήθως, οι ρήτορες χρησιμοποιούσαν αυτή τη διαδικασία στο τέλος της υπόθεσης αλλά όταν οι Αθηναίοι πραγματικά χρειαζόντουσαν την μαρτυρία των δούλων σε μια υπόθεση στην οποία οι δούλοι είχαν σημαντικό ρόλο τότε μπορεί να αναιρούσαν την λειτουργία της συγκεκριμένης διαδικασίας και οι δούλοι να κατέθεταν ως ελεύθεροι μάρτυρες.¹⁹²

Η διαδικασία της βασάνου αναφέρεται από τον Αντιφώντα στην πρώτη τετραλογία ως μια διαδικασία από την οποία θα μπορούσε να περάσει ο δούλος για να ελεγχθεί η

188 Gagarin, 1996, 4-5.

189 Thur, 2005, 149.

190 Gagarin, 1996., 6.

191 Gagarin, 1996, 6.

192 ο.π., 16-17.

αξιοπιστία της κατάθεσης του δούλου αλλά αυτό πλέον είναι πρακτικώς αδύνατο αφού ο δούλος πέθανε. Επίσης χρησιμοποιείται και από τη μεριά του κατηγορουμένου ο οποίος παραχωρεί τους δούλους του να περάσουν από τη συγκεκριμένη διαδικασία με στόχο να αποδειχτεί η αθωότητα του. Επίσης λειτουργεί κι ως ισχυρή ανταπάντηση στις συκοφαντίες που εξαπολύει ο κατηγορος για την ενοχή του κατηγορουμένου.

Στην πρώτη τετραλογία ο κατηγορος βλέπει την διαδικασία της βασάνου ως τον μόνο τρόπο για να υποστηρίξει τις θέσεις του αν και δεν παρουσιάζεται ως πολύ ισχυρό επιχείρημα αφού πρόκειται για την απολογία ενός νεκρού δούλου.¹⁹³

5. Τετραλογία Β'

5.1. Υπόθεση λόγου

Κάποιοι νεαροί άντρες έκαναν εξάσκηση στο να ρίχνουν ακόντιο με την παρουσία των εκπαιδευτών τους, όταν ένα νεαρό αγόρι βγήκε έξω από το γήπεδο για να πάρει τα ακόντια, κατα λάθος χτυπήθηκε και σκοτώθηκε από ένα απ'αυτά. Ο νεαρός που έριξε κατα λάθος το ακόντιο, τώρα κατηγορείται για ακούσιο φόνο ο οποίος δικάζεται στο Παλλάδιο. Η τιμωρία ήταν παραμονή στην εξορία για περιορισμένο χρονικό διάστημα. Αυτή δεν είναι μια υπόθεση δίκαιου φόνου που δικάζεται στο Δελφίνιο με την πρόβλεψη ότι απαλλάσσεται κάποιος που σκοτώσε ενώ διαγωνιζόταν σ'έναν αθλητικό διαγωνισμό, πιθανότατα οραματίστηκε έναν τυχαίο θάνατο σ'έναν αγώνα μπόξ περισσότερο απ'ότι έναν τυχαίο θάνατο κατα τη διάρκεια μιας εκπαιδευτικής διαδικασίας.¹⁹⁴

Ο Πλούταρχος αναφέρει ότι όταν ένας συναγωνιστής πέθανε υπό παρόμοιες συνθήκες, ο Περικλής και ο Πρωταγόρας ξόδεψαν όλη την ημέρα να συζητάνε εάν το ακόντιο ή αυτός που το πέταξε ή οι διοργανωτές του αγώνα (*άγωνοθέτας*) ήταν υπεύθυνοι για τον θάνατον του *κατά τόν όρθότατον λόγον*. Η εικασία σχετικά με την επιρροή του Πρωταγόρα στον Αντφώντα ή το αντίθετο, καθίστανται χωρίς νόημα. Είτε έγινε είτε όχι, ένα πραγματικό γεγονός έδωσε έναυσμα για αυτές και για άλλες συζητήσεις. Η

193 Carawan, 1993, 243.

194 Gagarin, 1997, 144.

συγκεκριμένη ιστορία υπονοεί ότι οι αιτίες και οι ευθύνες για τα τυχαία γεγονότα αποσπών την προσοχή πολλών και σημαντικών διανοουμένων εκείνης της εποχής.¹⁹⁵

5.2 .Ρητορικό σχεδίασμα.

Όπως προαναφέρθηκε η συγκεκριμένη υπόθεση , είναι υπόθεση ακούσιου φόνου διότι ο νεαρός δεν σκότωσε το παιδί προσχεδιασμένα ή προμελετημένα, αλλά ο θάνατος του παιδιού προήλθε από ένα τυχαίο περιστατικό. Στην συγκεκριμένη τετραλογία, σ' όλη την έκταση της, φαίνεται ξεκάθαρα η ανάγκη να απομακρυνθεί ένα παιδί από κάθε πιθανή περιοχή όπου μπορούσε να πέσει ένα αδέσποτο ακόντιο.¹⁹⁶ Σε αντίθεση με την πρώτη Τετραλογία, τα γεγονότα της υπόθεσης στα οποία εμμένει ο κατηγορός δεν είναι διασκορπισμένα και διαφορετικά. Όμως ο κατηγορός(ο πατέρας του νεκρού παιδιού) δεν παρουσιάζει καμία επιχειρηματολογία στην αρχή και η κύρια επιχειρηματολογία του παρουσιάζεται εκτενώς στον πρώτο λόγο του κατηγορούμενου και ύστερα η συγκεκριμένη επιχειρηματολογία αποτελεί αντικείμενο συζήτησης στους δεύτερους λόγους των δύο διαδίκων. Ο κατηγορούμενος(αυτόν που θεωρεί υπαίτιο ο πατέρας για τον θάνατο του γιού του) διαφωνεί στο γεγονός ότι ο γιός του δεν είναι υπεύθυνος για τον θάνατο του παιδιού από τη στιγμή που δεν έκανε κάτι κακό, αντιθέτως το παιδί είναι υπεύθυνο για τον ίδιο του τον θάνατο και κατα κάποιον τρόπο αυτοκτόνησε από τη στιγμή που έκανε ένα μεγάλο λάθος αφού πέρασε από το γήπεδο την ώρα που έριχναν ακόντια ενώ δεν έπρεπε. Η επιχειρηματολογία στηρίζεται τόσο στην εκτίμηση της συμπεριφοράς κάθε ανθρώπου σε σύγκριση με τις συμπεριφορές των άλλων ανθρώπων που βρίσκονται στην ίδια κατάσταση. Ο νεαρός έκανε το ίδιο ακριβώς πράγμα όπως κι τα άλλα αγόρια που πετούσαν ακόντια αλλά ο νεαρός συμπεριφέρθηκε τελείως διαφορετικά από τους άλλους παρευρισκομένους οι οποίοι δεν επιχείρησαν να απομακρυνθούν από το γήπεδο. Η αντίδραση του κατηγορούμενου ότι ακόμα κι αν ο νεαρός που κατηγορείται, δεχτεί κάποιο μερίδιο ευθύνης, ο νεαρός δεν θα μπορεί να απαλλαγεί εντελώς και από τη στιγμή

195 ο.π. , 144-145.

196 Rihl, 2003, 182.

που το παιδί είναι πλέον πεθαμένο, ο νεαρός θα πρέπει να τιμωρηθεί τουλάχιστον για το μερίδιο ευθύνης που του αναλογεί.¹⁹⁷

Το βασικό θέμα που ανακύπτει στην δεύτερη τετραλογία είναι η νομική αλλά και ηθική ευθύνη για μια πράξη στην οποία ένας άνθρωπος είναι απαραίτητος αλλά όχι επαρκής παράγοντας. Η επιχειρηματολογία ότι αυτός που έριξε το ακόντιο δεν δέχεται καμία ευθύνη από τη στιγμή που δεν έκανε κάτι κακό, θέτει την πιο μεγάλη πιθανότητα αντίθεσης με την παραδοσιακή υπόθεση του κατηγορούμενου ότι ο καθένας που συμμετέχει στην πρόκληση θανάτου κάποιου, θεωρείται ένοχος τουλάχιστον ακούσιου φόνου. Όμως ο Αθηναϊκός νόμος δεν έδινε ακριβείς οδηγίες για τέτοιες καταστάσεις όπως κι αυτήν και είναι αδιευκρίνιστο σε τι συμπεράσματα θα κατέληγαν οι δικαστές σε μια τέτοια υπόθεση. Παρόμοια θέματα ανακύπτουν και στον έκτο λόγο του Αντιφώντα.¹⁹⁸

Η επιχειρηματολογία δομείται γύρω από τρεις κύριες αντιθέσεις, ο νεαρός και το παιδί, ο νεαρός και οι άλλοι συναθλητές που πετούσαν ακόντιο και το παιδί και οι άλλοι παρευρισκόμενοι. Η αντιθετική μορφή που επικρατεί αλλά και το αναλυτικό περιεχόμενο της επιχειρηματολογίας του κατηγορούμενου έρχεται σε ισχυρή αντίθεση με την σύντομη κατάθεση των γεγονότων στον πρώτο λόγο του κατηγορούμενου. Ο Αντιφών έχει επίγνωση ότι το ακροατήριο μπορεί να θεωρήσει την επιχειρηματολογία του κατηγορούμενου διαμορφωμένη και δομημένη με λεπτούς χειρισμούς αλλά γι' αυτόν τον σκοπό πιθανώς αυτό που επιδιώκει να κάνει ο Αντιφών είναι να οδηγήσει ακόμα κι αυτούς που δεν πιστεύουν και δεν δέχονται το συμπέρασμα του κατηγορούμενου σε μια σοφιστική κατανόηση και εμπέδωση των θεμάτων που κυριαρχούν στην δεύτερη τετραλογία.¹⁹⁹

Θέτοντας το θέμα στους κόλπους της αμαρτίας (*ἀμάρτημα*), και συγκρίνοντας τις δύο πλευρές σε σχέση με τους άλλους που βρίσκονται στην υπόθεση, ο Αντιφών καταλήγει σε μια μοντέρνα εκδοχή της αμέλειας, πάντα στα πλαίσια μιας λογικής συμπεριφοράς από την πλευρά του νεαρού. Η συζήτηση σχετικά με την αιτία και το αποτέλεσμα, την πρόθεση και την ευθύνη του φόνου είναι σίγουρα λιγότερο σοφιστική σε σύγκριση μ'αυτό που βρίσκουμε αργότερα στον Αριστοτέλη. Γεγονός είναι όμως, ότι ο Αντιφών προχώρησε πολύ μπροστά σε σχέση με την παραδοσιακή οπτική τόσο του έπους όσο και του δράματος όπου πολλοί παράγοντες όπως θνητοί ή θεικοί μπορεί να ευθύνονται για

197 Rihll, 2003, 145.

198 Gagarin, 1997, 145.

199 Gagarin, 1997, 145.

την ίδια την πράξη του φόνου αλλά απότι φαίνεται όλοι οι παράγοντες έχουν μερίδιο ευθύνης . Η ανάλυση στην οποία προβαίνει ο Αντιφών στον συγκεκριμένο λόγο, αντανακλά ως ένα ορισμένο σημείο τις απόψεις των σοφιστών αλλά και τις συζητήσεις τους σχετικά με το συγκεκριμένο θέμα. Επίσης, ο Αντιφών μπορεί να έχει επηρεαστεί και από τις συζητήσεις στις δικαστικές αίθουσες.²⁰⁰

Όπως προαναφέρθηκε, η δεύτερη τετραλογία διαφέρει σε μεγάλο βαθμό από την πρώτη. Μπορεί τα γεγονότα να μην είναι διασκορπισμένα αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχει πολυπλοκότητα στην επιχειρηματολογία των δύο πλευρών (κατήγορος και κατηγορούμενος). Ο κατηγορούμενος αρνείται την ενοχή του κι έτσι τα ζητήματα και οι καταστάσεις που ανακύπτουν στην δεύτερη τετραλογία παρουσιάζονται με πολύπλοκο και δυσεπίλυτο τρόπο. Υπό αυτήν την έννοια, ο Αντιφών εισάγει περίπλοκα θέματα αιτίας και ευθύνης τα οποία αποτελούν το κεντρικό σημείο αυτής της τετραλογίας. Όπως και στην πρώτη τετραλογία, ο Αντιφών παρουσιάζει πολύπλοκη ανάλυση της σχέσης γεγονότων και επιχειρηματολογίας, όμως σ'αυτή την τετραλογία δεν ενδιαφέρεται τόσο πολύ να προβάλλει την αξία της πιθανής επιχειρηματολογίας αλλά ενδιαφέρεται πιο πολύ για τη σχέση που προκύπτει μεταξύ των γεγονότων(*πράγματα*) και των λόγων(*λόγοι*) των δύο διαδίκων(κατήγορου και κατηγορούμενου).²⁰¹

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι σ'αυτήν την τετραλογία, ο κατηγορούμενος δεν δέχεται την ευθύνη γιατί πιστεύει ότι η ευθύνη είναι αποκλειστικά του ίδιου του θύματος. Ο Αντιφών παρουσιάζει τον κατήγορο να παρουσιάζει την παραδοσιακή πλευρά της υπόθεσης εκεί όπου ο κατηγορούμενος παρουσιάζει μια διαφορετική οπτική με σοφιστική ματιά που από πολλούς θα μπορούσε να θεωρηθεί ύποπτη.²⁰² Ο κατηγορούμενος προβαίνει σε σύγκριση της συμπεριφοράς του θύματος με την συμπεριφορά των υπολοίπων και υποστηρίζει ότι ενώ ο κατηγορούμενος μαζί με τα άλλα παιδιά κάνανε το ίδιο πράγμα, πετούσαν ακόντια, το θύμα συμπεριφερόταν τελείως διαφορετικά από τους συναγωνιστές του οι οποίοι δεν βγήκαν έξω από το γήπεδο. Ο Αντιφών θέτοντας το θέμα στα όρια της αμαρτίας και συγκρίνοντας τις δύο πλευρές , θέτει μια νέα εκδοχή της αμέλειας στα όρια μιας λογικής συμπεριφοράς. Η συγκεκριμένη υπόθεση μπορεί να εξεταστεί κι από την πλευρά της νομικής και της ηθικής υπευθυνότητας για μια πράξη όπου ένα πρόσωπο είναι απαραίτητη αλλά όχι επαρκή

200 ο.π. , 145-146.

201 Gagarin, 2002, 119.

202 Gagarin, MacDowell, 1998, 30.

αιτία. Γενικότερα ο Αθηναϊκός νόμος δεν έχει δώσει κατευθυντήριες γραμμές για τον χειρισμό μιας τέτοιας υπόθεσης κι είναι αμφίβολος ο τρόπος με τον οποίον οι δικαστές θα χειρίζονταν μια τέτοια υπόθεση εάν ήταν μια πραγματική υπόθεση ανθρωποκτονίας.²⁰³ Αν σήμερα χειριζόμασταν μια τέτοια υπόθεση, θα ισχυριζόμασταν ότι πρόκειται για ένα ατύχημα αλλά αυτό δεν ταιριάζει στον υποθετικό κόσμο της δεύτερης τετραλογίας και πιθανότατα ούτε στον κόσμο του πέμπτου αιώνα.²⁰⁴

Ο πρώτος λόγος του κατηγορούμενου αποτελεί απλή καταγραφή των γεγονότων αλλά και έκκληση για δικαιοσύνη. Η συντομία του λόγου δίνει την εντύπωση ότι το συμπέρασμα είναι τόσο φανερά δίκαιο που δεν αναμένεται καμία αντίδραση από την άλλη πλευρά. Ο κατηγορούμενος από τη μεριά του αποδέχεται αυτά τα γεγονότα αλλά διαφωνεί ως προς το μερίδιο της ευθύνης, πιστεύει ότι όλη η ευθύνη αναλογεί στο ίδιο το θύμα. Επιπρόσθετα ο νεαρός υποστηρίζει ότι δεν έκανε κανένα λάθος και ότι όλα τα έκανε όπως έπρεπε να τα κάνει χωρίς να αποκλίνει πουθενά. Δικαίως του αξίζει να αθωωθεί κι σε καμία περίπτωση να μην καταδικαστεί. Μια μυθιστορηματική και μια αινιγματική επιχειρηματολογία μετά προστίθεται, ότι ο νόμος περί ακούσιου και εκούσιου φόνου δικαιώνει και συνάμα αθώνει τον κατηγορούμενο. Επιπρόσθετα, ο κατηγορούμενος από την άλλη, μαζί με την επιχειρηματολογία της ατυχίας για το θύμα αλλά και τις δηλώσεις περί μολύνσεως αντιδράει προβάλλοντας έντονη δυσπιστία (το επιχείρημα ότι το παιδί σκότωσε τον εαυτό του, δεν ευσταθεί κι είναι κάτι εντελώς παράλογο). Ακόμα διαφωνεί στο γεγονός ότι το παιδί έχει ήδη τιμωρηθεί για το λάθος το οποίο έχει διαπράξει και πιστεύει ότι όποιο κι αν είναι το λάθος του νεαρού, μπορεί και μικρό, παραμένει ακόμα ατιμώρητο. Ο τελευταίος λόγος του κατηγορούμενου συμπεριλαμβάνει ενδιαφέρουσες πινελιές αλήθειας και δικανικής ρητορικής και επαναλαμβάνει για ακόμη μια φορά μεγάλο μέρος της επιχειρηματολογίας του από τον πρώτο λόγο του.²⁰⁵

Στην δεύτερη τετραλογία δεν τίθεται το ερώτημα κατά πόσο το παιδί που έριξε το ακόντιο, ευθυνόταν για το θάνατο του παιδιού αλλά κατά πόσο είχε δολοφονηθεί. Άλλες εκδοχές είναι ότι το παιδί σκότωσε τον εαυτό του, ότι το ακόντιο τον σκότωσε ή ότι ο εκπαιδευτής ήταν ο δολοφόνος. Επίσης στην δεύτερη τετραλογία κυριαρχεί η άποψη ότι

203 ο.π., 30-31.

204 Gagarin, 2002, 119.

205 Gagarin, 1997, 146.

είτε ήταν μολυσμένος αυτός που σκότωσε το παιδί είτε ήταν μολυσμένο οτιδήποτε, προκάλεσε τον θάνατο του.²⁰⁶

5.3. Νομικό πλαίσιο.

Όπως προαναφέρθηκε πρόκειται για ακούσιο φόνο ο οποίος εκφωνήθηκε στο Παλλάδιο²⁰⁷

Ο νόμος για φόνο ακούσιο δεν αναφέρει το Παλλάδιο, παρόλο που αναφέρει ότι τέτοιου είδους υποθέσεις εκδικάζονται από τους εφέτες. Χρησιμοποιεί την έκφραση *έκ προνοίας* ως συνώνυμο του ακούσιος αλλά δεν μπαίνει στην διαδικασία να διασαφηνίσει τα όρια μεταξύ ακούσιου και εκούσιου φόνου. Όμως αυτό διασαφηνίζεται τόσο από τον Αριστοτέλη όσο και από λόγο του Δημοσθένη (Κατά Κόνωνος).²⁰⁸

Επιπρόσθετα, το Παλλάδιο δικαστήριο εκδικάζει και υποθέσεις βουλεύσεως. Η ακριβής έννοια του όρου βούλευσις είναι σχεδιασμός . Όμως ένα σχέδιο μπορεί να συνδέεται άμεσα μ'έναν φόνο με πάρα πολλούς διαφορετικούς τρόπους. Ένα σχέδιο μπορεί να έχει ως βασικό στόχο να σκοτώσει κάποιον και κάποιες φορές αυτό το σχέδιο θα τελεσφορήσει και κάποιες άλλες όμως δεν θα τελεσφορήσει. Κάποιες άλλες φορές ένα σχέδιο μπορεί να περιλαμβάνει να κάνει κάτι άλλο αλλά παρ'όλα αυτά να έχει το τραγικό αποτέλεσμα του θανάτου, παρόλο που δεν ήταν αυτή η πρόθεση αυτού που το σχεδίασε. Ακόμα, ένα σχέδιο μπορεί να πραγματοποιηθεί απ' αυτόν που το σχεδίασε ή από κάποιον άλλον ή να μην πραγματοποιηθεί καθόλου. Οι ερμηνείες της λέξης βούλευσις είναι πολλές. Πρώτον, κάποιος ο οποίος σχεδιάζει να σκοτώσει κάποιον και το κάνει, δεύτερον, κάποιος που σχεδιάζει να σκοτώσει κάποιον , το οποίο επιτυχώς πραγματοποιείται από κάποιον άλλον, τρίτον, κάποιος που σχεδιάζει και πραγματοποιεί μια πράξη μη έχοντας σκοπό να σκοτώσει αλλά το κάνει, τέταρτον, κάποιος που σχεδιάζει μια πράξη η οποία πραγματοποιείται από κάποιον άλλον ο οποίος δεν έχει την πρόθεση να σκοτώσει αλλά το κάνει, πέμπτον, κάποιος που σχεδιάζει να σκοτώσει αλλά τελικά δεν το πραγματοποιεί και τέλος κάποιος που σχεδιάζει να σκοτώσει, το προσπαθεί

206 Ibbetson , 2012, 100.

207 MacDowell, 1999, 58.

208 MacDowell, 1999, 59.

αλλά δεν πετυχαίνει.²⁰⁹

Πολύ καλά παραδείγματα βουλεύσεως, ακούσιου και εκούσιου φόνου έχουμε σε δύο λόγους του Αντιφώντα, οι οποίοι και οι δύο έχουν ως βασικό τους θέμα την δηλητηρίαση (*Κατά της μητριάς, Κατά του χορηγού*)²¹⁰.

Οι βασικές υποθέσεις που εκδικάζει το Παλλάδιο δικαστήριο είναι πρώτον ακούσιους τραυματισμούς, δεύτερον, σχεδιασμός, τρίτον φόνος ενός μέτοικου, ενός δούλου ή ενός αλλοδαπού ο οποίος όμως είναι μόνιμος κάτοικος Αθήνας.²¹¹ Γενικότερα στο Παλλάδιο, κατα κοινή ομολογία εκδικάζονταν υποθέσεις μικρότερης σημασίας. Οι πιο ασήμαντες υποθέσεις εκδικάζονταν εκεί. Αντιθέτως οι πιο σοβαρές υποθέσεις, εκεί όπου κάποιος κατηγορούνταν ότι σκότωσε έναν Αθηναίο πολίτη εκουσίως με το ίδιο του το χέρι, ποτέ δεν εκδικάζονταν στο Παλλάδιο αλλά εκδικάζονταν στον Άρειο Πάγο, στο Δελφίνιο ή στο Φρεάττιο.²¹²

Αρχικά όπως προαναφέρθηκε, το Παλλάδιο χειρίζεται υποθέσεις ακούσιου τραυματισμού. Αν ο κατηγορος κατηγορήσει τον κατηγορούμενο ότι σκότωσε το θύμα αλλά παραδεχτεί ότι ο κατηγορούμενος δεν είχε τέτοιου είδους πρόθεση, τότε η υπόθεση εκδικάζονταν στο Παλλάδιο. Η υπόθεση εκδικάζεται στο Παλλάδιο γιατί ο κατηγορούμενος διέπραξε ακούσιο φόνο από τη στιγμή που δεν είχε την πρόθεση να διαπράξει φόνο. Από την άλλη μεριά, πράξεις σχεδιασμού ανθρωποκτονιών πάλι εκδικάζονται στο Παλλάδιο. Αν ο κατηγορος παραδεχτεί ότι ο κατηγορούμενος δεν έχει σκοτώσει το θύμα με τα ίδια του τα χέρια αλλά υποστηρίζει ότι ήταν αυτός που σχεδίασε τον φόνο, η υπόθεση επίσης ακουγόταν στο Παλλάδιο. Αυτή η υπόθεση ανήκει στο Παλλάδιο γιατί ο κατηγορούμενος είχε τον σκοπό να σκοτώσει αλλά δεν το έπραξε ο ίδιος. Έτσι αυτές οι δύο περιπτώσεις λόγων εκδικάζονταν στο Παλλάδιο και σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να διαχωριστούν από την αρχή την οποία πρεσβεύει το συγκεκριμένο δικαστήριο. Παρ'όλα αυτά εάν το Παλλάδιο λειτουργεί επαρκώς επειδή οι συγκεκριμένες υποθέσεις εκδικάζονται σ'αυτό τότε θα πρέπει να καθοριστούν νομικά αυτές οι υποθέσεις ώστε να φέρεται ούτε το ίδιο το Παλλάδιο δικαστήριο με επάρκεια και απεριόριστη ικανότητα προς τις υποθέσεις που εκδικάζει. Αυτές οι νομικές πράξεις θα πρέπει να θεσμοθετηθούν για διαφορετικούς λόγους αλλά και για διαφορετικές

209 ο.π., 60-61.

210 ο.π., 62.

211 Sealey, 1983, 277.

212 MacDowell, 1999, 69.

περιπτώσεις. Το χρονικό διάστημα δεν θα ήταν μεγάλο για την πραγματοποίηση αυτού του σκοπού αλλά χρειαζόταν παραπάνω από μια μεταρρύθμιση για να εγκαθιδρυθεί κάτι τέτοιο. Αυτό το συμπέρασμα στο οποίο έχουμε καταλήξει αναιρεί άρδην την υπόθεση ότι οι Αθηναίοι κράτησαν αυτή την επάρκεια των πέντε δικαστηρίων αναλλοίωτη από τότε που ιδρύθηκε το πρώτο ίδρυμα.²¹³

Η τρίτη περίπτωση φόνου που εκδικάζονταν στο Παλλάδιο δικαστήριο ήταν ο φόνος δούλου ή ενός αλλοδαπού ο οποίος ήταν μόνιμος κάτοικος της Αθήνας. Η κατηγοριοποίηση μιας υπόθεσης φόνου δεν εξαρτάται τελικά, τόσο από την πρόθεση του κατηγορούμενου όσο από την πρόθεση του θύματος. Όμως η κατάσταση του θύματος ήταν πιο εύκολο να διαπιστωθεί από την πρόθεση του κατηγορουμένου, αυτά τα δύο στοιχεία είναι κατά κάποιον τρόπο αλληλένδετα. Έτσι αν το Παλλάδιο άνηκε στη σφαίρα της επάρκειας και της ικανότητας επειδή συγκεκριμένες υποθέσεις εκδικάζονταν εκεί, θα έπρεπε να θεσμοθετηθούν τουλάχιστον τρεις νομοθετικές πράξεις οι οποίες να παραπέμπουν σε υποθέσεις συγκεκριμένων τύπων οι οποίες εκδικάζονταν μόνο στο Παλλάδιο και οι τρεις αυτές πράξεις να μπορέσουν να φέρουν εις πέρας αυτές τις υποθέσεις για διαφορετικούς λόγους και σε διαφορετικές περιπτώσεις.²¹⁴

Συμπερασματικά, το Παλλάδιο επιδείκνυε επάρκεια και απεριόριστη ικανότητα επειδή τέτοιου είδους υποθέσεις εκδικάζονταν εκεί. Τέλος, όσον αφορά την περίπτωση φόνου ενός αλλοδαπού, οι Αθηναίοι τιμούσαν έναν αλλοδαπό, εκδικάζοντας την υπόθεση του με τέτοιο τρόπο όπως ακριβώς θα έκαναν και στην περίπτωση ενός Αθηναίου πολίτη. Αυτό κυρίως συνέβαινε στην περίοδο του τέταρτου αιώνα. Σε σχέση με τον Αθηναϊκό νόμο, αυτό ήταν ένα προνόμιο το οποίο το κατείχαν οι αλλοδαποί και το πρόσφεραν απλόχερα οι Αθηναίοι πολίτες όταν το θεωρούσαν σωστό. Όμως κατά τον πέμπτο αιώνα, αποδίδονταν κατηγορίες όταν σκοτωνόταν ένας Αθηναίος πολίτης και όταν σκοτωνόταν ένας αλλοδαπός με διαφορετικό τρόπο στέλνοντας τους κάθε φορά σε διαφορετικά δικαστήρια.²¹⁵

213 Sealey, 1983, 280.

214 Sealey, 1983, 281.

215 ο.π.

5.4. Ανάλυση της δεύτερης τετραλογίας

5.4.1 Λόγος κατηγορούμενου

Αυτός ο λόγος είναι σύντομος και αποτελείται από πρόλογο, αφήγηση και επίλογο αλλά δεν περιέχει επιχειρηματολογία.²¹⁶ Ο κατηγορός επισημαίνει τα απαραίτητα γεγονότα για την υπόθεση.²¹⁷(3 1.1) Αξίζει να σημειωθεί ότι η μετοχή *ψηφισαμένων* είναι αρκετά δύσκολο να ερμηνευτεί σ' αυτό το χωρίο, κατα κοινή ομολογία σημαίνει διατάγματα και θεωρήθηκε η συγκεκριμένη μετοχή ότι είναι σε αρσενικό γένος κι όχι σε ουδέτερο κι ότι σημαίνει δικαστές.²¹⁸ Στη συνέχεια ο κατηγορός απευθύνεται στους δικαστές αναφερόμενος στο θέμα της μόλυνσης, υιοθετεί την επιχειρηματολογία περί μόλυνσεως αλλά πάει πιο μακριά από την πρακτική που ακολουθείται στον χώρο του δικαστηρίου. Ο κατηγορός αρχικά σημειώνει το εκδικητικό πνεύμα του νεκρού ότι είναι μια σοβαρή απειλή προς τον δολοφόνο όμως μετά μεταμορφώνει αυτή την αρχή σε μια συναισθηματική έκκληση. Ο ακούσιος δολοφόνος δεν προέβαλλε καμία εκδικητική διάθεση στον νεκρό όσο ήταν στην ζωή. Όμως οι δικαστές θα πρέπει να εξετάσουν και την κατάσταση της ταραγμένης οικογένειας όσο και το γεγονός ότι υπάρχει ένας νεκρός. Ακολουθώντας αυτή την οδό , ο συγγραφέας προειδοποιεί τους δικαστές για την εμφάνιση του μιάσματος στην πόλη.²¹⁹ Θέμα το οποίο τέθηκε και στην πρώτη τετραλογία. Επίσης υποστηρίζει ότι η δυστυχία η οποία προκλήθηκε ακούσια δεν θα ήταν λιγότερη σε περίπτωση που γινόταν εκούσια²²⁰(3 1.2). Τέλος ο κατηγορός φαίνεται αμετάπειστος στο θέμα της καταδίκης του κατηγορούμενου.²²¹

5.4.2.Λόγος κατηγορούμενου

α) Πρόλογος (1-2)

216 Gagarin, 1997, 146.

217 Gagarin, 2002, 119.

218 Sealey, 1984, 80-81.

219 Carawan, 1993, 252.

220 Gagarin, 1997, 147.

221 Gagarin, MacDowell. 1998, 30.

Ο πρόλογος αυτός είναι μια *captatio benevolentiae*²²² (ρητορικοί κοινοί τόποι) οι οποίοι συνήθως επικαλούνται την καλή θέληση των δικαστών.²²³ Ο ομιλητής είναι συνήθως ένας ήσυχος, απλός, μη φιλόδικος άνθρωπος που αναγκάζεται να εμφανιστεί στο δικαστήριο και προσπαθεί με λεπτούς χειρισμούς να αποδείξει την αθώωση του γιού του.²²⁴ Εδώ, ο κατηγορούμενος παρουσιάζει την απολογία του ως αρκετά λεπτομερή ώστε να καταφέρει να αθώσει το παιδί του αλλά και να καταδείξει όλη την αλήθεια.²²⁵ Ο κατηγορούμενος δεν είναι το ίδιο το παιδί που κατηγορείται αλλά ο πατέρας, του διότι το παιδί ήταν αρκετά μικρό για να υπερασπίσει τον εαυτό του.²²⁶(3 2.2).

β) Αποδείξεις (3-9)

Στις αποδείξεις κατατίθεται μια πολύπλοκη επιχειρηματολογία(3-8) κι ύστερα μια καινούργια επιχειρηματολογία κάνει την εμφάνιση της προσθέτοντας ελάχιστα νέα στοιχεία.²²⁷ Εδώ ο κατηγορούμενος επαναλαμβάνει τα γεγονότα τα οποία αναφέρθηκαν στον πρώτο λόγο του κατηγορούμενου και τα περιγράφει πιο αναλυτικά αλλά φαίνεται να μιλάει και πιο αληθινά σχετικά με την υπόθεση. Στη συνέχεια προσπαθεί να συγκρίνει τη συμπεριφορά του ενόχου εάν είχε κάνει την πράξη με την πραγματική του συμπεριφορά.²²⁸ (3 2.3.) Στην παράγραφο 4, ο κατηγορούμενος αναφέρεται σε μια υπόθεση όπου το ακόντιο έχει φύγει έξω από την πορεία του κι ότι τότε τόσο ο κατηγορούμενος όσο κι ίδιος ο πατέρας του κατηγορούμενου θα αναλάμβαναν την ευθύνη. Όμως τώρα που τα πραγματικά γεγονότα είναι διαφορετικά, ο πατέρας του κατηγορούμενου, θεωρεί ότι δεν φέρουν καμία ευθύνη. Η πρόταση αυτή (*εἰ μὲντοῦ δέ*) αναδεικνύει τον τρόπο με τον οποίον μπορεί να λειτουργεί μια αντίθεση. Αυτή η αντίθεση ανάμεσα σε μια υποθετική κατάσταση και σε μια πραγματική είναι βασικό χαρακτηριστικό της αντίθεσης που χρησιμοποιείται στις συζητήσεις του Ερμογένη.²²⁹ Επιπρόσθετα με τη φράση *οὐδείςλόγος*, ο Αντιφών θέλει να δείξει ότι

222 Gagarin, 1997, 147.

223. ο.π. , 17.

224 ο.π. , 147-148.

225 Gagarin, MacDowell. 1998, 30.

226 ο.π. , 32.

227 Gagarin, 1997, 149.

228. ο.π.

229 ο.π.

παρά το γεγονός ότι τα γεγονότα μπορεί να αποκαλύψουν πολλές αιτίες σχετικά με την υπόθεση, ταυτόχρονα βάζει όρια σ'αυτούς τους λόγους. Εάν τα γεγονότα ήταν διαφορετικά κι ο λόγος του κατηγορούμενου θα ήταν διαφορετικός.²³⁰(3 2.4.) Στην παράγραφο 5, ο κατηγορούμενος, διευκρινίζει το λάθος του θύματος με την σύγκριση που κάνει με τους υπόλοιπους συναθλητές του που φέρθηκαν σωστά αλλά δεν χτυπήθηκαν. Επίσης ξεκαθαρίζει ότι ο γιός του δεν φταίει κι ότι το θύμα έχασε τη ζωή του από δικό του λάθος.²³¹ Έτσι μ'αυτον τον τρόπο, το θύμα έχει την αποκλειστική ευθύνη της πράξης του για την οποία τιμωρήθηκε με θάνατο κι έτσι η υπόθεση έχει λυθεί και δεν υπάρχει λόγος για επιπλέον τιμωρία του κατηγορουμένου.²³² Στη συνέχεια όμως ο κατήγορος θα αντιδράσει σ'αυτή την επιχειρηματολογία του κατηγορούμενου γιατί δεν μπορεί να πιστέψει οτι ο γιός του κατηγορείται, ότι είναι ο δολοφόνος του ίδιου του εαυτού του και ισχυρίζεται ότι ακόμα κι αν έχει κάποιο μερίδιο ευθύνης ο γιός του, ίδιο μερίδιο ευθύνης έχει κι ο κατηγορούμενος που έριξε το ακόντιο και είναι ένοχος για φόνο ακούσιο. Σ'αυτό το σημείο αξίζει να σημειωθεί ότι το θέμα της μόλυνσης αποκλείει την περίπτωση μερικής ευθύνης του κατηγορούμενου.²³³

Αυτή η επιχειρηματολογία που αναπτύσσεται εδώ, είναι η πιο παλιά επιχειρηματολογία αιτίας και ευθύνης. Γενικότερες ιδέες σχετικά με την ευθύνη σε μια πράξη παραδίδονται σε ποιήματα όπως στον Όμηρο και στην τραγωδία αλλά και στην *Ελένη* του Γοργία όπου κυριαρχεί η ιδέα ότι ένα άτομο μπορεί να μην ευθύνεται για μια πράξη που έχει κάνει αν η τελική ενοχή αποδίδεται στους θεούς. Όμως η *Ελένη* είναι αρκετά προγενέστερη σε σχέση με την δεύτερη τετραλογία κι είναι επίσης πιο παραδοσιακή σε θέματα υπευθυνότητας ενώ ο Αντιφών σ'αυτή την τετραλογία παρουσιάζει μια σοφιστική τακτική. Η δεύτερη τετραλογία σ'αυτό το σημείο του λόγου παρουσιάζει πολλές υποθέσεις τις οποίες τις συγκρίνει με πραγματικές καταστάσεις έτσι ώστε να παρουσιαστεί η ενοχή στις σωστές της διαστάσεις. Αν ο νεαρός πετούσε με μεγάλη ταχύτητα το ακόντιο, κάτι που δεν έγινε κι αν το αγόρι δεν περνούσε εκείνη την ώρα κι παρέμενε στη θέση του, κάτι που δεν έγινε, τότε ο νεαρός θα ήταν σίγουρα ένοχος αλλά τίποτα απ'αυτά δεν έγινε κι έτσι ο νεαρός είναι αθώος. Αυτές οι αντιθέσεις αποκαλύπτουν

230 ο.π.

231 ο.π., 150.

232 Gagarin, 2002, 119.

233 Gagarin, 2002, 119-120.

ποιός είναι πραγματικά υπεύθυνος για την συγκεκριμένη πράξη.²³⁴(3 2.5).

Στην παράγραφο 6 ο κατηγορούμενος ξεκαθαρίζει ότι πρόκειται για φόνο ακούσιο κι ότι δεν ήταν η πρόθεση του κατηγορουμένου να σκοτώσει το θύμα. Αυτοί οι οποίοι κάνουν μια *αμαρτία* και δεν επιθυμούν να την κάνουν, τότε πράττουν ακούσιες πράξεις. Αυτοί οι οποίοι πράττουν η υποφέρουν χωρίς να το θέλουν ή να το επιδιώκουν είναι υπεύθυνοι για το μαρτύριο που περνούν όπως ακριβώς έγινε και με το παιδί που έκανε την πράξη(βγήκε από το γήπεδο) κι έτσι υπέφερε(πέθανε). Το γεγονός ότι όποιος κάνει ένα λάθος, πρέπει να δεχτεί και τις συνέπειες, μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι σ'αυτή την περίπτωση το παιδί κι όχι ο νεαρός είναι υπεύθυνος για την πράξη. Φυσικά δεν θα μπορούσαμε να υπονοήσουμε ότι υπάρχει πρόθεση πίσω από την πράξη του αγοριού αφού πρόκειται για ακούσιο φόνο κι όχι για εκούσιο.²³⁵ (3 2.6) Στην παράγραφο 7, ο πατέρας του κατηγορουμένου, δικαιολογεί τις πράξεις του παιδιού του και συναινεί σ'ότι έχει κάνει. Η αθωότητα του νεαρού γίνεται φανερή μέσα από τις τρεις αντιθέσεις που προβαλλονται, συγκρίνοντας την πραγματική συμπεριφορά του με τις υποθετικές πράξεις οι οποίες θα τον καθιστούσαν *αίτιος*. Η τρίτη αντίθεση επεκτείνεται λόγω έμφασης και περιλαμβάνει μια αρκετά εκτεταμένη αντίθεση η οποία βρίσκεται ανάμεσα στην πράξη και στον βασανισμό.Ολόκληρη η πρόταση της τρίτης αντίθεσης αποτελεί μέρος μιας πιο μεγαλύτερης αντίθεσης , περιγράφοντας κυρίως το λάθος του αγοριού.(3 2.7). Στη συνέχεια , στην παράγραφο 8, δίνεται έμφαση από τον κατηγορούμενο στην πράξη του θύματος για την οποία ευθύνεται αυτός και μόνο αυτός. Από τη στιγμή, που το αγόρι έκανε ένα λάθος, να φύγει από το γήπεδο τη λάθος στιγμή, αλλά ο νεαρός άντρας δεν έφυγε, αντιθέτως έριξε το ακόντιο μαζί με τους άλλους συναθλητές του , το αγόρι έκανε το λάθος, το αγόρι είναι εκείνο που φταίει για τον ίδιο του τον θάνατο κι όχι ο νεαρός.²³⁶ (3 2.8). Στην παράγραφο 9, ο κατηγορούμενος χρησιμοποιεί και προσδιορίζει τον ρόλο του Αθηναϊκού νόμου(ό νόμος) στην συγκεκριμένη υπόθεση. Από τη στιγμή που ο ομιλητής δεν πρόκειται να αναφέρει στον λόγο του κάποιον συγκεκριμένο νόμο και από τη στιγμή που ο χαρακτηρισμός της υπόθεσης ως δίκαιου φόνου θα ήταν αρκετά αντιφατικός, θα ήταν προτιμότερο να αντιληφθούμε την λέξη *νόμος* που υπάρχει στο χωρίο σαν ένας απλός νόμος ή νόμος ανθρωποκτονιών γενικότερα. Ο ομιλητής ξεκάθαρα

234 ο.π. , 120.

235 Gagarin, 1997, 150.

236 Gagarin, 2002, 120.

ισοβαθμίζει τον δίκαιο και τον άδικο φόνο με τον ακούσιο και τον εκούσιο φόνο αντίστοιχα, οι οποίοι και οι δύο ποινικοποιούνται στην Αθήνα. Ο κατηγορος αργότερα αναφέρει ότι ο νόμος υποστηρίζει ότι οι δολοφόνοι πρέπει να τιμωρούνται. Ο κατηγορούμενος εισάγει την έννοια *νόμος* υπό την προϋπόθεση ότι ο μάρτυρας κατηγορίας την έχει ήδη αναφέρει. Επίσης προσποιείται ότι και τα δύο μέρη είναι αλληλένδετα παρόλο που η έννοια του εκούσιου φόνου δεν αφορά την συγκεκριμένη υπόθεση.²³⁷

γ) Επίλογος (10-12)

Στον Επίλογο, ο πατέρας του κατηγορούμενου παρακαλεί τους δικαστές να αθώσουν τον γιό του, να μην υποπέσει σε τέτοια συμφορά ούτε ο γιός του αλλά ούτε ο ίδιος ειδικά σ' αυτήν την περίπτωση που ο γιός του δεν είναι ένοχος. Επίσης επικαλείται τους θεούς, κάνοντας επίκληση στο συναίσθημα των δικαστών κι έτσι επιδεικνύει και την θρησκευτική του πίστη για να δείξει την αξιοπιστία των λόγων του. Στην παράγραφο 12, επικαλείται τρία πράγματα, τη θρησκεία, τα γεγονότα και τη δικαιοσύνη, τρία πράγματα πολύ σημαντικά για την απόφαση των δικαστών. (3 2.12).

5.4.3. Λόγος κατηγορου

α) Πρόλογος (1-4)

Ύστερα από την αναφορά κάποιων σημείων επικαλούμενος το συναίσθημα του κι όχι τη λογική του, ο ομιλητής, θρηνεί την τακτική εφησυχασμού που ακολούθησε η οποία τον οδήγησε να ξεδέψει τον πρώτο του λόγο και αρκετά αποτελεσματικά, έδωσε ο κατηγορούμενος δύο λόγους απέναντι στον έναν και μοναδικό λόγο του και στη συνέχεια προειδοποιεί για τον κίνδυνο που έρχεται, ότι οι έξυπνες λέξεις μπορούν να διαστρεβλώσουν τα γεγονότα. Αρχικά ο κατηγορος αντιπαραβάλλεται στον πρόλογο που εκφώνησε ο κατηγορος. Όπως και ο κατηγορούμενος, έτσι κι ο κατηγορος προσθέτει την

237 Gagarin, 1997, 151-152.

πράξη στον λόγο για να φέρει την ισοροπία, παρόλο που δεν κάνει απολύτως τίποτα απλά μιλάει. Όμως αυτός ο συνδυασμός λέξεων συνιστά ότι οι λέξεις που χρησιμοποιεί είναι είδος ενέργειας. Τα λόγια του κατηγορου έντονα επιβεβαιώνουν την άποψη ότι ο κατηγορούμενος αποκάλυψε και περιέγραψε μια κατάσταση όχι στην πραγματικότητα αλλά μόνο στον λόγο. Αυτός ο λόγος του κατηγορου προλειαίνουν το έδαφος για την απάντηση του κατηγορούμενου στο 3.3.3 και φανερόνουν μια περισσότερο πολύπλοκη σχέση ανάμεσα στο λόγο και έργο η οποία πολυπλοκότητα αποτυπώνεται πολύ καλά μόνο στον Θουκυδίδη.²³⁸(3 3.1) Στη συνέχεια, ο κατηγορος, συνειδητοποιεί ότι έχει έναν μόνο λόγο για να υποβάλλει και να εκφράσει την κατηγορία του κι έτσι ο λόγος του κατηγορούμενου δεν θα απαντηθεί.²³⁹ Όμως τώρα ο δεύτερος λόγος του κατηγορου είναι αρκετά πιο εκτενής σε σχέση με όλους τους λόγους του κατηγορούμενου.²⁴⁰(3 3.2). Στην παράγραφο 3 και 4 ο κατηγορος για μια ακόμη φορά, επιτίθεται στον κατηγορούμενο και ζητάει από τους δικαστές την τιμωρία του. Παρερμηνεύεται η έννοια της αλήθειας και τίθεται το θέμα της μοίρας η οποία μοίρα μπορεί να οδηγήσει στην ενοχή του παιδιού του.

β) Αποδείξεις (5-10)

Η κύρια επιχειρηματολογία του είναι ότι ο νεαρός δεν μπορεί να μην έχει κανένα μερίδιο ευθύνης από τη στιγμή που είχε βασικό ρόλο στον θάνατο του θύματος. Ακόμα κι αν το αγόρι έκανε λάθος, ο νεαρός πρέπει να τιμωρηθεί για το μερίδιο λάθους που του αναλογεί στη συγκεκριμένη πράξη.²⁴¹ Στην παράγραφο 5 και 6, ο κατηγορος υποστηρίζει ότι ο νεαρός έριξε το ακόντιο και αυτός είναι ο δολοφόνος ακόμα κι αν δεν είχε την πρόθεση να το κάνει.²⁴² Στη συνέχεια αναφέρεται και η έννοια του παιδοτρίβου, ο εκπαιδευτής λογικά επέβλεπε την εκπαίδευση σχετικά με τη ρίψη ακοντίου και ανάμεσα στα άλλα καθήκοντα που είχαν οι αθλητές, κανόνιζε κάποιες φορές, κάποιιοι αθλητές να μαζεύουν τα ακόντια.²⁴³ Σε μια πραγματική υπόθεση, ο ρόλος του εκπαιδευτή θα έπρεπε

238 Gagarin, 1997, 153.

239 Gagarin, 2002, 120-121.

240 Gagarin, MacDowell. 1998, 34.

241 Gagarin, 1997, 154.

242 Gagarin, 2002, 121.

243 Gagarin, 1997, 155.

να περιελάμβανε περισσότερη προσοχή προς τα παιδιά αλλά και περισσότερη υπευθυνότητα αλλά δεν είναι κάτι που ο Αντιφών το θίγει σ'αυτό εδώ το σημείο.²⁴⁴(3 3.6) Αργότερα, ο κατηγορούμενος(3.4.4), αναφέρει την πιθανότητα ότι ο συγκεκριμένος άνδρας, ο εκπαιδευτής μπορεί να κατηγορηθεί για τον θάνατο του αγοριού και αυτή είναι μια από τις πιθανότητες οι οποίες αναφέρθηκαν στη συζήτηση Περικλή-Πρωταγόρα, δηλαδή ότι και οι διοργανωτές ήταν υπεύθυνοι για ότι γινόταν κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσης.²⁴⁵

Στην παράγραφο 7, γίνεται λόγος γενικότερα για τον νόμο και για το γεγονός ότι ο νόμος απαγορεύει ρητά τον δίκαιο και τον άδικο φόνο και συνιστά ότι κάθε φόνος ακόμα και ακούσιος πρέπει να τιμωρείται σωστά από τη στιγμή που το θύμα έπαθε κακό, όποια κι αν ήταν η πρόθεση του θύτη.²⁴⁶(3 3.7). Στην παράγραφο 8, ο κατήγορος, επικαλείται τους θεούς και τη θεική πίστη και υποστηρίζει ότι αν η τύχη ή οι θεοί παίζουν κάποιο ρόλο στην υπόθεση τότε υπάρχει σημαντικότερος λόγος για να τιμωρηθεί ο κατηγορούμενος.²⁴⁷ Σ'αυτό το σημείο κάνει την εμφάνιση του ο παράγοντας της τύχης, μερικές φορές οι ομιλητές προσπαθούν να μετατοπίσουν την ευθύνη για μια πράξη και κάποιος θα υπέθετε ότι αυτή θα ήταν μια εύκολη γραμμή επιχειρηματολογίας για τον κατηγορούμενο στη συγκεκριμένη υπόθεση, όμως αυτή τη στιγμή θα μπορούσε ένα πρόσωπο να θεωρηθεί υπεύθυνο ακόμα και για τις ενέργειες της τύχης στις οποίες είναι ανανεμειγμένο.²⁴⁸(3 3.8). Επιπρόσθετα, στην παράγραφο 9, ο κατήγορος αναιρεί τη θέση του κατηγορούμενου σχετικά με την αμαρτία και υποστηρίζει ότι ο γιός του δεν έκανε τίποτα κακό ενώ αποκλειστικά υπεύθυνος για τον θάνατο του γιού του είναι ο κατηγορούμενος.²⁴⁹ Τέλος στην παράγραφο 10, ο κατήγορος θέτει μια υποθετική αντίθεση όπου συμπεραίνει ότι ο νεαρός άντρας θα ήταν απαλλάγμένος από την ευθύνη του θανάτου του παιδιού, στην περίπτωση μόνο που δεν έριχνε καθόλου το ακόντιο. Από τη στιγμή που το έριξε, το σωστό είναι να απαγγελθούν κατηγορίες στο αγόρι, κι αν πρέπει να κατηγορηθεί το αγόρι που έφυγε από το γήπεδο την ώρα που έριχναν τα ακόντια, εξίσου θα πρέπει να κατηγορηθεί και ο νεαρός που έριξε το ακόντιο. Με άλλα λόγια, όταν περισσότεροι από δύο άνθρωποι συμμετέχουν σε μια πράξη, τότε πρέπει κι οι

244 Gagarin, MacDowell. 1998, 35.

245 Gagarin, 1997, 155.

246 Gagarin, 2002, 121.

247 ο.π.

248 Gagarin, 1997, 155.

249 Gagarin, 2002, 121.

δύο να έχουν μερίδιο ευθύνης στην συγκεκριμένη πράξη και να τιμωρηθούν γι' αυτό.²⁵⁰ Σ' αυτό το σημείο του λόγου η υποθετική αντίθεση του κατηγορούμενου που είδαμε στον λόγο του(3.2.4) ανταπαντάται από τον κατήγορο. Ο κατηγορούμενος είχε πεί "αν το ακόντιο έβγαινε εκτός πορείας τότε ο νεαρός θα ήταν ένοχος αλλά δεν βγήκε κι έτσι είναι αθώος", τώρα ο κατήγορος λέει , " αν ο νεαρός δεν είχε πετάξει καθόλου το ακόντιο, θα ήταν αθώος αλλά το πέταξε κι έτσι είναι ένοχος". Αυτό το επιχείρημα αντηχεί την επιχειρηματολογία του κατηγορούμενου ότι αν το παιδί δεν είχε φύγει από το γήπεδο, θα ήταν αθώος(3.2.5). Εδώ αυτό που τίθεται ξεκάθαρα από τον Αντιφώντα είναι ότι η συμπεριφορά του νεαρού κινείται ανάμεσα στην αυταπόδεικτη ενοχή και στην αυταπόδεικτη αθωότητα.²⁵¹(3 3.10)

γ) Επίλογος (11-12)

Στον επίλογο, ο κατήγορος κάνει χρήση υποθετικών προτάσεων για να καταδείξει για ακόμη μια φορά στους δικαστές, το μέγεθος της ενοχής του κατηγορουμένου. Υπενθυμίζει στους δικαστές τις συνέπειες της απόφασης τους, είτε τον αθώωσουν είτε τον καταδικάσουν. Επικαλείται ακόμα μια φορά τον σεβασμό προς τους θεούς και τους νόμους αλλά δεν παραλείπει να τους υπενθυμίσει το ζήτημα της μόλυνσης η οποία θα επηρεάσει τόσο τους ίδιους όσο και ολόκληρη την πόλη. Με διάφορες επικλίσεις είτε στη λογική είτε στο συναίσθημα, ο κατήγορος στο τέλος του λόγου του προσπαθεί να κερδίσει την εύνοια των δικαστών και την αθώωση του γιού του.

5.4.4. Λόγος κατηγορουμένου

α) Πρόλογος (1-2)

Ο πρόλογος του κατηγορουμένου αντανακλά κάποια ενδιαφέροντα σημεία στην ρητορική αλλά και στην αλήθεια τα οποία είναι αρκετά αμερόληπτα για να παρουσιαστούν στο πλαίσιο μιας πραγματικής υπόθεσης. Αυτό φυσικά μπορεί να

²⁵⁰ ο.π.

²⁵¹ Gagarin, 1997, 156.

σημαίνει ότι ο Αντιφών παρουσιάζει δικές του ιδέες και απόψεις σχετικά με το συγκεκριμένο θέμα που παρουσιάζεται στην δεύτερη τετραλογία. Το αντικείμενο της συγκεκριμένης επιχειρηματολογίας είναι ότι από τη στιγμή που ο κάθε διάδικος προβάλλει την δική του δικαιοσύνη, το καθήκον των δικαστών είναι να εξετάσουν τα γεγονότα(τα πεπραγμένα), αυτά όμως μπορούν να εξεταστούν μόνο με βάση τους λόγους των διαδίκων, τόσο του κατηγορούμενου όσο και του κατηγορούμενου και από τη στιγμή που οι δικαστές θα βρουν την αλήθεια μέσα από τους λόγους αυτούς, δεν θα πρέπει να είναι προκατειλημμένοι απέναντι σε συγκεκριμένη επιχειρηματολογία που τις περισσότερες φορές είναι απαραίτητη. Αυτή η επιχειρηματολογία συνιστά ότι οι δίκες είναι κυρίως διαγωνισμοί λόγων στους οποίους τα γεγονότα δεν είναι ποτέ αυταπόδεικτα ή εμφανή εκτός από την ασφάλεια της αντίθεσης που περιέχουν.²⁵²

Τόσο στην παράγραφο 1 όσο και στην παράγραφο 2, ο κατηγορούμενος παρουσιάζεται αρκετά ψύχραιμος, διεκδικώντας το δίκιο του αλλά αφήνοντας το περιθώριο στους δικαστές να εξετάσουν τα γεγονότα και να αποφασίσουν με νηφαλιότητα σύνεση και αμεροληψία²⁵³.(3 4.1- 2).

β) Αποδείξεις(3-8)

Στην επιχειρηματολογία του, ο κατηγορούμενος παρουσιάζει στοιχεία τα οποία θα δώσουν έμφαση και θα διευκρινίσουν εκείνα τα στοιχεία τα οποία έκαναν την εμφάνιση τους στον πρώτο λόγο του κατηγορούμενου.²⁵⁴

Στην παράγραφο 3 επισημαίνεται ότι ο πραγματικός δολοφόνος θα μπορέσει να βρεθεί μόνο μέσα από τα γεγονότα(έκ τῶν πραχθέντων) ενώ η αλήθεια προκύπτει μόνο από τα λεγόμενα κάποιου(3.4.2) παρόλο που οι πράξεις των διαδίκων θέτουν όρια στα λόγια τους(3.2.4) Μέσω αυτού του συλλογισμού αποκαλύπτεται η πολυπλοκότητα των επιχειρημάτων αλλά διαφαίνεται και η πολύπλοκη σχέση λόγων και έργων στον Αντιφώντα όπως ακριβώς συμβαίνει και με τον Θουκυδίδη.²⁵⁵

Στην παράγραφο 4, ο κατηγορούμενος προσπαθεί να δώσει έμφαση σ'ένα διαφορετικό σημείο, στην πολύπλοκη αλυσίδα των αιτίων της συγκεκριμένης υπόθεσης θέτοντας το

252 Gagarin, 1997, 157.

253 ο.π., 158.

254 Gagarin, 1997, 158.

255 ο.π.

δίλημμα ποιό είναι το πιο ισχυρό αίτιο , η αποχώρηση από το γήπεδο ή το ρίψιμο ακοντίου. Με την φράση, "*ὅφ' ἑαυτοῦ πεισθεὶς*", ο Αντιφών δίνει την εντύπωση ότι το αγόρι είναι δύο άνθρωποι μαζί, ο δολοφόνος και το θύμα ταυτόχρονα και ότι ο ένας προτρέπει τον άλλον να τρέξει. (3 4.4) .

Στη συνέχεια, ο κατηγορούμενος τεκμηριώνει τη θέση του, όσον αφορά το γεγονός ότι το φταίξιμο αυτής της πράξης ανήκει κατά κοινή ομολογία στο θύμα. Υποστηρίζει ότι το αγόρι συμπεριφέρθηκε τελείως διαφορετικά από τους άλλους συναθλητές του κι ενώ εκείνοι έμειναν ακίνητοι, αυτός αποφάσισε να φύγει από τον χώρο του γηπέδου. Από την άλλη μεριά, ο νεαρός άντρας έκανε αυτό που έκαναν κι όλοι άλλοι, να ρίξει το ακόντιο. Το αγόρι έτυχε να περνάει μπροστά από το ακόντιο του νεαρού άντρα ενώ μπροστά από τα ακόντια των άλλων συναθλητών του δεν έτυχε να περνάει κανένας(3.4.5-6).Έπειτα ο κατηγορούμενος υποστηρίζει ότι το λάθος του αγοριού θα μπορούσε να αποτραπεί εάν είχε δει ότι οι νεαροί άντρες πετούσαν τα ακόντια τους και δεν έφευγαν από το γήπεδο, δηλαδή να μην έκανε κάτι το οποίο δεν το έκανε κάποιος άλλος, ενώ ο νεαρός άντρας δεν μπορούσε να προβλέψει κάτι που δεν έκανε κανένας, δηλαδή το παιδί να φύγει από το γήπεδο.²⁵⁶ Στο συγκεκριμένο χωρίο αναφέρεται η λέξη *ἀφουλαξία* η οποία σημαίνει αποτυχία να πάρει κανείς τις απαραίτητες προφυλαξεις κι όχι *ἀκολασία* το οποίο σημαίνει μεγαλύτερη απώλεια ελέγχου στις ενέργειες κάποιου. Εδώ η *ἀφουλαξία* δεν αναφέρεται σ' ένα πρόσθετο σφάλμα του αγοριού αλλά διασαφηνίζει την έννοια της *ἀμαρτίας* του .(3 4.7)

Στην παράγραφο 8, ο κατηγορούμενος φαίνεται αρκετά ανήσυχος για την περίπτωση που η ευθύνη μοιραστεί ισόποσα και στους δύο, τόσο στο θύμα όσο και στο θύτη διότι αυτό θα συνιστούσε ολόκληρη ποινή στον καθένα και συμπληρώνει τον λόγο του έμμενοντας στην άποψη ότι ο γιός του δεν φέρει καμία ευθύνη για την συγκεκριμένη πράξη και ότι δεν πρέπει να μοιραστεί το φταίξιμο. ²⁵⁷

γ) Επίλογος (9-10)

Στον επίλογο ο κατηγορούμενος κλείνει τον λόγο του, υπενθυμίζοντας στους δικαστές

256 Gagarin, 2002, 121.

257 Gagarin, 2002, 121

ότι αν πάρουν μια άδικη απόφαση κι αυτή περιλαμβάνει την ενοχή του κατηγορουμένου τότε θα έχουν τύψεις κι όχι αν αθώσουν τον κατηγορούμενο άδικα. Αυτό το κάνει ο κατηγορούμενος για να τους υπενθυμίζει ότι το βάρος της ενοχής είναι πιο βαρύ φορτίο για 'αυτό πρέπει να το σκεφτούν καλά και ενδελεχώς πρίν φτάσουν σ'ένα τέτοιο συμπέρασμα. Επίσης αναφέρει για ακόμη μια φορά την αθωότητα του γιού του, υπενθυμίζοντας το βασικό επιχείρημα του κατηγορούμενου, ότι το αγόρι πήγε προς το ακόντιο και έχασε τη ζωή του. Τέλος τους ζητάει σε όποια απόφαση και να πάρουν να επικαλεστούν αυτό που είναι δίκαιο και πρέπει. Στην παράγραφο 9 τίθεται το θέμα του εκδικητικού πνεύματος. Αυτή η προειδοποίηση δομείται στην επόμενη πρόταση" αν καταδικαστεί ο νεαρός άδικα τότε θα αφήσει ένα εκδικητικό πνεύμα το οποίο θα βαραίνει την συνείδηση των δικαστών". Αυτό είναι το μοναδικό σημείο στο οποίο αναφέρεται ότι κάποιος ο οποίος θα εξοριστεί γιατί σ'αυτή την περίπτωση πρόκειται για ακούσιο φόνο όπου η τιμωρία είναι η εξορία, τότε θα αφήσει πίσω του ένα εκδικητικό πνεύμα. Αυτό όμως στην περίπτωση της εξορίας, φαντάζει υπερβολή.²⁵⁸(3 4.9)

Στην δεύτερη τετραλογία, παρόλο που η συγκεκριμένη επιχειρηματολογία περί αιτίας, ευθύνης μοιάζει να μην διακατέχεται από πνεύμα σοφιστικό, ο Αντιφών σ' αυτόν τον λόγο φέρνει στην επιφάνεια διάφορα θέματα που έχουν σχέση με την αμέλεια που ο κοινός νόμος και οι νομοθέτες για πολύ καιρό συζητούσαν. Παρ' όλα αυτά είναι μια ενδιαφέρουσα συζήτηση για το αίτιο και την ευθύνη σε μια υπόθεση ανθρωποκτονίας που δεν είχε ξαναγίνει και που αυτή η διάσταση που της προσδίδει ο Αντιφών είναι το έναυσμα για νέες συζητήσεις κάτι το οποίο δεν έχει γίνει από άλλους διανοούμενους της εποχής πρίν τον Αριστοτέλη. Ωστόσο η δεύτερη τετραλογία δεν δίνει απαντήσεις σ' αυτά τα ερωτήματα αλλά δίνει δίκαιο και στις δύο πλευρές. Η επιχειρηματολογία από τη μια μεριά μπορεί να φαίνεται πιο δυνατή, αλλά και οι δύο πλευρές επιδεικνύουν σημαντικά στοιχεία και φυσικά δεν υφίσταται καταδίκη στο τέλος από καμία πλευρά. Αν δούμε την συγκεκριμένη υπόθεση από μια οπτική γωνία, θα καταλάβουμε ότι πρόκειται για μια δουλειά η οποία τίθεται ενάντια στον παραδοσιακό κανόνα, σύμφωνα με τον οποίον θα πρέπει ο φόνος ακούσιος να τιμωρείται όμως επίσης θεωρεί ότι κι η ανάγκη του θύματος για ανταπόδοση δεν μπορεί να αγνοηθεί. Όμως ο αναγνώστης πρέπει να καθοδηγηθεί

258 Gagarin, 1997, 159-160.

πολύ καλά από τον Αντιφώντα για να κατανοήσει την πολυπλοκότητα των επιχειρημάτων περί αιτίου και ευθύνης.²⁵⁹

Επιπρόσθετα, και από τις δύο πλευρές σ' αυτή την τετραλογία, αναφέρεται και η σχέση πράξεων(*πράγματα*) και λόγων σχετικά μ' αυτές τις πράξεις. Αυτή η επιχειρηματολογία στηρίζεται αποκλειστικά στα λόγια του κατηγορούμενου στον πρώτο του λόγο που διαχωρίζει τις υποθέσεις όπου οι ενέργειες συμφωνούν με τα λόγια κι εκεί που δεν συμφωνούν. Ένα συγκεκριμένο σύνολο ενεργειών αντιστοιχεί σ' έναν συγκεκριμένο λόγο(*ομιλία ή επιχειρηματολογία*) κι αν οι λόγοι των διαδίκων δεν συμφωνούν τότε υπάρχει διαφωνία σχετικά με τις ενέργειες. Αυτή η ισοδυναμία ανάμεσα σε ενέργειες και λόγους φαίνεται από τον λόγο του κατηγορούμενου και θεωρεί ότι αν και συμφωνούν με τον κατηγορούμενο στις ενέργειες όσον αφορά την συγκεκριμένη υπόθεση, τα λόγια του κατηγορούμενου δεν συμφωνούν μ' αυτά του κατηγορούμενου. Ο κατηγορούμενος αναφέρεται στην πρώτη του ομιλία, στους λόγους που πρόκειται να παρουσιάσει. Όπως εξηγεί είναι αναγκασμένος στον λόγο του να παρουσιάσει τα *πράγματα* διαφορετικά απ' ότι είναι συνηθισμένος. Δυσκολεύεται να αντιληφθεί την *ακρίβεια* των πραγμάτων και αμφιβάλλει πως θα πείσει τους δικαστές για την ουσία των λόγων του(3.2.1). Ζητάει από τους δικαστές να μην κρίνουν τον λόγο του με βάση την εμφάνιση του(*δόξα*) αλλά με βάση την αλήθεια. Για την εμφάνιση των πραγμάτων να στηρίζεται κανείς σ' αυτούς που μιλάνε καλά ενώ για την εύρεση της αλήθειας να στηρίζεται σ' αυτούς που συμπεριφέρονται μ' έναν σωστό τρόπο(3.2.2). Η αλήθεια προϋποθέτει μια άμεση σχέση *πραγμάτων και λόγων*.²⁶⁰

Από τη στιγμή που τα πράγματα περικλείουν και εμφάνιση αλλά και αλήθεια και μπορεί να διαφέρουν, τότε δύο διαφορετικοί λόγοι μπορεί να αντιστοιχούν στα πράγματα, λόγοι οι οποίοι να πείθουν για την αλήθεια. Αυτό αποδεικνύεται από τον λόγο του κατηγορούμενου όπου λέει ότι ο γιός του δεν έκανε τίποτα απλά εκπαιδευόταν μαζί με τους συναθλητές του στη ρίψη ακοντίου(3.2.3). Υπό αυτό το πρίσμα, ο κατηγορούμενος αντικαθιστά τον λόγο της εμφάνισης του κατηγορούμενου(ο γιός μου χτυπήθηκε από το ακόντιο και σκοτώθηκε ακούσια) από τον λόγο της αλήθειας(ο γιός μου απλά εκπαιδευόταν και έριξε το ακόντιο αλλά δεν σκότωσε κανέναν). Ο κατηγορούμενος επιμένει ότι η αλήθεια αφορά τα *πράγματα* και ότι ο λόγος που επιβεβαιώνει την αλήθεια είναι αντίθετος από τον λόγο του κατηγορούμενου ο οποίος

259 Gagarin, 2002, 122.

260 Gagarin, 2002, 122.

παρουσιάζει την αλήθεια όπως ο κατηγορος την κατάλαβε. Τελικά, ο λόγος του κατηγορούμενου απαιτεί ειδική ικανότητα την οποία ο Αντιφών την προβάλλει μέσα από αντιθετικές υποθέσεις.²⁶¹

Η σχέση πραγμάτων και λογών συνεχίζεται όταν ο κατηγορούμενος ισχυρίζεται ότι αν το ακόντιο έπεφτε έξω από τα προκαθορισμένα όρια, τότε δεν θα υπήρχε λόγος διαφωνίας για την κατηγορία της ανθρωποκτονίας(3.2.4). Αυτός ο συγκεκριμένος λόγος μιλάει για την αθωότητα του κατηγορουμένου και παρουσιάζει πράξεις οι οποίες στην πραγματικότητα έχουν γίνει.²⁶²

Αυτές οι παρατηρήσεις σχετικά με τους λόγους και τα πράγματα στους πρώτους τρεις λόγους αποκορυφώνονται στον πρόλογο του κατηγορούμενου, στον δεύτερο λόγο του(3.4.1-2). Ο κατηγορούμενος ζητάει από τους δικαστές να εξετάσουν τα γεγονότα δίκαια και να αναγνωρίσουν την πραγματική αλήθεια χωρίς να υπολογίσουν καθόλου αυτά που λένε οι δύο πλευρές. Κάτι τέτοιο δεν θα μπορούσε βέβαια να λεχθεί από ένα πραγματικό διάδικο, όμως ο Αντιφών δεν ενδιαφέρεται να πείσει τους υποτιθέμενους δικαστές αλλά έτσι εκφράζει καθαρά τις ιδέες του για τη γλώσσα, την αλήθεια και την πραγματικότητα. Κάθε διάδικος θα καταλάβει τις καταστάσεις από τη δική του οπτική γωνία και θα δομήσει τον λόγο του σύμφωνα μ' αυτό. Όμως οι δικαστές δεν πρέπει να αποφασίσουν με γνώμονα μόνο τα γεγονότα αλλά και με τον τρόπο που τα έχουν προσεγγίσει οι δύο πλευρές. Ο αναγνώστης καταφέρνει να κατανοήσει τι πραγματικά συνέβη από τους λόγους των δύο διαδίκων.²⁶³

Ο κατηγορούμενος συνεχίζει τον λόγο του(3.4.2), επιμένοντας ότι ο λόγος του είναι αληθινός και ότι διαφέρει σε μεγάλο βαθμό από τον λόγο του κατηγορούμενου κυρίως όσον αφορά την ακρίβεια. Ο Αντιφών δεν θέλει να αποκαλύψει την κατάληξη της υπόθεσης αλλά σίγουρα θέλει να υπονοήσει ότι η ακριβής τοποθέτηση είναι και η πιο δυνατή. Στην πραγματικότητα ο κατηγορούμενος δεν καθοδηγεί τους δικαστές πως να αξιολογήσουν τους αντίθετους λόγους και η τελική συνεισφορά του κατηγορουμένου δεν βοηθάει(3.4.3).²⁶⁴

261 ο.π., 123.

262 ο.π., 123-124.

263 Gagarin, 2002, 125.

264 ο.π. 125-126.

Συμπερασματικά, αν η αλήθεια μπορεί να βρεθεί από τα λεγόμενα κάποιων και ο δολοφόνος μπορεί να βρεθεί από το τί έχει γίνει, η ταυτότητα λόγων και έργων πρέπει να είναι η βάση για δικαστικές αποφάσεις ακόμα κι όταν αυτή η ταυτότητα δεν μπορεί να αποκαλυφθεί εύκολα. Η δεύτερη τετραλογία ανάγει το θέμα της σχέσης γλώσσας και πραγματικότητας σ' ένα άλλο επίπεδο σε σύγκριση με την συζήτηση που είχε γίνει στην πρώτη τετραλογία όπου το θέμα της ήταν ένα σημαντικό είδος λόγου, η πιθανή επιχειρηματολογία και η σχέση της με τα πραγματικά στοιχεία. Εκεί ο λόγος και το πράγμα ήταν αντίθετα. Στην δεύτερη τετραλογία παρουσιάζεται μια πολύπλοκη σύζευξη αυτών των δύο (λόγος και πράγμα) όπου τα γεγονότα χειρίζονται τις λέξεις, όμως κι οι λέξεις χειρίζονται τα γεγονότα αφού η αλήθεια των γεγονότων εξαρτάται από τις λέξεις που τα παρουσιάζουν.²⁶⁵

Στην δεύτερη τετραλογία συναντούμε ιδέες πολλών μεγάλων διανοητών του πέμπτου αιώνα. Το συμπέρασμα ότι οι λέξεις παρουσιάζουν την πραγματικότητα έρχονται σε έντονη αντίθεση με την άποψη του Γοργία ότι η γλώσσα δεν μπορεί να επιβεβαιώσει την αλήθεια. Στο συγκεκριμένο θέμα, ο Αντιφών πλησιάζει αρκετά στις ιδέες του Παρμενίδη για τον οποίον η αλήθεια σε σχέση με την πραγματικότητα δεν είναι τι παρατηρούν οι άνθρωποι αλλά τι πραγματικά πιστεύουν. Επίσης ο Θουκυδίδης προβάλλει τις ίδιες ιδέες για να δημιουργήσει μια πολύπλοκη ανάλυση της γλώσσας και της πραγματικότητας. Ωστόσο, ο Αντιφών με την δεύτερη τετραλογία παρουσιάζει μια οπτική γωνία της γλώσσας και της πραγματικότητας πραγματικά πιο ανώτερη απ'ότι παρουσίασαν οι προκάτοχοι του.²⁶⁶

Επιπρόσθετα, ο Αντιφών μέσω της δεύτερης τετραλογίας μας παρουσιάζει μια λογική κριτική του νόμου και της νομικής υπευθυνότητας γενικότερα. Συνθέτει υποθετικά επιχειρήματα σύμφωνα με τη φιλοσοφία του νόμου τα οποία έχουν μια φιλοσοφική άποψη. Μια δουλειά που δεν παρουσιάζει μόνο σκεπτικισμό αλλά και απίστευτη λεπτότητα στους χειρισμούς της. Η δεύτερη τετραλογία πρέπει να θεωρηθεί το προϊόν ενός φιλοσόφου που είχε την μεγαλύτερη συνεισφορά στον νόμο και στην νομική θεωρία πριν τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη. Αξίζει να σημειωθεί ότι η φιλοσοφία στην

265 ο.π.

266 Gagarin, 2002, 126-127.

Ελλάδα, μπορεί να πάρει πολλές μορφές, ποιήματα, διαλόγους, εκθέσεις, διαλέξεις αλλά ακόμα και δικανικές υποθέσεις.²⁶⁷

Συμπερασματικά, μια υπόθεση πρέπει να συντεθεί από τα γεγονότα τα οποία είναι διαθέσιμα, όμως τα γεγονότα μπορεί να είναι διασκορπισμένα κι αυτός είναι ένας λόγος που μια υπόθεση πάει σε δίκη. Ωστόσο μπορεί μια υπόθεση να στηρίζεται σε σύνολο από γεγονότα τα οποία να ταιριάζουν και με τη συγκεκριμένη υπόθεση από την οποία προήλθαν αλλά και με άλλες υποθέσεις. Αυτό ακριβώς γίνεται και στην δεύτερη τετραλογία. Η ιστορία του κατηγορούμενου ταιριάζει με τα γεγονότα όπως ακριβώς γίνεται και με την ιστορία του κατήγορου. Αν όμως τα γεγονότα παρουσιάζονταν κάπως διαφορετικά, θα έπρεπε ο κατηγορούμενος να πεί μια διαφορετική ιστορία.²⁶⁸

6. Τετραλογία Γ'

6.1. Υπόθεση λόγου

Αυτή η υπόθεση αναφέρεται σ' έναν θάνατο ο οποίος προήλθε από έναν καβγά όταν δύο άντρες είχαν πιεί και οι συνθήκες ήταν περίπου παρόμοιες με τις σημερινές. Συγκριτικά με τις προηγούμενες δύο τετραλογίες αποτελεί τον πιο σύντομο λόγο και δεν έχει γίνει εκείνη η προσπάθεια η οποία έγινε στις άλλες δύο τετραλογίες για να διευκρινιστούν οι λεπτομέρειες της εκάστοτε υπόθεσης. Πέραν του γεγονότος ότι δεν υπάρχει ισχυρή επιχειρηματολογία, επίσης δεν υπάρχει κι εκείνος ο καλλωπισμένος ρητορικός λόγος που θα έδινε μια άλλη αίγλη στο συνολό της.²⁶⁹

Όπως προαναφέρθηκε, πρόκειται για έναν καυγά ο οποίος έγινε ανάμεσα σ' έναν νεαρό και σ' έναν ηλικιωμένο άνδρα ενώ έπιναν. Ο ηλικιωμένος άνδρας, ως συνέπεια του καβγά τους, είναι σοβαρά τραυματισμένος. Αμέσως προσφέρεται ιατρική φροντίδα για να γίνει καλά, αλλά τα τραύματα του δεν υποχωρούν κι έτσι πεθαίνει. Οι συγγενείς του ηλικιωμένου ασκούν δίωξη στον νεαρό για φόνο εκούσιο. Αυτός όμως ζητάει πρόκληση και δεν διστάζει να αποδείξει ότι βρισκόταν σε θέση αυτοάμυνας.²⁷⁰

267 Mann, 2012, 18.

268 Gagarin, 1974, 201.

269 Gagarin, 1997, 160,

270 Page, Capps, Rouse, Post, Warmington, 1960, 118.

6.2. Ρητορικό σχεδίασμα.

Πρόκειται για δίκαιο φόνο , διότι ο νεαρός άντρας αναγκάστηκε λόγω του καβγά να τραυματίσει τον ηλικιωμένο άντρα κι έτσι ισχυρίζεται ότι τον τραυμάτισε ενώ βρισκόταν σε κατάσταση αυτοάμυνας. Υπάρχουν δύο είδη δίκαιου φόνου. Όταν οι συγγενείς του θύματος δεν επιθυμούν να ασκήσουν δίωξη στον θύτη διότι θεωρούν ότι δεν υπάρχει κάποια υπόθεση και δεύτερον, όταν οι συγγενείς του θύματος απορρίψουν την αιτιολόγηση του κατηγορουμένου και ο κατηγορούμενος καταφέρει να αθωωθεί χωρίς τιμωρία αν αποδείξει ότι ένα απ'αυτά τα σενάρια υπάρχουν στην υπόθεση. Σύμφωνα με τον Gagarin υπάρχει διάκριση ανάμεσα στον δίκαιο φόνο και στον φόνο υπό κατάσταση αυτοάμυνας . Αυτό ακριβώς συμβαίνει στην τρίτη τετραλογία.²⁷¹ Για να γίνει αντιληπτό το είδος της κατηγορίας , ένα σημαντικό στοιχείο είναι αυτό που προβάλλεται στην θέση του κατηγορουμένου(4.2.1) ότι οι κατήγοροι θέλουν να τον επιβαρύνουν με τις μεγαλύτερες κατηγορίες. Ίσως οι μεγαλύτερες κατηγορίες που υποδηλώνονται εδώ να αφορούν εκούσιο φόνο(4.1.6). Ακόμα ένα σημείο ακόμη συναινεί προς αυτή την κατεύθυνση. Ο κατηγορούμενος υποστηρίζει πως ο νόμος τον αθώνει γιατί σημειώνει ότι αυτός που σχεδιάζει έναν φόνο είναι ο ένοχος(4.2.6). Μια τέτοια δήλωση βρίσκεται και στους νόμους του Δράκοντα και υποδηλώνει τον εκούσιο φόνο. Άρα εδώ υπονοείται ότι ο κατηγορούμενος επιβαρύνεται με την κατηγορία του εκούσιου φόνου. Από την άλλη μεριά, ο κατηγορούμενος επικαλείται τον νόμο για δίκαιο φόνο υπό θέση αυτοάμυνας. Το χωρίο όπου ο κατηγορούμενος δηλώνει ότι το θύμα άρχισε τον καβγά(4.2.1) ηχεί τη γλώσσα του Δρακόντειου νόμου. Αυτό που έχει απασχολήσει τους μελετητές είναι ότι ο κατηγορούμενος δεν χειρίζεται την υπόθεση σαν να ήταν υπόθεση δίκαιου φόνου η οποία εκδικάζεται στο Δελφίνιο. Στην πραγματικότητα ο κατηγορούμενος φαίνεται να απορρίπτει αυτόν τον τρόπο επιχειρηματολογίας όταν υποστηρίζει ότι αν το θύμα είχε πεθάνει αμέσως, θα πέθαινε εξαιτίας του ιδίου αλλά

271 Cairns, 2015, 652-653.

δίκαια(4.2.3). Αλλά υποστηρίζει ότι αφού πέθανε αρκετές μέρες αργότερα, δεν φταίει ο ίδιος αλλά ο γιατρός που τον φρόντιζε. Η συγκεκριμένη επιχειρηματολογία και άλλες ακόμη ότι το θύμα σκότωσε τον ίδιο του τον εαυτό ή ότι σχεδίασε τον δικό του θάνατο, φαίνονται να είναι άσχετες με μια υπόθεση δίκαιου φόνου.²⁷²

Στην επιχειρηματολογία ανακύπτουν ερωτήσεις σχετικά με τις προθέσεις του θύματος. Η επιχειρηματολογία αυτής της υπόθεσης αποτελείται από την εικός επιχειρηματολογία και απ'αυτήν που σχετίζεται με την ευθύνη του θύματος για τον ίδιο του τον θάνατο όπως ακριβώς συνέβαινε και στην δεύτερη τετραλογία. Επίσης, στην υπόθεση προστίθεται ακόμα ένας σημαντικός παράγοντας ο οποίος θα παίζει βασικό ρόλο στην εξέλιξη της υπόθεσης και δεν είναι άλλος από τον γιατρό που είδε το θύμα πριν τον θάνατο του και που ήρθε να τον γιατρέψει. Ωστόσο, στον Αθηναϊκό νόμο , ένας γιατρός δεν θα μπορούσε να είναι υπεύθυνος για τον θάνατο ενός ασθενή του, Αυτή η εμπλοκή του γιατρού στην υπόθεση έρχεται σε αντίθεση με τον ρόλο του παιδοτρίβου στην δεύτερη τετραλογία όπου ο πιθανός ρόλος στον θάνατο του αγοριού αναφέρθηκε αλλά ποτέ δεν εξετάστηκε ενδελεχώς αφού θεωρήθηκε ένα πολύ αδύνατο επιχείρημα.²⁷³

Ο κατηγορος της υπόθεσης στηρίζει την επιχειρηματολογία του στην παραδοσιακή ιδέα ότι όταν κάποιος ρίχνει ένα χτύπημα το οποίο έχει ως άμεση συνέπεια τον θάνατο, τότε είναι ένοχος για ανθρωποκτονία. Από την άλλη μεριά, ο κατηγορούμενος, απαντάει στον κατηγορο λέγοντας ότι από τη στιγμή που το θύμα έριξε το πρώτο χτύπημα , σημείο το οποίο ποτέ δεν το αρνείται ο κατηγορος, είναι υπεύθυνος για τον καβγά και κατ'επέκτασιν και για τον ίδιο του τον θάνατο. Σύμφωνα με τον κατηγορούμενο, αυτός που ξεκινάει έναν καβγά είναι υπεύθυνος για οτιδήποτε συμβαίνει στη συνέχεια.²⁷⁴ Πιστεύει ότι δεν φταίει εκείνος απλά το θύμα πήρε ως ανταπόδοση της πράξης του ότι του άξιζε. Επιπρόσθετα, ο θάνατος του θα μπορούσε να θεωρηθεί σφάλμα του ανίκανου γιατρού ο οποίος τον περιποιήθηκε και δεν κατάφερε να τον γιατρέψει. Ο κατηγορος απαντάει ότι η επιχειρηματολογία του κατηγορούμενου ήταν υπερβολική , ότι η σοβαρότητα του χτυπήματος απέναντι στο θύμα, δείχνει πρόθεση κάποιου να σκοτώσει και τρίτον αν οι συγγενείς του θύματος δεν καλούσαν τον γιατρό , αυτομάτως θα δέχονταν την κατηγορία ότι δεν τον φρόντισαν όσο έπρεπε. Τέλος ο κατηγορούμενος

272 Gagarin, 2002, 114-115.

273 Gagarin, 1997, 160.

274 Dorjahn, 1935, 164.

διερευνά τόσο τη σοβαρότητα των χτυπημάτων και από τις δύο μεριές αλλά και τα κίνητρα που είχαν και οι δύο μεριές για να προβούν σε τέτοιου είδους ενέργειες.²⁷⁵

Η τρίτη τετραλογία εστιάζει κυρίως στην αιτιολόγηση παρόλο που η επιχειρηματολογία είναι λίγο διαφορετική σε σχέση με την δεύτερη τετραλογία. Παρουσιάζει πιο πολύπλοκα γεγονότα τα οποία κάνουν πιο ξεκάθαρη την εικόνα για τον ένοχο. Η υπόθεση της τρίτης τετραλογίας είναι μια κατάσταση, αρκετά συνηθισμένη στον ελλαδικό χώρο(καβγάς λόγω υπερβολικής κατανάλωσης αλκοόλ) που μοιάζει περισσότερο για πραγματική υπόθεση σε σχέση με τις δύο προηγούμενες τετραλογίες.²⁷⁶

Τέλος τίθεται το θέμα της μόλυνσης και ο κατηγορος υποστηρίζει ότι αν τιμωρηθεί ο λάθος άνθρωπος, τότε οι δικαστές θα επωμιστούν όλη την μόλυνση του θύματος αλλά και του κατηγορουμένου αν καταδικαστεί άδικα. Ύστερα, ο κατηγορούμενος υποστηρίζει ότι οι δικαστές πρέπει να τον αθώωσουν αλλιώς θα μολυνθούν οι ίδιοι.²⁷⁷ Φυσικά δεν σημαίνει ότι αν αποδεχόντουσαν οι δικαστές ότι το θύμα λειτούργησε υπό καθεστώς αυτοάμυνας αυτομάτως θα εξαγνίζόταν κιόλας.²⁷⁸

Στην περίπτωση της τρίτης τετραλογίας αν ένας άντρας σκότωνε κάποιον σε μια διένεξη, τότε πιθανότατα θα καταδικαζόταν για ανθρωποκτονία εκτός αν ήταν ξεκάθαρο το γεγονός ότι το θύμα από μόνο του ήταν υπεύθυνο για τον καβγά. Όπως και στην δεύτερη τετραλογία, ο κατηγορος δίνει έναν σύντομο πρώτο λόγο, θέλοντας να υπονοήσει ότι η ενοχή του κατηγορουμένου είναι αυτονόητη. Όμως παρόλο που ο κατηγορούμενος ακολουθεί την ίδια γραμμή υπεράσπισης, η αδυναμία της υπόθεσης είναι φανερή και επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι φεύγει για εξορία πριν από τον δεύτερο λόγο. Αυτή η πρόωγη αναχώρηση συνυποδηλώνει τις περισσότερες φορές καταδίκη. Εδώ, ο Αντιφών προσπαθεί να δώσει στοιχεία στους αναγνώστες ώστε να συμπεράνουν ότι τελικά ο λόγος του κατηγορούμενου δεν έπεισε σε μεγάλο βαθμό τους δικαστές.²⁷⁹

Συγκρίνοντας την δεύτερη τετραλογία με αυτήν εδώ συμπεραίνουμε ότι στην τρίτη τετραλογία, η επιχειρηματολογία χρησιμοποιείται για να απαλλάξει τον κατηγορούμενο

275 Gagarin, 1997, 160-161.

276 Gagarin, 2002, 127.

277 Gagarin, 1997, 161.

278 Hewitt, 1910, 108.

279 Hewitt, 1910, 108.

από την κατηγορία που υπό κανονικές συνθήκες θα τον καθιστούσε υπεύθυνο. Αυτό δεν σημαίνει ότι και το ίδιο θα συμβαίνει σε παρόμοιες υποθέσεις. Επίσης η αποτελεσματικότητα της επιχειρηματολογίας του κατηγορούμενου σ' αυτήν την υπόθεση, στηρίζεται στην ακριβή παρουσίαση των γεγονότων. Εδώ τα γεγονότα είναι τελείως διαφορετικά απ' ότι στην δεύτερη τετραλογία και ο κατηγορούμενος δεν έρχεται κοντά στην αντιστοίχιση της ακρίβειας του προηγούμενου κατηγορούμενου (δεύτερη τετραλογία). Έτσι ο Αντιφών βεβαιώνει τους αναγνώστες ότι οι λεπτοί χειρισμοί που επικρατούσαν στην επιχειρηματολογία της δεύτερης τετραλογίας, δεν σημαίνει ότι κανένας δεν θα θεωρηθεί υπεύθυνος για τον φόνο.²⁸⁰ Η επιχειρηματολογία της τρίτης τετραλογίας είναι αδιαμφισβήτητα πιο πολύπλοκη από αυτήν της δεύτερης τετραλογίας όπου το θέμα είχε λυθεί με την απάντηση στο ερώτημα ποιός διέπραξε την *άμαρτία*, ο κατηγορός ή ο κατηγορούμενος. Εδώ ο κατηγορούμενος προσπαθεί εναγωνίως να αποδείξει ότι πρόκειται για δικαιολογημένη δολοφονία ενώ προτείνεται όπως προαναφέρθηκε ότι μπορεί να πέθανε και από ιατρικό λάθος. Επιπρόσθετα, είναι κοινώς αποδεκτό και από τις δύο πλευρές ότι ο θάνατος του θύματος ήταν ατύχημα και οι δύο πλευρές χρησιμοποιούν επιχειρήματα τα οποία βρίσκονται με μεγαλύτερη δυναμική και στην δεύτερη τετραλογία για να αποδειχθεί ότι η *άμαρτία* στηρίζεται στους αντιπάλους. Ακόμα η ασυνέπεια που παρουσιάζεται στην συγκεκριμένη τετραλογία είναι εμφανής αν σκεφτεί κανείς ότι ο γενικότερος σκοπός των Τετραλογιών είναι να παρουσιάσει εκείνες τις ευκαιρίες που προσφέρει η συνήγορος από μια ψευδο-φιλοσοφική ανάλυση των ορίων, κινήτρων και επιθυμιών.²⁸¹ Γεγονός είναι ότι όποια πλεονεκτήματα κι αν είχε η συγκεκριμένη υπόθεση δεν υπήρχε μέση λύση στον Αθηναϊκό νόμο. Αν ο κατηγορούμενος ήταν ένοχος, πήγαινε εξορία, αν όμως αθωνόταν, είτε γιατί υπαίτιος ήταν ο γιατρός, είτε γιατί θεώρησαν ότι ενήργησε υπό καθεστώς αυτοάμυνας, τότε τον άφηναν ελεύθερο.²⁸²

Ο πρώτος λόγος του κατηγορούμενου(4.1.6) χρήζει περαιτέρω διερεύνησης αν σκεφτούμε ότι ο κατηγορούμενος σκότωσε το θύμα και πρέπει να τιμωρηθεί. Από την άλλη ο κατηγορούμενος διαφωνεί ότι από τη στιγμή που άρχισε τον καυγά ο ηλικιωμένος άντρας, οποιοδήποτε είδος αντίποινου θα δικαιολογούνταν(4.2.2) και ότι ο ίδιος

280 Gagarin, 1997, 162.

281 Page, Capps, Rouse, Post, Warmington, 1960, 118-119.

282 Loomis, 1972, 93.

ευθύνεται για τον θάνατο του(4.2.6). Επίσης ρίχνει το φταίξιμο στον γιατρό που φρόντισε το θύμα(4.2.4) και εισάγει τον ίδιο νόμο αποκλείοντας τον δίκαιο ή τον άδικο φόνο όπως στην προηγούμενη υπόθεση(4.2.3) , αφού ο νόμος θέτει αυτόν που σχεδιάζει τον φόνο, το ίδιο υπεύθυνο μ'αυτόν που τον πραγματοποιεί(4.2.5).Ο κατηγορος υποστηρίζει ότι ένας ηλικιωμένος άνδρας όπως ήταν το θύμα, αποκλείεται να ξεκίνησε κάποιον καβγά(4.3.2) και ότι η δύναμη του νεαρού άντρα μαρτυρεί ότι είχε πρόθεση να τον σκοτώσει(4.3.3-4).Επίσης θεωρεί ότι έπρεπε να πάνε το θύμα σε κάποιον γιατρό ή αλλιώς θα τους κατηγορούσαν ότι δεν το έκαναν και ότι σε οποιαδήποτε περίπτωση ο νόμος προστατεύει τον γιατρό από το να καταστεί υπεύθυνος για τον φόνο(4.3.5). Τέλος, οι φίλοι του κατηγορουμένου ο οποίος ήδη είχε φύγει για την εξορία επαναλαμβάνουν πολλές από τις θέσεις του(4.4.2-8) και παρακαλούν τους δικαστές να μην καταδικάσουν τον κατηγορούμενο αν πρώτα δεν πειστούν ότι όντως υπάρχει ενοχή στην περίπτωση του(4.4.9).²⁸³

6.3. Νομικό πλαίσιο.

Είναι αυταπόδεικτο γεγονός ότι όταν υπάρχει περίπτωση δίκαιου φόνου, τότε αυτή δικάζεται στο Δελφίνιο. Αυτό λέγεται ότι συμβαίνει κι εδώ ώστε να επιβεβαιωθεί επακριβώς αυτό που λέγεται για τις τετραλογίες του Αντιφώντα, δηλαδή ότι πρόκειται για τρεις διαφορετικές περιπτώσεις φόνου οι οποίες εκδικάζονται σε τρία διαφορετικά δικαστήρια(η πρώτη τετραλογία παρουσιάζει φόνο εκούσιο και εκδικάζεται στον Άρειο Πάγο, η δεύτερη τετραλογία παρουσιάζει φόνο ακούσιο και εκδικάζεται στο Παλλάδιο και η τρίτη τετραλογία παρουσιάζει δίκαιο φόνο και εκδικάζεται στο Δελφίνιο). Όμως ένα πρόσωπο το οποίο σκοτώνει υπό καθεστώς αυτοάμυνας δεν αθώνεται αμέσως εκτός από συγκεκριμένες συνθήκες, όπως το να σκοτώσει κάποιος έναν κοινό εγκληματία ο οποίος του επιτέθηκε. Το γεγονός ότι το θύμα ξεκίνησε τον καυγά ενισχύει την υπεράσπιση κάποιου με την κατηγορία του εκούσιου φόνου κι όχι απαραίτητα δίκαιου φόνου. Υπό αυτήν την έννοια, το να σκοτώνει κάποιος υπό καθεστώς αυτοάμυνας διαφέρει σε μεγάλο βαθμό από το να σκοτώνεις έναν ηλικιωμένο άντρα και να πιάνεσαι επ'αυτοφώρω την ώρα της πράξης. Περισσότερο πιθανό είναι να εκδικάζεται

283 Gagarin, 1997, 162.

η συγκεκριμένη υπόθεση στον Άρειο Πάγο. Ο Δημοσθένης αναφέρει μια παρόμοια υπόθεση στην οποία ένας άντρας σκοτώνει έναν άλλο άντρα ο οποίος τον χτύπησε πρώτος κι ο δολοφόνος αθωώθηκε με μία ψήφο.²⁸⁴

Η συγκεκριμένη υπόθεση θα μπορούσε να εκδικαστεί και στον Άρειο Πάγο γιατί περιέχει πρόθεση ενώ στο Παλλάδιο δεν θα μπορούσε να εκδικαστεί γιατί δεν πρόκειται για ακούσιο φόνο. Το μόνο ερώτημα που τίθεται εδώ είναι αν είναι μια πράξη η οποία έχει συγχωρεθεί.²⁸⁵

Στην περίπτωση που η συγκεκριμένη υπόθεση έχει εκδικαστεί στο Δελφίνιο επειδή εθεωρείτο δίκαιος φόνος, αυτο θα μπορούσε να ευσταθεί αφού, το Δελφίνιο εκδικάζει υποθέσεις στις οποίες ο κατηγορούμενος παραδέχεται την ενοχή του αλλά υποστηρίζει ότι πρόκειται για δίκαιο φόνο²⁸⁶ κάτι το οποίο βρίσκει έδαφος στην συγκεκριμένη περίπτωση. Επιπρόσθετα, υποθέσεις στις οποίες ο κατηγορούμενος επικαλείται απλή αυτοάμυνα, περιλαμβάνονται στην κατηγορία του δίκαιου φόνου και εκδικάζονται στο Δελφίνιο. Υπάρχουν όμως και υποθέσεις όπου κάποιος παραδέχεται ότι έχει σκοτώσει αλλά υποστηρίζει ότι το έχει κάνει νόμιμα. Όμως η περίπτωση της απλής αυτοάμυνας δεν ταιριάζει με τις γνωστές υποθέσεις δίκαιου φόνου. Αντιθέτως, τα στοιχεία σε μια γνωστή υπόθεση υποστηρίζουν την άποψη ότι ο δολοφόνος που επικαλείται αυτοάμυνα, υποστήριξε την υπόθεση του σ'ένα δικαστήριο όπου εκδικάζονταν υποθέσεις εκούσιου φόνου δηλαδή στον Άρειο Πάγο. Τόσο ο Δημοσθένης όσο και ο Αριστοτέλης αναφέρουν πολλές περιπτώσεις δίκαιου φόνου. Πρώτον αν κάποιος παραδεχτεί ότι σκότωσε κάποιον αλλά ισχυριστεί ότι το έκανε σύμφωνα με τους νόμους, όπως το να πιάσει κάποιον να διαπράττει μοιχεία ή στον πόλεμο να μην έχει αναγνωρίσει κάποιον, ή να ανταγωνίζεται κάποιον στα πλαίσια ενός αθλητικού διαγωνισμού, τότε η υπόθεση εκδικάζεται στο Δελφίνιο. Όμως καμία πηγή δεν αναφέρει ότι οι υποθέσεις οι οποίες περιλαμβάνουν απλή αυτοάμυνα μπορούσαν να εκδικαστούν στο Δελφίνιο.²⁸⁷

Σύμφωνα με τον Dittenberger, ο Αντιφών δεν γνώριζε τον Αθηναϊκό νόμο και δεν ήξερε ότι αυτός που σκότωνε υπό καθεστώς αυτοάμυνας ότι αυτομάτως αθωνόνταν.

284 Gagarin, 1997, 160-161.

285 Loomis, 1972, 93.

286 Sealey, 1983, 277.

287 Gagarin, 1978, 111-113.

Όμως άλλοι μελετητές υποστηρίζουν ότι τόσο η τρίτη τετραλογία όσο και οι υπόλοιπες αντανakλούν τον Αθηναϊκό νόμο.²⁸⁸

Δυστυχώς όμως απ'ότι φαίνεται δεν υπάρχει κάποιο σίγουρο συμπέρασμα για το δικαστήριο όπου εκδικάζονταν αυτή η υπόθεση της τρίτης τετραλογίας. Το μόνο σίγουρο ήταν ότι ο κατηγορούμενος έφυγε από το δικαστήριο για να πάει στην εξορία πριν από τον δεύτερο του λόγο. Είναι γνωστό ότι ο κατηγορούμενος στο δικαστήριο του Άρειου Πάγου μπορούσε να φύγει για την εξορία πριν τον δεύτερο του λόγο. Δεν είναι γνωστό ότι αυτός ο κανονισμός ισχύει και στο Δελφίνιο αλλά υπάρχει πιθανότητα να ισχύει.²⁸⁹

Μία από τις υποθέσεις που πήγαινε στο Δελφίνιο ήταν κι αυτή όπου ένα πρόσωπο κατηγορούνταν για άδικο φόνο, είτε ακούσιο, είτε εκούσιο και υποστήριζε τον εαυτό του όχι με το να αρνείται τον φόνο αλλά με το να υποστηρίζει ότι το έκανε δίκαια. Το συγκεκριμένο δικαστήριο εκδικάζει υποθέσεις όχι με βάση πότε ένα πρόσωπο σκοτώνει κάποιον άλλον αλλά υπό ποιές συνθήκες το κάνει.²⁹⁰ Το βασικό κριτήριο για να εκδικάσει μια υπόθεση το Δελφίνιο ήταν να υποστηρίξει αυτός που το έκανε ότι το έκανε δίκαια.²⁹¹ Υπό αυτή την οπτική γωνία η υπόθεση της τρίτης τετραλογίας θα μπορούσε να εκδικαστεί στο Δελφίνιο.

Συμπερασματικά, υποθέσεις αυτοάμυνας ήταν μια διαφορετική κατηγορία από όλες τις άλλες στον δίκαιο φόνο. Οι υποθέσεις αυτοάμυνας ήταν εν γένει πιο πολύπλοκες, αποτελούνταν από διαφορετικές γραμμές υπεράσπισης και πάντα εκδικάζονταν σε δικαστήριο. Δεν είναι σίγουρο όπως προαναφέρθηκε που εκδικάζονταν αλλά πιθανότατα εκδικάζονταν στον Άρειο Πάγο ως υποθέσεις εκούσιου φόνου στις οποίες η αθώωση ήταν πιθανή αν ο κατηγορούμενος αποδείκνυε ότι όντως ενέργησε υπό κατάσταση αυτοάμυνας. Σίγουρα δεν υπάρχει καμία σοβαρή ένδειξη για την παραδοσιακή υπόθεση ότι αυτές οι υποθέσεις εκδικάζονταν στο Δελφίνιο.²⁹²

288. ο.π., 113

289 ο.π., 113- 114.

290 ο.π. 71.

291 ο.π., 73.

292 Gagarin, 1978, 120.

6.4. Ανάλυση της τρίτης τετραλογίας

6.4.1. Λόγος κατηγορου

α) Πρόλογος (1-5)

Ο πρόλογος επεξεργάζεται την σύνδεση μεταξύ ανθρώπινων και θεϊκών ανησυχιών, υποστηρίζοντας ότι η δολοφονία είναι καθαρά μια επίθεση ενάντια στους θεούς και ότι ο κατηγορος που κατηγορεί το λάθος πρόσωπο μολύνεται κι αυτός.²⁹³ Ο πρόλογος είναι περισσότερο εκτενής από τα συνηθισμένα. Αναφέρεται στο θέμα της μόλυνσης και στους ανθρώπους ως θεϊκές υπάρξεις που υποστηρίζουν οικεία θέματα. Ο κατηγορος θεωρεί ότι η πράξη του φόνου δεν είναι μόνο μια πράξη η οποία αντιτίθεται στους κανόνες των θεών αλλά λειτουργεί και ως μια βιαιότητα απέναντι στους θεικούς νόμους (4 1.2). Επίσης προσθέτει ότι κάθε πράξη φόνου πρέπει να τιμωρείται (4 1.3) Αυτό το συμπέρασμα συνιστά την αρμονία ανάμεσα στον νόμο και στην φύση που από τη στιγμή που οι νόμοι των ανθρώπων και η φύση τους ως θεϊκές προσωπικότητες πιστεύουν σ'έναν κοινό στόχο, στην τιμωρία αυτού που σκοτώνει.²⁹⁴

Ο κατηγορος στην παράγραφο 2 αναφέρεται στην δημιουργία του ανθρώπου. Δεν υπάρχει επακριβής Ελληνικός μύθος που να αναφέρεται στην δημιουργία του ανθρώπου, όμως η *Θεογονία* του Ησίοδου αναφέρεται στην δημιουργία των γυναικών, οι άνδρες ήδη έχουν δημιουργηθεί. Οι σοφιστές κυρίως είχαν ως αντικείμενο μελέτης τους την δημιουργία και την νεότερη ιστορία του ανθρώπου. Για παράδειγμα, ο Πρωταγόρας χρησιμοποιούσε τις φιγούρες του Προμηθέα και του Επιμηθέα για να αναφερθεί στην ανθρώπινη κοινωνία και φύση. Εδώ ο Αντιφών, ίσως για πρώτη φορά, εναποθέτει την γενναιοδωρία της φύσης στην καλοσύνη των θεών. Επίσης ο Αντιφών υπαινίσσεται το κοινό σοφιστικό θέμα όταν λέει ότι η φύση προσφέρει ένα βασικό θεμέλιο για την εγκαθίδρυση του νόμου.²⁹⁵ Εδώ ο Αντιφών προσφέρει μια ανθρωπολογική ματιά στην φύση των ανθρώπων και αναζητάει εκείνες τις ρίζες από τις οποίες προήλθε ο άνθρωπος.²⁹⁶ Το δώρο που έχει δώσει ο θεός στον άνθρωπο διακρίνεται για την τάξη και την ισορροπία του. Το δώρο του θεού είναι τόσο σημαντικό που μόλις χαθεί, μένει μόνο

293 Gagarin, 1997, 162.

294 Gagarin, 2002, 127-128.

295 Gagarin, 1997, 163.

296 Wohl, 2010, 147.

το εκδικητικό πνεύμα σε αντάλλαγμα.²⁹⁷ Στην παράγραφο 4, γίνεται αναφορά στην μόλυνση και στους νόμους της. Όταν κάποιος κατηγορεί έναν αθώο άνθρωπο, τότε μεταφέρεται σ' αυτόν όλη η μόλυνση του ανεκδίκητου θύματος και του άδικα κρινόμενου κατηγορούμενου αλλά και των δικαστών που τους προέτρεψε να κρίνουν λάθος και να καταδικάσουν τον συγκεκριμένο άνθρωπο. Ο κατηγορός κλείνει τον πρόλογο του υπενθυμίζοντας στους δικαστές να τιμωρήσουν τον ένοχο και να απεμολήσουν όσο το δυνατόν νωρίτερα την μόλυνση που έχει ο δολοφόνος(4.1.5).

β) Αποδείξεις(6)

Στον πρώτο λόγο, ο κατηγορός υποστηρίζει ότι ο κατηγορούμενος χτύπησε τόσο πολύ τον ηλικιωμένο άνδρα μέχρι να πεθάνει²⁹⁸. Στη συνέχεια υποστηρίζει ότι λόγω των βίαιων πράξεων του απέναντι στο θύμα, πρέπει να τιμωρηθεί. (4 1.6.). Σ' αυτό το χωρίο υπάρχει διακριτή διαφορά ανάμεσα στην *κόλασις* και στην *τιμωρία*. Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη στην *Ρητορική*, η *κόλασις* εξυπηρετεί το συμφέρον αυτού που τιμωρείται ενώ η *τιμωρία* εξυπηρετεί το συμφέρον αυτού που τιμωρεί. Είναι ένας διαχωρισμός που σπάνια γίνεται από τους ρήτορες.²⁹⁹

γ) Επίλογος (7)

Στον επίλογο δεν είναι πολύ συνηθισμένο να γίνεται συμπερίληψη των θέσεων του κατηγορούμενου. Οι πιο σύγχρονοι ομιλητές συνήθως ακολουθούν το ρητό του Πλάτωνα(στον *Φαίδρο*) ότι ένας πρέπει να σταματάει μια ομιλία, υπενθυμίζοντας στο κοινό τα βασικά σημεία του λόγου του αλλά οι Έλληνες ρήτορες σπάνια κάνουν κάτι τέτοιο. Η ελληνική πρακτική δικαιώνεται από τον Γοργία στο έργο του *Παλαμήδης* ο οποίος λέει στους δικαστές ότι αν αυτοί είναι κατώτεροι, θα πρέπει να τους υπενθυμίσει τι ακριβώς έχει ειπωθεί αλλά δεν έχει καμία αμφιβολία ότι θα το θυμούνται.³⁰⁰

297 ο.π.

298 Harris, 2004, 249.

299 Gagarin, 1997, 164.

300 Gagarin, 1997, 164-165.

Ο κατηγορος κλείνει τον λόγο του μ'έναν σύντομο επίλογο όπου αναφέρεται ως συνήθως στον κατηγορούμενο, ζητάει από τους δικαστές να τον τιμωρήσουν και εισάγει δύο επιπλέον σημεία, ότι οι μάρτυρες έχουν καταθέσει γι'αυτά τα γεγονότα κι ότι ο φόνος ήταν προμελετημένος³⁰¹(4 1.7). Είναι η μόνη τετραλογία όπου είναι πολύ σημαντική η συμβολή των μαρτύρων διότι όταν τίθεται η ερώτηση, ποιός άρχισε τον καβγά, οι μάρτυρες θα μπορούν να βρεθούν και με τις δύο πλευρές.³⁰²

6.4.2. Λόγος κατηγορούμενου

α) Πρόλογος (1)

Στον πρόλογο γίνεται συμπερίληψη της θέσης του κατηγορούμενου. Το θύμα ήταν εκείνο που ξεκίνησε τον καβγά και που ήταν πιαμένος, κι όχι ο κατηγορούμενος.³⁰³ Ο κατηγορούμενος δίνει προσοχή στις συνθήκες κάτω από τις οποίες έγινε το έγκλημα και παρουσιάζει επιχειρήματα για να αποδείξει την αθωότητα του³⁰⁴(4 2.1). Με τη φράση "*Άρχων γάρ χειρῶν ἀδίκων*", ο κατηγορούμενος θέτει την αρχή του καβγά η οποία υπάρχει και στους νόμους του Δράκοντα. Το σημείο αυτό θα ήταν καθοριστικό αν ήταν ξεκάθαρο ότι το θύμα ξεκίνησε τον καβγά κι έδωσε το πρώτο χτύπημα και ο κατηγορούμενος δρούσε υπό θέση αυτοάμυνας αλλά κάτι τέτοιο δεν ισχύει.³⁰⁵

Σ'αυτό το σημείο κι ιδιαίτερα στην τρίτη τετραλογία, ο κατηγορούμενος προσπαθεί να ρίξει όλο το φταίξιμο για τον θάνατο στο θύμα. Τα γεγονότα όμως της υπόθεσης δεν αφήνουν περιθώρια έτσι ώστε να αποποιηθεί όλη την ευθύνη. Ξεκινάει τον λόγο του με τη θέση ότι το θύμα ήταν περισσότερο υπεύθυνο για την κατάσταση του απ'ότι ο ίδιος επειδή αυτός ξεκίνησε τον καβγά(4.2.1). Κανένας από τους διάδικους αρνείται ότι έχει πιεί κι έτσι κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει το γεγονός ότι ήταν και οι δύο μεθυσμένοι. Κάποιος ο οποίος ξεκινά έναν καβγά, θα μπορούσε να θεωρηθεί υπεύθυνος για τις συνέπειες παρόλο που υπάρχει έντονη διαφωνία για το ποιός ξεκίνησε τον καβγά αλλά αυτό το επιχείρημα από μόνο του κρίνεται καθοριστικής σημασίας. Όμως ο

301 Gagarin, 2002, 128.

302 Gagarin, 1997. 165.

303 ο.π.

304 Harris, 2004, 249.

305 Gagarin, 1997, 165-166.

κατηγορούμενος με τον τρόπο του κάνει τα γεγονότα να φαίνονται αλληλένδετα σαν να είναι μέρος μιας αλυσίδας όπου το δικό του χτύπημα ήταν η αιτία για τον θάνατο του αλλά το αρχικό χτύπημα και η αιτία του καβγά ήταν από το ίδιο το θύμα. Σ' αυτό το σημείο υπάρχει έντονη διαφορά σε σχέση με την δεύτερη τετραλογία. Υπάρχουν δύο ταυτόχρονα αλλά διαφορετικά γεγονότα (το ρίψιμο του ακοντίου και η αποχώρηση του αγοριού από το γήπεδο) τα οποία συνδυασμένα οδηγούν στον θάνατο. Εδώ ο κατηγορούμενος ισχυρίζεται ότι το αρχικό χτύπημα του θύματος είχε ως αποτέλεσμα την απάντηση του κατηγορουμένου με το δικό του χτύπημα το οποίο έφερε ένα αποτέλεσμα, τον θάνατο. Η επιχειρηματολογία του κατηγορουμένου στην πρώτη υπόθεση ότι οποιαδήποτε μεριά είναι ένοχη ενώ σ' αυτή την περίπτωση όποιος ξεκίνησε τα γεγονότα είναι ένοχος.³⁰⁶

β) Αποδείξεις (2-6)

Ο κατήγορος ισχυρίζεται ότι η αντίδραση σ' ένα χτύπημα μπορεί να είναι νομικά πιο σοβαρή από το αρχικό χτύπημα παρόλα αυτά φοβάται ότι ο νόμος θεωρεί ότι και ο δίκαιος και ο άδικος φόνος ποινικοποιούνται, πρέπει να τιμωρηθούν. Επιπρόσθετα, ισχυρίζεται ότι δεν προσπαθεί να δικαιολογηθεί αλλά δεν έχει σκοτώσει το θύμα (4 2.3). Η προκατάληψη απέναντι στην επιχειρηματολογία του αντιπάλου είναι κοινή ρητορική στρατηγική. Επίσης η λέξη *νόμος* δείχνει την απαγόρευση της πραγματοποίησης μιας δολοφονίας. Όπως ακριβώς συνέβη και στην δεύτερη τετραλογία όπου ο κατηγορούμενος πρώτος αναφέρει αυτόν τον *νόμο* ο οποίος δεν θα ήταν χρήσιμος στον κατήγορο σε κάθε περίπτωση.³⁰⁷

Στην αλυσίδα των γεγονότων εισέρχεται ακόμα ένας παράγοντας ο οποίος είναι ο γιατρός ο οποίος φρόντισε το θύμα μετά τον καβγά. Από τη στιγμή που ο θάνατος συνέβη πολλές μέρες μετά τον καβγά, ο κατηγορούμενος ισχυρίζεται ότι ο γιατρός είναι ο πραγματικός δολοφόνος και αυτοί οι οποίοι συμβούλεψαν το θύμα να δει τον γιατρό είναι η αιτία του θανάτου του³⁰⁸ (4 2.4). Ο κατηγορούμενος προσθέτει ακόμα ένα σύνδεσμο στην αλυσίδα των αιτιών που δεν είναι άλλο από το ότι το χτύπημα του είχε ως

306 Gagarin, 2002, 128.

307 Gagarin, 1997, 166.

308 Gagarin, 2002, 129.

αποτέλεσμα να δει τον γιατρό αλλά η φροντίδα του γιατρού ήταν που τον οδήγησε στον θάνατο.³⁰⁹ Ο κατηγορούμενος δείχνει να προσπαθεί να απαλλαγεί από την ευθύνη του θανάτου του θύματος και συνεχώς εναποθέτει την ευθύνη σε άλλους λόγους και σε άλλα πρόσωπα όπως στο ίδιο το θύμα ή στον γιατρό που τον φρόντιζε. Άλλες σκέψεις που κάνει είναι μήπως το θύμα σχεδίασε τον θάνατο του.³¹⁰(4 2.5) Εδώ αναφέρεται ο νόμος ο οποίος είχε αναφερθεί και πιο πριν(4.2.3) και εισάγεται από τον κατηγορούμενο ως απάντηση στο *βουλεύσασαν ψυχήν*(4.1.7). Αυτός ο νόμος τίθεται κατά του σχεδιασμού μιας ανθρωποκτονίας και έτσι συμπεραίνουμε ότι δεν πρόκειται για κανονικό φόνο αλλά είναι ένα σχόλιο στο γεγονός ότι ο Αθηναϊκός νόμος έκανε αυτόν που σχεδιάζει έναν φόνο το ίδιο υπεύθυνο όπως ο πραγματικός δολοφόνος. Εδώ ο πραγματικός δολοφόνος και αυτός που σχεδίασε τον φόνο είναι το ίδιο πρόσωπο , άρα πρόκειται για προμελέτη και πρόθεση. Η επιχειρηματολογία του κατηγορούμενου είναι εσφαλμένη όμως επιτρέπει στον κατηγορούμενο να υποστηρίζει ότι η πρόθεση του για φόνο ήταν πολύ μικρότερη σε σχέση με την πρόθεση του θύματος. Με τη φράση *εί μή* ο κατηγορούμενος δηλώνει ότι υπήρχε πρόθεση για φόνο και από τις δύο μεριές. Ο κύριος άξονας της επιχειρηματολογίας του στηρίζεται στον δίκαιο φόνο σε θέση αυτοάμυνας.³¹¹

Στην παράγραφο 6, ο κατηγορούμενος επικαλείται την κακή τύχη του θύματος ή την απερισκεψία του και την ευθύνη του για τον ίδιο του τον θάνατο στην οποία αναφέρεται με συντομία³¹². Ο κατηγορούμενος με αριστοτεχνικό τρόπο αποποιείται όλες τις ευθύνες του για τον θάνατο του ηλικιωμένου άντρα και μεταθέτει όλη την ευθύνη στο ίδιο το θύμα.(4 2.6.).

γ) Επίλογος (7-9)

Στον επίλογο υπάρχουν πολλοί κοινοί τόποι, κατηγορώντας τον κατήγορο ότι προσπάθησε να τον σκοτώσει , ο κατηγορούμενος ανακαλεί την αρχή του πρώτου λόγου του κατηγορούμενου. Υποστηρίζει ότι έχει κατηγορηθεί άδικα, ότι ο ίδιος είναι αθώος και ότι αυτοί που τον κατηγορούν είναι οι ένοχοι. Κατηγορεί τους κατηγορούμενους για

309 ο.π.

310 ο.π.

311 Gagarin, 1997, 167.

312 Gagarin, 2002, 129.

ασέβεια προς τον ίδιο αφού του παίρνουν την ίδια του τη ζωή αλλά και προς τους δικαστές αφού προσπαθούν να τους πείσουν για την λανθασμένη ενοχή του κατηγορουμένου. Τέλος απευθύνεται στους δικαστές και τους ζητάει να τον αθώωσουν, επαναφέρει το θέμα της μόλυνσης είτε τον καταδικάσουν είτε τον αθώωσουν άδικα. Υποστηρίζει ότι και στις δύο περιπτώσεις θα μολυνθούν, στην πρώτη περίπτωση το εκδικητικό πνεύμα του νεκρού θα πλανάται και στην δεύτερη περίπτωση το εκδικητικό πνεύμα θα προέρχεται από τον ίδιο τον κατηγορούμενο που τον καταδίκασαν άδικα. Κλείνει τον λόγο του, επανέρχοντας στο θέμα της αθώωσης και υπερτονίζοντας πως θα επέλθει η απαλλαγή από την μόλυνση όλης της πόλης.

6.4.3. Λόγος κατηγορου

α) Πρόλογος (1)

Η απάντηση του κατηγορούμενου θυμίζει αρκετά σημεία της δεύτερης τετραλογίας. Ξεκινάει τον λόγο του λέγοντας πως τα λόγια του κατηγορούμενου ταιριάζουν απόλυτα στις ανιαρές πράξεις του, όμως οι δικαστές, ανέχονται την ομιλία του και δεν μπορούν να κάνουν αλλιώς διότι θέλουν να μάθουν τι ακριβώς έχει γίνει για να αποφανθούν για το ποιά ακριβώς είναι η αλήθεια. Επιπρόσθετα, όντας δύσπιστος, πιστεύει ότι και ο κατηγορούμενος θα συμφωνούσε μαζί του στο σημείο ότι αυτός τον χτύπησε αλλά ισχυρίζεται ότι δεν τον έχει σκοτώσει και ότι ακόμα θα μπορούσε να κατηγορήσει και τον ίδιο τον κατηγορο για να απαλλαγεί από την κατηγορία και κατ' επέκτασιν από την ίδια την ενοχή του.(4 3.1.) Τα ίδια σημεία επαναλαμβάνει και στον επίλογο(4.3.6-7).³¹³

β) Αποδείξεις(2-5)

Ο κατηγορος εμμένει να διαψεύδει πολλά σημεία του λόγου του κατηγορούμενου χωρίς σωστή σειρά.³¹⁴ Ξεκινάει με έναν υποθετικό συλλογισμό ότι το θύμα δεν ξεκίνησε τον καβγά επειδή οι νέοι συνήθως πίνουν και ξεκινούν έναν καβγά κι όχι οι ηλικιωμένοι.

313 Gagarin, 2002, 129.

314 Gagarin, 1997, 168.

Από τη στιγμή που οι μάρτυρες έχουν ήδη καταθέσει ότι το θύμα ξεκίνησε τον καβγά και από τη στιγμή που η αδυναμία του υποθετικού επιχειρήματος είναι ολοφάνερη στην αντεπίθεση του κατηγορούμενου(4.4.2), ο κύριος σκοπός του Αντιφώντα στην προβολή αυτού του επιχειρήματος είναι να θυμίσει εκείνο το σημείο της πρώτης τετραλογίας ότι τα υποθετικά επιχειρήματα έχουν μεγαλύτερη δύναμη όταν απουσιάζουν τα πραγματικά επιχειρήματα. Ο κατήγορος έχει επίγνωση ότι το επιχείρημα του δεν ευσταθεί γι' αυτό και στη συνέχεια προσπαθεί να διαχωρίσει το αρχικό χτύπημα του θύματος από τα αντίποινα του κατηγορούμενου. Ισχυρίζεται ότι μόνο το δεύτερο χτύπημα προκάλεσε τον θάνατο του θύματος, έτσι διαφέρει από το πρώτο χτύπημα του ηλικιωμένου άνδρα. Επίσης αναφέρει το θύμα χτύπησε τον κατηγορούμενο χωρίς να τον σκοτώσει απλά σχεδίασε το χτύπημα, ενώ ο κατηγορούμενος χτύπησε το θύμα και τον σκότωσε άρα σχεδίασε τον θάνατο του. Αυτή η επιχειρηματολογία που ανέπτυξε ο κατήγορος δεν κατάφερε να δημιουργήσει μια δυνατή υπόθεση, διαχωρίζοντας τα δύο μέρη και εντοπίζοντας τις διαφορές τους. Έτσι κι αλλιώς ο κατήγορος δεν έχει ανάγκη να αποδείξει την αθωότητα του θύματος απλά να ενοχοποιήσει τον κατηγορούμενο και να του αποδώσει τουλάχιστον ένα μέρος της ευθύνης, έτσι ώστε να τιμωρηθεί.³¹⁵(4 3.2).

Αυτή η τετραλογία είναι αρκετά πιο πολύπλοκη από τις υπόλοιπες, δομείται από διαφορετικά επιχειρήματα η κάθε μεριά περιλαμβάνοντας υποθετικά επιχειρήματα αλλά και επιχειρήματα που δηλώνουν πρόθεση. Αυτή η υπόθεση μοιάζει αρκετά στην επιχειρηματολογία του *είκός* που αποδίδεται στον Κόρακα στην οποία ένας δυνατός άνδρας σκοτώνει έναν πιο αδύναμο. Ο κατήγορος ισχυρίζεται την πιθανότητα(ένας δυνατός άντρας είναι περισσότερο πιθανό να σκοτώσει έναν αδύναμο άντρα) και η γραμμή υπεράσπισης προβάλλει αντίθετη υπόθεση(ο δυνατός άντρας γνωρίζοντας ότι θα είναι ο πρώτος που θα ενοχοποιηθεί, δεν θα σκότωνε έναν αδύναμο άντρα). Το συγκεκριμένο θέμα είναι αρκετά γενικό και κοινώς αποδεκτό. Οι καβγάδες λόγω υπερβολικής κατανάλωσης αλκοόλ εμφανίζονταν συχνά στην αρχαία ρητορική και νομική θεωρία σαν τέστ για ενέργειες αλλά και ευθύνες.³¹⁶

Στην παράγραφο 5, ο κατήγορος αφού αναίρεσε την αιτία στον πρωταρχικό λόγο του καβγά, τώρα αναιρεί την ευθύνη που αποδίδεται στον γιατρό κι ήταν αυτός που φρόντισε το θύμα. Υποστηρίζει ότι αυτοί που συμβούλεψαν το θύμα να δει το γιατρό δεν είναι η

315 Gagarin, 2002, 129-130.

316 Wohl, 2010, 146.

αιτία του θανάτου του αλλά κι ούτε αποτελεί αιτία υπαιτιότητας του γιατρού γιατί ο νόμος προστατεύει τον γιατρό από την κατηγορία. Επιπρόσθετα ισχυρίζεται ότι αν δεν καλούσαν τον γιατρό, θα είχαν κατηγορηθεί για αμέλεια και αδιαφορία προς το συγγενικό τους πρόσωπο.³¹⁷ Τέλος συμπληρώνει ότι αφού το χτύπημα του κατηγορουμένου ήταν αυτό που τον ανάγκασε να δει τον γιατρό, τότε αυτός που τον χτύπησε είναι κι ο δολοφόνος.³¹⁸(4 3.5).

γ) Επίλογος (6-7)

Στον επίλογο, ο κατηγορος διαψεύδει την κατηγορία ότι είναι δολοφόνοι και ότι είναι υπαίτιοι για τον θάνατο του συγγενή τους. Συνοψίζει περιληπτικά την προηγούμενη επιχειρηματολογία και κάνει μια επιπόλαιη αναφορά στο θέμα της μόλυνσης.³¹⁹ Εδώ ο κατηγορος επανέρχεται στην υπόθεση με μια πιο άμεση εμβάθυνση στο θέμα επαναφέροντας την παραδοσιακή άποψη ότι το χτύπημα προκάλεσε τον θάνατο του θύματος και ότι σύμφωνα με τον νόμο, αυτός που έριξε το θανατηφόρο χτύπημα, αυτός είναι και ο υπαίτιος για τον φόνο.³²⁰(4 3.6- 7).

6.4.4. Λόγος κατηγορούμενου

α) Πρόλογος (1)

Στον πρόλογο, ο ομιλητής εξηγεί ότι ο κατηγορούμενος, εθελοντικά έφυγε για την εξορία όπως του επιτρεπόταν, αφήνοντας φίλους ή συγγενείς να μιλήσουν στη θέση του. Οι δικαστές ακόμη και τώρα θα μπορούσαν να τον καταδικάσουν. Μ' αυτόν τον τρόπο, ο Αντιφών πιθανότα υποδηλώνει την αδυναμία του κατηγορουμένου να ανταπεξέλθει στην υπόθεση και προβάλλει πιθανή επιχειρηματολογία των ομιλητών η οποία κι αυτή διακρίνεται για την αδυναμία της.³²¹(4 4.1) Ο Αθηναϊκός νόμος επέτρεπε έναν

317 Gagarin, 1997, 169.

318 Gagarin, 2002, 130.

319 Gagarin, 1997, 170.

320 Gagarin, 2002, 130.

321 Gagarin, 1997, 170.

κατηγορούμενο για ανθρωποκτονία να πάει στην εξορία εθελοντικά, οποιαδήποτε στιγμή πριν τον τελευταίο του λόγο και παρά τις δηλώσεις των φίλων του, μια τέτοια κίνηση υπονόμωσε την αθωότητα του κατηγορουμένου, στην περίπτωση που ήταν αθώος και επηρέασε τους δικαστές θετικά για την καταδίκη του. Αυτή η θέση του κατηγορουμένου έρχεται σε αντίθεση με την πρώτη τετραλογία όπου ο κατηγορούμενος τοποθετεί την συνεχή παρουσία του στη δίκη ως πειστήριο της αθωότητας του.³²²

β) Αποδείξεις(2-9)

Το μεγαλύτερο μέρος της επιχειρηματολογίας επικεντρώνεται σ'αυτά που έχουν ήδη παρουσιαστεί αλλά πρώτα ο ομιλητής παρουσιάζει μια δυνατή αντεπίθεση στην επιχειρηματολογία του *είκός* που αναπτύχθηκε στο 4.3.2. Αρχικά ο ομιλητής αναφέρεται σ' ένα από τα υποθετικά επιχειρήματα του κατήγορου. Αν υπήρχε νόμος της φύσης(*φύσις*) ότι οι νέοι συμπεριφέρονται με βιαιότητα(*ύβρις*) και οι ηλικιωμένοι άνδρες με *σωφροσύνη* όπως είναι ο νόμος της φύσης ότι μπορούμε να δούμε με τα μάτια μας, τότε η επιχειρηματολογία ότι το θύμα, ένας ηλικιωμένος άνδρας δεν ξεκίνησε τον καβγά, θα ήταν αποδεκτό. Αλλά από τη στιγμή που υπάρχουν αντίθετες απόψεις όπως οι καταθέσεις των μαρτύρων που ισχυρίζονται ότι το θύμα ξεκίνησε τον καβγά, τότε ο κατηγορούμενος καθίσταται αθώος(4 4.2- 3).

Αυτή η αντεπίθεση του ομιλητή στην υποθετική επιχειρηματολογία του κατήγορου, φανερώνει την αξία της υποθετικής επιχειρηματολογίας. Ύστερα ο ομιλητής επιστρέφει στην θέση του κατηγορούμενου στην αλυσίδα των αιτιών σχετικά με την δολοφονία του ηλικιωμένου άνδρα. Ο ομιλητής υποστηρίζει ότι αν ο κατήγορος θέλει να απαλλαγεί από την κατηγορία για την προφανή αιτία που είναι ο γιατρός τότε κι ο κατηγορούμενος θέλει να μετατοπίσει την ευθύνη θέλοντας να πάει ένα βήμα πιο πίσω στο ίδιο το θύμα. Ο ομιλητής ισχυρίζεται ότι η ευθύνη μπορεί να μετατοπιστεί είτε μπροστά είτε πίσω, είτε στον γιατρό είτε στο ίδιο το θύμα. Όπως και να έχει η ευθύνη θα φύγει από τον κατηγορούμενο.³²³

322 Gagarin,2002, 130.

323 Gagarin,2002, 131.

Στη συνέχεια επαναλαμβάνει διάφορες επιχειρηματολογικές θέσεις οι οποίες έγιναν γνωστές νωρίτερα. Πρώτον, ότι ο κατηγορούμενος δεν είχε σκοπό να σκοτώσει το θύμα αλλά μόνο να του επιτεθεί(4.4.4).³²⁴ Με άλλα λόγια αν ο κατηγορούμενος μπορεί να αποδείξει ότι ο κατηγορούμενος είχε πρόθεση να τον σκοτώσει τότε μιλάμε ότι είναι ένοχος για φόνο εκούσιο. Αυτό το είδος υπεράσπισης μας θυμίζει έντονα την περίπτωση αθώωσης μιας γυναίκας η οποία εκδικάστηκε στον Άρειο Πάγο με την κατηγορία της δηλητηρίασης. Όπως είχε υποστηρίξει, δεν είχε σκοπό να τον σκοτώσει αλλά το έκανε για να την αγαπήσει. Το ίδιο ακριβώς έκανε εδώ η υπερασπιστική γραμμή του κατηγορουμένου. Ο ομιλητής υποστηρίζει ότι ο κατηγορούμενος ήθελε απλά να τον χτυπήσει κι όχι να τον σκοτώσει. Σε κάθε περίπτωση όμως ο κατηγορούμενος είναι αθώος γιατί δεν είχε την πρόθεση να τον σκοτώσει. Ο ομιλητής συμπεραίνει ότι ο κατηγορούμενος εν μέρει έχει ευθύνη για το χτύπημα. Συνεχίζει τον συλλογισμό του και ισχυρίζεται ότι από τη στιγμή που ο κατηγορούμενος αντιδρούσε σε μια επίθεση, λειτούργησε ενάντια στη θέληση του(ακούσιος φόνος) και έτσι δεν μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνος για την πράξη του. Σκοπός του κατηγορούμενου ήταν να εκδικηθεί για τον τραυματισμό που του έκανε το πρώτο χτύπημα του θύματος. Ο φόνος ήταν προϊόν λάθους , η αποτυχία του κατηγορούμενου να πετύχει τον στόχο του, δηλαδή απλά να τον χτυπήσει.³²⁵(4 4.5).

Στην παράγραφο 6, ο ομιλητής επισημαίνει για ακόμη μια φορά ότι ο κατηγορούμενος δεν είχε σκοπό να σκοτώσει το θύμα. Ήθελε να αποφύγει τον τραυματισμό του θύματος και να τον αφήσει να φύγει μακριά. Αντί να θέλει να τον σκοτώσει, στην πραγματικότητα ήθελε να αποφύγει την επίθεση.³²⁶ Επίσης στην παράγραφο 7, υποστηρίζει ότι παρόλο που υπήρχαν χτυπήματα από την πλευρά του κατηγορούμενου, αυτός που πρέπει να τιμωρηθεί είναι αυτός που με τα χτυπήματα του, ξεκίνησε τον καβγά. Επιπρόσθετα αναφέρει ότι ο νόμος απαγορεύει τον δίκαιο και τον άδικο φόνο κι ότι είναι πολύ ικανοποιημένος μ'αυτή την επιταγή του νόμου, διότι ο κατηγορούμενος δεν σκότωσε αλλά ο γιατρός το έκανε. Άρα πρέπει να τιμωρηθεί(4 4.7). Στη συνέχεια, καταθέτει μια καινούργια επιχειρηματολογία όσον αφορά τις αποδείξεις της υπόθεσης. Ακόμα κι αν η αθωότητα του κατηγορούμενου παρουσιάστηκε, ακόμα κι αν και τα δύο μέρη έχουν

324 ο.π.

325 Harris, 2004 , 250

326 Harris, 2004 , 250

μερίδιο ευθύνης και ο κατηγορούμενος αξίζει είτε αθώωση είτε καταδίκη τότε οι δικαστές, αυτό που πρέπει να κάνουν είναι να τον αθώσουν κι όχι να τον καταδικάσουν³²⁷(4 4.9). Αυτό συνέβαινε στην κλασική Ελλάδα και πολύ σπάνια αναφερόταν από μεταγενέστερους συγγραφείς . Δεν είναι και ποτέ δεν ήταν μέρος της αποδεικτικής διαδικασίας για καταδίκη του κατηγορούμενου στην Αθήνα αλλά οι ομιλητές γενικώς υπονοούν ότι οι δικαστές έπρεπε να ψηφίζουν για την πιο δυνατή εκδοχή σε μία υπόθεση.³²⁸ Στην πρώτη τετραλογία, ο κατηγορούμενος ισχυρίζεται ότι θα πρέπει να καταδικαστεί μόνο εάν αποδειχτεί ότι έχει σκοτώσει στην πραγματικότητα κι όχι υποθετικά(2.2.10). Το ίδιο ακριβώς πράγμα σημειώνεται κι εδώ στην τρίτη τετραλογία. Αν δηλαδή δεν αποδειχθεί ότι όλη η ευθύνη είναι δική του κι η επιχειρηματολογία αποδείξει ότι η ευθύνη είναι μοιρασμένη και στις δύο πλευρές, τότε ο κατηγορούμενος πρέπει να αθωωθεί κι όχι να καταδικαστεί³²⁹

γ) Επίλογος (10-11)

Ο επίλογος επανέρχεται στο θέμα της μόλυνσης, ένα θέμα το οποίο έχει να αναφερθεί από τον πρόλογο στον πρώτο λόγο του κατηγορούμενου. Ο ομιλητής θίγει ρητορικούς κοινούς τόπους χωρίς να αναφερθεί στα γεγονότα της ίδιας της υπόθεσης, την ώρα που ο κατηγορούμενος είναι ήδη στην εξορία και δεν μπορούν να τον καταδικάσουν σε θάνατο ή να αφήσει ο ίδιος εκδικητικά πνεύματα να επηρεάσουν τις ζωές όλων. Επίσης, σύμφωνα με μια από τις υπερασπιστικές γραμμές του κατηγορούμενου , αυτός ο οποίος θεωρείται ότι είναι υπεύθυνος για την πραγματική δολοφονία, δηλαδή το ίδιο το θύμα, έχει τιμωρηθεί στον ύψιστο βαθμό αφού έχει χάσει τη ζωή του.³³⁰(4 4.10-11). Τέλος ο ομιλητής κλείνει τον λόγο του , απευθυνόμενος στους δικαστές, επικαλείται την θρησκεία και τη δικαιοσύνη ώστε να μην αποφασίσουν κάτι λανθασμένα και επιπόλαια αλλά ύστερα από ώριμη σκέψη να καταλάβουν ότι πρέπει να αθωωθεί ο κατηγορούμενος . Αν αθωωθεί ο κατηγορούμενος μόνο τότε οι δικαστές θα έχουν αποφασίσει σύμφωνα με την δικαιοσύνη και θα έχουν σεβαστεί τους θεούς.

327 Gagarin, 2002, 131.

328 Gagarin, 1997 , 172.

329 Gagarin, 2002, 131.

330 Gagarin, 1997, 173.

Η τρίτη τετραλογία θέτει την επιχειρηματολογία που υπάρχει και από τις δύο μεριές και προσθέτει και καινούργια επιχειρηματολογία για να κάνει την επιχειρηματολογία αρκετά πιο πολύπλοκη. Όπως και στις δύο προηγούμενες τετραλογίες, τίθεται μια κατάσταση η οποία επιτρέπει την επιχειρηματολόγηση και από τις δύο μεριές. Συμβαίνει ένας καυγάς μεταξύ δύο αντρών που είχαν πιεί. Ο ηλικιωμένος άνδρας που ξεκίνησε τον καυγά χτυπήθηκε από τον νεότερο άνδρα και ύστερα πήγε σ'έναν γιατρό για να τον φροντίσει αλλά στο τέλος πέθανε. Όπως και στην δεύτερη τετραλογία, τα γεγονότα είναι αποδεκτά και ειδικότερα το γεγονός ότι ο ηλικιωμένος άνδρας ξεκίνησε τον καυγά. Ο κατηγορούμενος αποφασίζει να ενοχοποιήσει το θύμα όμως αυτή η επιχειρηματολογία δεν φαίνεται τόσο πειστική όπως ήταν στην δεύτερη τετραλογία. Επίσης ο κατηγορούμενος πρέπει να συμπεριλάβει διαφορετική επιχειρηματολογία στον λόγο του, συμπεριλαμβανομένου της θέσης ότι δεν έχει καμία ανάμειξη στον φόνο και ότι κύριος υπαίτιος είναι ο γιατρός. Στην συγκεκριμένη τετραλογία δεν προβάλλεται ως δυνατή υπόθεση, η υπόθεση του κατηγορουμένου και το γεγονός ότι έφυγε για την εξορία πριν την δευτερολογία του, αυτό αποδυναμώνει πιο πολύ την υπόθεση του και τον καθιστά τον πιο αδύναμο κατηγορούμενο απ'όλες τις τετραλογίες. Επιπρόσθετα, η τρίτη τετραλογία θέτει ακόμα ένα θέμα, την σχέση *φύσις και νόμος*. Τα υποθετικά επιχειρήματα που κυριαρχούσαν στην πρώτη τετραλογία, κάνουν την εμφάνιση τους και στην τρίτη όταν ο κατήγορος αποπειράται να κάνει μια υποθετική επιχειρηματολόγηση(4.3.2) η οποία θα αναιρέσει την αξιοπιστία των μαρτύρων κάτι το οποίο θα διαμνευστεί αμέσως από τον κατηγορούμενο(4.4.2) μ'ένα επίχειρημα που παρόμοιο του δεν βρέθηκε στην πρώτη τετραλογία, ότι ένας νόμος δεν είναι πιθανότατα ίδιος με τον νόμο της φύσης. Ένας νεαρός άντρας μπορεί να θέλει και να μπορεί να ξεκινήσει πιο εύκολα έναν καυγά αλλά αυτή η θέση θα ήταν περισσότερο ισχυρή αν αυτό το γεγονός το βλέπαμε με τα ίδια μας τα μάτια. Ακόμα, η πιθανή επιχειρηματολογία δεν συγκρούεται μόνο με την άμεση επιχειρηματολογία των μαρτύρων αλλά και με την συμπεριφορά που υπάγεται από τους κανόνες της φύσης. Αυτή η θέση συνιστά ότι η υποθετική επιχειρηματολογία ανήκει στον κόσμο του νόμου αλλά και της συνήθειας(συνήθως νεαροί άντρες ξεκινούν τους καυγάδες)³³¹

331 Gagarin, 2002, 131-132.

Ακόμα η τρίτη τετραλογία αναφέρεται στις έννοιες *λόγος* και *έργον* που είχαν αναφερθεί και στην δεύτερη τετραλογία όταν ο κατηγορος είπε ότι τα λόγια του κατηγορούμενου ταιριάζουν με τις ανόσιες πράξεις του(4.3.1). Επίσης ο κατηγορος αναφέρει ότι οι δικαστές ανέχονται τα λόγια του κατηγορούμενου διότι θέλουν να ξέρουν ακριβώς πως έγιναν τα πράγματα. Αυτό ανασύρει από την μνήμη μας την επιχειρηματολογία του κατηγορούμενου της δεύτερης τετραλογίας ότι τα λόγια είναι απαραίτητα αν επιθυμούμε να γνωρίσουμε και να καταλάβουμε την αλήθεια των πραγμάτων.³³²

Στην τρίτη τετραλογία θίγεται και ο διαχωρισμός *νόμου* και *φύσις*. Συγκεκριμένα σημεία του λόγου συναινούν στην άποψη ότι αυτά τα δύο στοιχεία μπορεί να μην είναι αντίθετα αλλά να ταιριάζουν το ένα με το άλλο. Αρχικά η θέση του κατηγορου ότι οι άνθρωποι δημιουργήθηκαν από τους θεούς, οδηγεί στο γεγονός ότι ο φόνος είναι βιασμός της θεϊκής φύσης και του ανθρώπινου νόμου.³³³ Αυτός ο οποίος διαπράττει τον φόνο κλέβει το δώρο του θεού κι έτσι πλανάται το εκδικητικό πνεύμα του ανθρώπου που έφυγε κι έχασε αυτό το πολύτιμο δώρο. Δεύτερον, η θέση του κατηγορου ότι αν ο νόμος υπάρχει παντού, τότε ο νόμος θα αντανakλά κάτι από τη φύση. Όμως, αυτά τα στοιχεία που προκύπτουν περί νόμου και φύσις δεν έχουν σημαντική θέση στην τρίτη τετραλογία.³³⁴

Επιπρόσθετα η τρίτη τετραλογία καταφέρνει να καταδείξει πως ένας κατηγορος και ένας κατηγορούμενος μπορούν να παραλλάσουν τις θέσεις τους σχετικά με την υπόθεση αναλόγως ποιόν σκοπό εξυπηρετούν κάθε φορά.³³⁵

Η τρίτη τετραλογία οραματίζεται έναν κόσμο όπου υπάρχει η αυτοματοποιημένη δικαιοσύνη. Ο λόγος ταιριάζει με τον λόγο και η επιχειρηματολογία εξισσοροπεί την επιχειρηματολογία. Η ανθρώπινη φύση υπακούει στους νόμους του κόσμου του Αντιφώντα. Ο Αντιφών μέσα από τη συγκεκριμένη επιχειρηματολογία σ' αυτήν την τετραλογία μας υπενθυμίζει πως είναι ο κόσμος της δικαιοσύνης στον οποίον επιθυμεί να ζει.³³⁶

332 ο.π., 132.

333. Wohl, 2010, 151, .

334 ο.π., 132-133.

335 Harris, 2004, 251.

336 Wohl, 2010, 151.

Το γεγονός ότι ο κατηγορούμενος αποφασίζει να φύγει για την εξορία και να εγκαταλείψει τη θέση του επαναφέρει το θέμα της ανθρώπινης φύσης και της σχέσης της με τον νόμο. Ο νόμος πρέπει να ανταγωνιστεί τη θέση ότι οι νεότεροι άντρες από τη φύση τους παρουσιάζονται επιθετικοί και να προσπαθήσει να την αναιρέσει.³³⁷

Τέλος, η τρίτη τετραλογία φαντάζεται μια δικαιοσύνη στην σφαίρα της φυσικής ισοροπίας αλλά αφήνει την υπόθεση ανοιχτή και την άμεση σχέση της με την φύση την καθιστά αβέβαιη. Σ' αυτές τις υποθέσεις όπου υπάρχει η πρόθεση, η πιθανότητα και τα τυπικά θέματα, δεν υπάρχει υποκειμενική και αντικειμενική πραγματικότητα. Γιατί δεν υπάρχει λόγος να υπάρχει. Η μηχανή της δικαιοσύνης συνεχίζει να βρίσκεται σε λειτουργία ακόμα κι όταν η πραγματική κατάσταση είναι πλέον γνωστή. Όμως η τρίτη τετραλογία δεν παύει να είναι αντιπροσωπευτικό δείγμα της υποκειμενικότητας του Αθηναϊκού νόμου άμεσα συνυφασμένη με το όνειρο ενός φυσιολογικού και προβλεπόμενου κόσμου και της γνώσης της βεβαιότητας αυτού του κόσμου.³³⁸

7. Συμπέρασμα

Οι Τετραλογίες στο σύνολο τους αποτελούν μια μορφή Ανθολογιών στις οποίες οι διάδικοι παρουσιάζουν αντίθετους λόγους σ'έναν τεχνητό νομικό κόσμο. Αυτός ο κόσμος αποτελείται από τον Αθηναϊκό νόμο περί ανθρωποκτονίας και την νομική διαδικασία στην οποία οι διάδικοι αναφέρονται γενικόλογα χωρίς να δίνουν πολλές λεπτομέρειες υπό το φώς των πνευματικών και διαλεκτικών συζητήσεων του δεύτερου μισού του πέμπτου αιώνα. Για κάθε τετραλογία, ο Αντιφών δημιουργεί μια συγκεκριμένη κατάσταση με συγκεκριμένες συνθήκες η οποία του επιτρέπει να αναπτύξει την επιχειρηματολογία του και να δημιουργήσει εκείνο το επιμορφωτικό κλίμα το οποίο θα προσφέρει την κατάλληλη εκπαίδευση σε εκείνους τους νέους που θέλουν να

337 ο.π., 152.

338 ο.π., 154.

εισχωρήσουν στον κόσμο της πνευματικότητας , της διαλεκτικής αλλά και της σύγκρουσης και της διαλεκτικής αντιπαράθεσης. Το κοινό των Τετραλογιών αποτελούνταν λογικά από ανθρώπους οι οποίοι είχαν κάποιου είδους εκπαίδευση και οι Τετραλογίες είχαν τον εξής σκοπό να τους δώσουν όλα εκείνα τα στοιχεία αλλά και τις γνώσεις ώστε να προετοιμάσουν μόνοι τους τέτοιου είδους συζητήσεις. Όμως οι Τετραλογίες δεν απευθύνονταν μόνο σε μαθητές αλλά γενικότερα στον πνευματικό κόσμο του γεωγραφικού χώρου της Αθήνας αλλά και έξω απ'αυτήν. Επιπρόσθετα, αν οι Τετραλογίες είναι προγενέστερες εργασίες , όταν ακόμα ο Αντιφών ήταν εκκολλημένος λογογράφος , μέσα απ'αυτές αποκαλύπτονται στοιχεία τα οποία ο Αντιφών τα κατείχε πολύ καλά, όπως η τεχνική της επιχειρηματολογίας αλλά και η ικανότητα του να υποστηρίζει την αδύναμη υπόθεση όπως διαφαίνεται στην δεύτερη τετραλογία. Αυτά τα δύο χαρακτηριστικά των λόγων του θα ήταν εμφανή στο πνευματικό κοινό του αλλά και στο γενικότερο περιβάλλον της Αθήνας.³³⁹

Επιπρόσθετα, εκτός από την επιχειρηματολογία που αναπτυσσόταν σε κάθε υπόθεση, ο Αντιφών επίσης ανακαλύπτει όψεις της φύσης και της αξιοπιστίας των επιχειρημάτων των διαδίκων. Αυτές οι ανακαλύψεις είναι πολύ σημαντικές διότι αποκαλύπτεται η αξία της υποθετικής επιχειρηματολογίας σε σχέση με την κατάθεση των μαρτύρων κι άλλων καίριων αποδείξεων, η αλληλεπίδραση ενεργειών και πράξεων και η σχέση νόμου και φύσης. Αυτό το είδος συζήτησης απασχολεί κυρίως τους προλόγους και τους επιλόγους των λόγων, όταν όμως αυτό συμβαίνει στον κύριο κορμό του λόγου, τότε μας επιβεβαιώνει ότι ο Αντιφών έχει μεγαλύτερα και πιο ευρεία ενδιαφέροντα από την απόφαση της καταδίκης σ'αυτές τις νομικές υποθέσεις. Αυτό ακριβώς το σημείο είναι αυτό που τις κάνει τόσο ξεχωριστές και τόσο ενδιαφέρουσες από οποιονδήποτε άλλο λόγο.³⁴⁰

Πολλά όμως είναι εκείνα τα στοιχεία που δείχνουν ότι οι τρεις τετραλογίες έχουν συντεθεί ταυτόχρονα ως ομάδα λόγων. Πρώτον , η δεύτερη τετραλογία διαφέρει ως προς το θέμα της από την πρώτη τετραλογία και η τρίτη παρουσιάζει θέσεις οι οποίες διατυπώθηκαν στις άλλες δύο. Ακόμα υπάρχουν ενδείξεις ότι τα θέματα που παρουσιάζονται στις τρεις τετραλογίες είναι αλληλένδετα. Η τρίτη τετραλογία είναι αυτή που φανερώνει αυτή την πιθανή σχέση μεταξύ τους. Η υποθετική επιχειρηματολογία

339 Gagarin, 2002, 133.

340 Gagarin, 2002, 133.

στην τρίτη τετραλογία συνιστά ότι αυτή η πιθανότητα δεν ανάγεται στον κόσμο της φύσης αλλά του νόμου και της συνήθειας. Ακόμα η διαφορά μεταξύ υποθετικής επιχειρηματολογίας και κατάθεσης των μαρτύρων ή των δούλων μπορεί να αναδειχθεί μέσα από τη σχέση λόγων και έργων. Αυτά τα στοιχεία συνιστούν την ύπαρξη πιθανοτήτων, συζήτησης και νόμου από τη μία μεριά και από την άλλη μεριά κυριαρχεί η άμεση , αληθινή επιχειρηματολογία, τα γεγονότα και η φύση. Αυτό αποδεικνύει ότι ο συγγραφέας των Τετραλογιών είχε ένα ευρύ πνεύμα σε μια μεγάλη κατηγορία θεμάτων. Τέλος δεν αποτελεί σύμπτωση το γεγονός ότι πολλά θέματα των Τετραλογιών υπάρχουν σε μια πιο ευρεία μορφή θεμάτων στην *Αλήθεια* του Αντιφώντα.³⁴¹

Οι Τετραλογίες θεωρούνται έργο αυταπόδεικτης αξίας και υψίστης σημασίας λόγω του ιδιαίτερου περιεχόμενου της. Αυτός είναι και ο βασικός λόγος για τον οποίον, κορυφαίοι μελετητές κατά καιρούς έκριναν ότι έπρεπε να ασχοληθούν ενδελεχώς με την μελέτη της. Αρχικά ο σκοπός για τον οποίον συνεγράφησαν είναι ιδιαίτερος και ασυνήθιστος. Τρεις υποθέσεις ανθρωποκτονίας, διαφορετική η κάθε μια αλλά παράλληλα τόσο όμοιες μεταξύ τους από πλευράς τεχνικής. Άρτια δομημένες και οι τρεις, όπου αυτή η τελειότητα εκπλήσσει τον κάθε αναγνώστη και τον κάνει να αναρωτηθεί αν όντως προορίζονται να εκδικαστούν σε δικαστήριο ή ο σκοπός για τον οποίον συνεγράφησαν είναι διαφορετικός. Οι ρητορικοί σχεδιασμοί αλλά και οι ρητορικές πρακτικές που χρησιμοποιούνται και στις τρεις Τετραλογίες χρήζουν περαιτέρω διερεύνησης από τους μελετητές και οδηγούν στο συμπέρασμα ότι έχουν συγγραφεί για διδακτικούς σκοπούς, λειτουργούν ως ένα διδακτικό εγχειρίδιο με το οποίο κάποιος θα μπορέσουν να εισχωρήσουν στον κόσμο της ρητορικής και πιο συγκεκριμένα της δικανικής ρητορείας, θα κατανοήσουν τις ρητορικές πρακτικές , τους στόχους και τους σκοπούς της ρητορικής τέχνης αλλά ακόμα θα μπορέσουν να εξασκηθούν και στην συγγραφή τέτοιων λόγων.

Η μοναδικότητα των Τετραλογιών έγκειται και στα θέματα τα οποία διαπραγματεύεται όπως είναι η αντίθεση λόγων και έργων αλλά και η ουσιώδη και αντιθετική σχέση νόμου και φύσης. Επιπρόσθετα η αυθεντικότητα των Τετραλογιών και το ζήτημα αν υπάρχει ένας ή δύο Αντιφών, προσελκύει το ενδιαφέρον των μελετητών και τους οδηγεί στην ενδελεχή και απρόσκοπτη μελέτη τους , θέτοντας ως επιτακτική ανάγκη την άμεση επίλυση τέτοιων ζητημάτων.

341 ο.π., 134.

Ο Αντιφών μέσα από τις Τετραλογίες του έχει καταφέρει να δομήσει έναν δικό του κόσμο. Με μεγάλη ακρίβεια, δημιουργεί τρεις διαφορετικές υποθέσεις δίνοντας μεγάλη σημασία στην διαλεκτική αντιπαράθεση, παρουσιάζοντας όλες τις πλευρές των διαδίκων. Η αριστοτεχνία που παρουσιάζει στην διαλεκτική αντιπαράθεση προμηνύει κυρίως τον διδακτικό σκοπό και παρουσιάζει την ιδιαιτερότητα που παρουσιάζουν οι Τετραλογίες σε σύγκριση με μια συνηθισμένη υπόθεση ανθρωποκτονίας η οποία προορίζεται για εκδίκαση στο δικαστήριο. Ο Αντιφών δημιουργεί τέτοια ρητορικά σχεδιάσματα στις Τετραλογίες και μας παρουσιάζει πως ακριβώς θα ήθελε να παρουσιάζονται τέτοιου είδους υποθέσεις, ποιά πρέπει να είναι η δομή τους, το περιεχόμενο τους, ποιά στοιχεία πρέπει να υπερτερούν και ποιά να υποκρύπτονται. Καταφέρνει να δίνει μεγαλύτερη σημασία στη τεχνική του λόγου που χρησιμοποιείται παρά στην ίδια την υπόθεση και στην άμεση επίλυση της. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι σε καμιά από τις τρεις υποθέσεις δεν υπάρχει τελική απόφαση. Αυτό συμβαίνει είτε γιατί κάτι τέτοιο δεν άνηκε στην σφαίρα του ενδιαφέροντος του Αντιφώντα είτε γιατί ήθελε να διεγείρει την φαντασία του ακροατηρίου και να βγάλει μόνο του τα συμπεράσματα του.

Η κάθε Τετραλογία έχει να επιδείξει κάτι το διαφορετικό. Στην πρώτη τετραλογία ο κατηγορος με την διαδικασία της βασάνου προσπαθεί να ενοχοποιήσει τον κατηγορούμενο και να καταδείξει την ενοχή του ενώ από την άλλη ο κατηγορούμενος προσπαθεί με την επιχειρηματολογία του να ανατρέψει όλες τις κατηγορίες εναντίον του θέτοντας προβληματισμούς για την φύση του φόνου, για τις συνθήκες κάτω από τις οποίες έγινε αλλά και να προβάλλει και την ανυπαρξία κινήτρου για έναν τέτοιον φόνο. Στην δεύτερη Τετραλογία, αυτό που προξενεί ιδιαίτερη εντύπωση είναι η αδυναμία να αποδοθεί εξίσου υπαιτιότητα και στις δύο μεριές. Φταίει ο νεαρός που έριξε το ακόντιο ή το παιδί που πέρασε από εκεί την στιγμή που δεν έπρεπε; Τα επιχειρήματα που θέτουν κι οι δύο πλευρές είναι εξίσου ισχυρά. Από τη μια ο κατηγορος υποστηρίζει ότι έχει χάσει το παιδί του και πρέπει να τιμωρηθεί ο υπαίτιος για την πρόκληση αυτής της απώλειας και από την άλλη ο κατηγορούμενος ισχυρίζεται ότι η συγκεκριμένη πράξη έγινε χωρίς την θέληση του, χωρίς καν να συνειδητοποιήσει πώς έγινε. Σημαντικός παράγοντας στην συγκεκριμένη υπόθεση τίθεται η ύπαρξη υπαιτιότητας από την πλευρά του προπονητή των παιδιών. Στην συγκεκριμένη τετραλογία τίθεται ένα βασικό ερώτημα, η αθελούσια πράξη του κατηγορουμένου τον καθιστά άμεπμο ευθυνών η όχι; Τέλος στην τρίτη

Τετραλογία, το αξιοπερίεργο είναι ότι ο κατηγορούμενος αποχωρεί από το δικαστήριο στη μέση της υπόθεσης και αποφασίζει να εξοριστεί σαν να παραδέχεται την ενοχή του. Είναι ένα στοιχείο το οποίο εν μέρει τον καθιστά υπάιτιο αλλά αυτό δεν μπορούμε να το συμπεράνουμε με απόλυτη βεβαιότητα. Η υπόθεση της τρίτης Τετραλογίας είναι συνηθισμένη, εμπλοκή σε καβγά δύο ανθρώπων υπό την επήρεια αλκοόλ. Τα επιχειρήματα και των δύο πλευρών είναι εξίσου ισχυρά. Από τη μία ο κατηγορούμενος καθιστά υπεύθυνο τον γιατρό που εξέτασε το θύμα αφού ο ίδιος τον τραυμάτισε βαριά και δεν τον σκότωσε ενώ οι συγγενείς του θύματος καθιστούν υπεύθυνο για τον θάνατο του συγγενή τους μόνο τον κατηγορούμενο αφού αυτός προκάλεσε τα πολλαπλά τραύματα στο σώμα του. Εδώ, τίθεται το ζήτημα της αυτοάμυνας και κατα πόσον η πραγματοποίηση φόνου από θέση αυτοάμυνας απαλλάσει τον κατηγορούμενο από τις συγκεκριμένες κατηγορίες. Αξίζει να σημειωθεί ότι και στις τρεις Τετραλογίες, η μετατόπιση ευθύνης από την πλευρά των κατηγορουμένων είναι ένα σύνηθες φαινόμενο.

Τέλος αυτό που αξίζει να επισημανθεί είναι ότι πέραν της έντονης παρουσίας της ρητορικής τεχνικής σ' όλο το εύρος των Τετραλογιών, ανακύπτουν και ζητήματα τα οποία απασχολούν τον ίδιο τον Αντιφώντα και προχωράει στην διερεύνηση τους, όπως είναι το θέμα του μιάσματος αλλά και η διαδικασία της βασάνου, ζητήματα τα οποία απασχολούσαν την Αρχαία Αθήνα και έκαναν έντονη την παρουσιά τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Allen, D.(2004). *Antiphon*, The Classical Review, Vol. 54, No 2, pp. 310-312.
- 2) Blanshard, A.(2010). *THE AGON*, The Classical Review, New Series, Vol. 60, No 2, pp. 338-340.
- 3) Cairns, D.(2015). *Revenge, Punishment, and Justice in Athenian Homicide Law*, Springer Science+Business Media Dordrecht 2015.
- 4) Carawan, E.(2013). *The Athenian Amnesty and Reconstructing the Law*, United Kingdom: Oxford University Press.
- 5) Carawan, E.(2007). *The Attic Orators*, Oxford University Press.
- 6) Carawan, E.(1998). *Rhetoric and the law of Draco*, Oxford University Press.
- 7) Carawan, E.(1993). *The Tetralogies and Athenian Homicide Trials*, The American Journal of Philology, Vol. 114, No 2, pp. 235-270.
- 8) Carey, C.(1996). *Nomos in Attic Rhetoric and Oratory*.The Journal of Hellenic Studies, Vol. 116, pp. 33-46.
- 9) Carey, C.(2007), <<Epidictic Oratory>>, in Worthington, I.(eds), *A Companion to Greek Rhetoric*, Oxford: Blackwell Publishing, pp. 246.
- 10) Cooper, C.(2007), <<Forensic Oratory>>, in Worthington, I.(eds), *A Companion to Greek Rhetoric*, Oxford: Blackwell Publishing, pp. 204.
- 11) Dorjahn, A.(1935). *Anticipation of Arguments in Athenian Courts*, Transactions and Proceedings of the American Philological Association, Vol. 66, pp. 274-295.
- 12) Dover, K.(1950). *The Chronology of Antiphon's Speeches*, The Classical Quarterly, Vol. 44, No. 1/2, pp. 44-60.
- 13) Edwards, M.(1998). *Notes on Pseudo-Plutarch's Life of Antiphon*, The Classical Quarterly, Vol. 48, No. 1, pp. 82-92.
- 14) Edwards, M.(1986). *Antiphon aus Rhamnus by E. Heitsch*, The Journal of Hellenic Studies, Vol. 106, pp. 213-214.

- 15) Edwards, M.(2002). *Οι αττικοί ρήτορες*, μετάφραση Δ.Γ. Σπαθαρά, Αθήνα: Καρδαμίτσα.
- 16) Farrar, C.(1988). *The origins of democratic thinking. The invention of politics in classical Athens*, Cambridge University Press.
- 17) Gagarin, M.(1994). <<Probability and Persuasion: Plato and early Greek rhetoric>> , in Worthington, I.(eds), *Persuasion: Greek rhetoric in action*, Routledge, pp. 46-64.
- 18) Gagarin, M.(1997). *Antiphon, The speeches*, Great Britain: Cambridge University Press.
- 19) Gagarin, M.(2002). *Antiphon the Athenian. Oratory, law and Justice in the age of the Sophists*, Austin: University of Texas Press.
- 20) Gagarin, M., - MacDowell, D. ,(1998). *Antiphon & Andocides. The oratory of classical Greece*, Austin: University of Texas Press.
- 21) Gagarin, M.(1996). *The Torture of Slaves in Athenian Law*, Classical Philology, Vol. 91, No. 1, pp. 1-18.
- 22) Gagarin, M.(1990). *The Nature of Proofs in Antiphon*, Classical Philology, Vol. 85, No. 1, pp. 22-32.
- 23) Gagarin, M.(2011). *Speeches from Athenian Law*, Austin: University of Texas Press.
- 24) Gagarin, M.(1978). *Self-Defense in Athenian Homicide Law*, Austin: University of Texas.
- 25) Harris, E.(2004). *More Thoughts on Open Texture in Athenian Law*. In Nomos estudos sobre direito antigo. Leao, D., Rosetti, D. & Fialho, M. Coimbra: 241-263.
- 26) Hewitt, J.(1910). *The Necessity of Ritual Purification after Justifiable Homicide*, Transactions and Proceedings of the American Philological Association, Vol. 41, pp. 99-113.

- 27) Humphreys, S.(1988). *The Discourse of Law in Archaic and Classical Greece*, Law and History Review, Vol. 6, No. 2, pp. 465-493.
- 28) Hunter, V.(2007). *Did The Athenians have a word for crime?*
<http://www.ledonline.it>.
- 29) Θεοδωρακόπουλος, Β.(2005). *Δικανικοί λόγοι Αττικής Ρητορείας*, Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.
- 30) Ibbetson, D.(2012). *Athletics in Ancient Law*, Legal Information Management, 12 , pp. 98–101.
- 31) Jebb, R.(2008). *Για το ύφος των Αττικών Ρητόρων, από τον Αντιφώντα ως τον Ισαίο*, Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.
- 32) Kennedy, G.(2003). *Ιστορία της Κλασικής Ρητορικής*, μετάφραση Νίκου Νικολούδη, Αθήνα: Παπαδήμα.
- 33) Lanni, A.(2006). *Law and Justice in the courts of Classical Athens*, Cambridge University Press.
- 34) Lesky, A. (2006). *Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας*, μετάφραση Αγαπητού Γ. Τσοπανάκη, Θεσσαλονίκη: Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη.
- 35) Loomis, W.(1972). *The Nature of Premeditation in Athenian Homicide Law*, The Journal of Hellenic Studies, Vol. 92 , pp. 86-95.
- 36) MacDowell, D.(1999). *Athenian Homicide Law in the age of the orators*, Manchester University Press.
- 37) Mann, J.(2012). *Causation, Agency, and the Law: On Some Subtleties in Antiphon's Second Tetralogy*, Journal of the History of Philosophy, Volume 50, Number 1, pp. 7-19.
- 38) Morgan, T.(2007). <<*Rhetoric and Education*>> in Worthington, I.(eds), *A Companion to Greek Rhetoric*, Oxford: Blackwell Publishing, pp. 307.
- 39) Mirhady, D.(2007). <<*Torture and Rhetoric in Athens*>> in Carawan, E.(eds), *Oxford Readings in The Attic Orators*, Oxford University Press, pp. 249-250.

- 40) Mirhady, D.(1996). *Torture and Rhetoric in Athens*, The Journal of Hellenic Studies, Vol. 116 , pp. 119-131.
- 41) Nesselrath,H.(2003). *Εισαγωγή στην Αρχαιογνωσία. Τόμος Α'. Αρχαία Ελλάδα*, Αθήνα: Παπαδήμα.
- 42) Page, T. , Capps, E., Rouse, W. , Post, A. , Warmington, E.(1966).*Minor Attic Orators in two volumes. Antiphon Andocides*. London: Harvard University Press.
- 43) Parker, R.(2005). <<Law and Religion>>, in Gagarin, M.- Cohen, D.(eds), *The Cambridge Companion to Ancient Greek Law*, Cambridge University Press, pp. 68.
- 44) *First, Second, Third Tetralogy*, Perseus.
- 45) Porter, J.(2007). <<Adultery by the Book: Lysias 1 (On the Murder of Eratosthenes) and Comic Diegesis>> in Carawan, E.(eds), *Oxford Readings in The Attic Orators*, Oxford University Press, pp. 83.
- 46) Rhodes, P.(1986). *Political Activity in Classical Athens*, The Journal of Hellenic Studies, Vol. 106 , pp. 132-144.
- 47) Richards, H.(1906). *Notes on Greek Orators. I. Antiphon*, The Classical Review, Vol. 20, No. 3 , pp. 148-153.
- 48) Rihll, T.(2003). *Teaching and Learning in Classical Athens*, Greece & Rome, Vol. 50, No. 2, pp. 168-190.
- 49) Schmitz, T.(2000). *Plausibility in the Greek Orators*, The American Journal of Philology, Vol. 121, No. 1 , pp. 47-77.
- 50) Sealey, R.(1974). *The Tetralogies Ascribed to Antiphon*, Transactions of the American Philological Association , Vol. 114 (1984), pp.71-85.
- 51) Sealey, R.(1983). *The Athenian Courts for Homicide*, Classical Philology, Vol. 78, No. 4 , pp. 275-296.
- 52) Thur, G.(2005). <<The Role of the Witness in Athenian Law>>, in Gagarin, M.- Cohen, D.(eds), *The Cambridge Companion to Ancient Greek Law*, Cambridge University Press, pp. 149.

- 53) Wohl, V.(2010). *A Tragic Case of Poisoning: Intention Between Tragedy and the Law* , Transactions of the American Philological Association, Volume 140, Number 1, pp. 33-70.
- 54) Wohl, V.(2010). *Law's Cosmos. Juridical Discourse in Athenian Forensic Oratory*. Cambridge University Press.